

DIAGNOSI DE L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DEL DISTRICTE DE NOU BARRIS

Abril del 2004

Fundació Jaume Bofill

Equip investigador:

Mireia Selva

Laia Herrera

Bernat Albaigés

ÍNDEX

ÍNDEX.....	1
1.- INTRODUCCIÓ	3
2.- METODOLOGIA.....	21
3.- CARACTERITZACIÓ DELS AGENTS EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DE NOU BARRIS	24
4.- CARACTERITZACIÓ DE L'OFERTA D'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DEL DISTRICTE DE NOU BARRIS	77
5.- ESTRATÈGIES DESENVOLUPADES EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL	85
6.- CARACTERITZACIÓ DE LA DEMANDA D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DE NOU BARRIS.....	103
7.- CONSIDERACIONS PRÈVIES PER AL TREBALL EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DE NOU BARRIS	115
8.- REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I DOCUMENTALS.....	118

1.- INTRODUCCIÓ

En els darrers temps, els infants i els joves s'han anat convertint en un objecte de creixent interès i preocupació en els debats sociopolítics en la nostra societat. Diverses transformacions socials, com ara la diversificació de les estructures familiars, la incorporació progressiva de la dona al mercat de treball regularitzat, les disfuncionalitats dels temps laboral, escolar i familiar, el desenvolupament d'un potent mercat d'oci infantil i juvenil, l'emergència de noves pautes culturals associades a aquest, la creixent diversitat sociocultural dels barris o la problemàtica transició dels joves a la vida activa, entre molts altres fenòmens, han modificat el marc sociocultural en el qual els infants i els joves construeixen la seva experiència quotidiana. Això obliga a una nova comprensió i redefinició, tant de les particularitats d'aquests grups socials com dels dispositius que s'ocupen d'atendre les seves necessitats. De fet, el present treball de recerca pren el seu sentit en el si d'aquest procés de replantejament del *ser i atendre* l'infant i el jove, específicament en l'àmbit de l'educació no formal.

L'anàlisi se circumscriu a la Zona Centre del Districte de Nou Barris de Barcelona, un territori que es caracteritza per dèficits importants relatius a la quantitat i qualitat de l'oferta d'activitats educatives no formals. La comprensió de la realitat socioeducativa d'aquest territori, més enllà de l'educació formal, es realitza amb la finalitat d'identificar inadequacions respecte les demandes i exigències presents, i com a pas previ per a endegar un procés d'adaptació i millora que espera comptar amb la implicació de tots els agents socials que hi intervenen.

Què entenem per educació no formal?

Els estudis realitzats que s'han ocupat d'explicar i comprendre aspectes relatius a l'educació no formal coincideixen en assenyalar l'heterogeneïtat intrínseca que caracteritza aquest espai i temps educatiu. La multiplicitat i diversitat d'usos, pràctiques, intencions i agents que articulen l'àmbit de l'educació no formal dificulta extraordinàriament una delimitació conceptual que sigui capaç de sintetitzar de forma comprensiva aquesta complexitat, sense descafeïnar-la i sense generar exclusions o adhesions incòmodes que derivin, fins i tot, en conflictes de caràcter ètico-ideològic. Certament, no resulta senzill equiparar les activitats que realitzen els infants i joves a la ludoteca, a l'esplai, a l'acadèmia d'anglès, a l'escola corànica, a la parròquia, a l'equip de bàsquet o al casal de joves, ni tampoc fer coincidir aquests espais i agents en projectes compartits. De fet, **l'articulació de qualsevol política socioeducativa que pretengui incidir o actuar sobre aquest àmbit des de la implicació dels diversos agents que hi intervenen ha de partir d'una mínima problematització i recerca de consens en torn la pregunta plantejada.**

Malgrat aquesta heterogeneïtat, existeix un cert acord en que les diverses propostes d'educació no formal coincideixen en:

Intencionalitat	Les activitats tenen la voluntat explícita de promoure el desenvolupament de les facultats físiques, morals, intel·lectuals, personals i socials dels seus usuaris. En aquest sentit, trobem activitats que focalitzen més la seva finalitat en la transmissió de determinats valors, com per exemple les activitats d'educació en el lleure, o en la instrucció de determinades habilitats, com per exemple les activitats d'ensenyaments no reglats. No obstant, la intencionalitat educativa, en el sentit de desenvolupament integral de la persona, sempre hi és present.
Formalitat	Les activitats d'educació no formal, malgrat la seva adjectivació, contenen una important formalitat, especialment per la regulació dels espais i temps que porta implícita l'activitat. Així, podem distingir aquestes activitats del lleure informal, malgrat pugui ser també educatiu: per exemple, una activitat particular de col·leccionisme, on els temps i els espais no són importants, o quan l'infant juga al carrer segons la seva pròpia iniciativa o la del grup de pares.
Temps	Les activitats d'educació no formal es duen a terme durant el temps no lectiu o lliure, fora de l'horari escolar (propi de l'educació formal) i que no s'emmarca dins el context de socialització familiar (propi de l'educació informal).
Actors	Les activitats d'educació no formal es dirigeixen principalment a infants i joves, que són els subjectes protagonistes de l'acció educativa, i compten amb la participació d'una o més persones que s'ocupen de la seva execució o supervisió. La seva intervenció pot ser directa (p.ex., el monitor d'un esplai) o indirecta (p.ex., el tècnic responsable d'una ludoteca).

Més enllà d'aquestes coincidències, trobem una amalgama de propostes d'educació no formal que es diferencien unes de les altres en infinitat d'aspectes:

Estructuració	Les activitats poden estar més o menys estructurades, segons el grau de planificació dels objectius, les accions i els resultats que es persegueixen. Així, trobem diferències importants, per exemple, entre una activitat d'una escola de música i una activitat d'un <i>happy park</i> .
Perspectiva temporal	Les activitats divergeixen en el grau de permanència (puntual vs. permanent), en la periodicitat (diària, setmanal, etc.) i en el moment (temps periescolar ¹ , temps extraescolar i temps de vacances). Des d'una perspectiva temporal, existeixen diferències significatives entre un taller puntual d'un centre cívic, una activitat d'acollida matinal d'una escola, una activitat de cap de setmana d'un esplai o una activitat d'un casal d'estiu.

¹ El temps periescolar correspon a l'"acollida educativa dels infants abans de l'horari escolar (acollida matinal) i durant el temps del migdia (menjador escolar). Es tracta d'un temps molt dependent de l'horari escolar...", a diferència del temps extraescolar i el de vacances (FAPAC, 2002: 87).

Contingut	Les activitats poden ser genèriques, basades en l'atenció educativa global, com per exemple un centre obert, o també poden girar en torn a uns continguts específics perfectament identificables, com per exemple la proposta de lleure d'una coral infantil. En aquesta categoria, podríem distingir entre activitats lúdiques (p.ex. ludoteca), activitats creatives (p.ex. teatre), activitats acadèmiques (p.ex. anglès), etc.
Finalitat	Les activitats poden complir una funció expressiva, on l'educació integral de la persona és l'objectiu principal i constituent (p.ex. agrupament escolta), o poden respondre a finalitats instrumentals (ex. curs d'informàtica) o merament assistencialistes (p.ex. ludoteca), on l'educació integral no conforma l'eix estructurador de la seva raó de ser.
Assistència	Les activitats poden dur-se a terme de forma oberta, sense un compromís previ i explícit d'assistència per part dels seus usuaris, els quals hi participen espontàniament (p.ex. taller de contes a la biblioteca), o, en canvi, poden exigir-los una certa regularitat (p.ex. casal infantil).
Especificitat dels destinataris	Les activitats poden estar dirigides a grups específics d'infants i joves, amb requeriments de gènere (p.ex., gimnàstica femenina), edat (p.ex., activitat extraescolar de pintura per a infants de P4) o nivell instructiu (p.ex., banda de música), o poden no estar destinades explícitament a col·lectius específics (p.ex. taller de ceràmica).
Gestió	Les activitats poden ser desenvolupades en el si de models de gestió directa, de gestió indirecta, de cogestió, etc., fet que suposa la intervenció d'un o més agents amb responsabilitats diferents sobre l'execució. A més, poden comptar amb el suport d'estructures professionalitzades, voluntàries o mixtes. En aquest sentit, existeixen diferències, per exemple, entre l'activitat d'una biblioteca, d'un ateneu o d'un esplai.
Agent	Les activitats poden estar desenvolupades per l'administració pública, per empreses de serveis educatius o per entitats del tercer sector. Així, trobem diferències significatives, per exemple, entre un casal infantil municipal, una empresa que organitza activitats extraescolars o una entitat d'educació en el lleure.
Etc.	...

Aquesta diversitat de propostes d'educació no formal es tradueix en diferències relatives als usos, a les responsabilitats, als interessos i a les preocupacions dels diversos agents. Per tant, **les iniciatives polítiques que vulguin comptar amb la seva adhesió, no només han de partir d'una certa identificació amb l'objecte** (què entén la política per educació no formal?), **tal com s'ha apuntat anteriorment, sinó que han de ser sensibles i han de respondre a la diversitat de necessitats i interessos dels actors implicats**, i també d'aquells que no hi estan però que podrien o voldrien estar-hi.

De fet, sovint l'educació no formal no exhaurix el seu potencial de desenvolupament perquè **no és capaç d'incorporar de forma educativa la diversitat d'usos del lleure dels infants i joves**, ni tampoc de respondre a les concepcions d'educació de les seves famílies. Malgrat l'heterogeneïtat expressada anteriorment, les propostes d'educació no formal presents en un territori responen sovint a enfocaments pedagògics i socioculturals d'abast restringit, els quals no promouen i afavoreixen la implicació de sectors socials (determinats agents, determinats grups socials, etc.) menys orientats i atrets pels models dominants existents. Per tant, **el procés d'adhesió assenyalat ha de fomentar plantejaments integradors des del punt de vista educatiu i cultural**, que consideri la multiplicitat i complexitat d'usos, pràctiques, concepcions, interessos i necessitats que conformen la realitat social d'un determinat territori.

Quina importància social té l'educació no formal?

L'educació no formal s'ha convertit en un àmbit substantiu en la vida quotidiana de cada cop més infants i joves dels nostres barris i pobles. Les dades estadístiques existents indiquen que en l'actualitat el segment de població infantil i juvenil participa de forma generalitzada en l'oferta educativa no formal (Trilla, J. i Garcia, I., 2002). L'increment de la demanda s'emmarca en un context de canvi caracteritzat per les següents tendències expansives:

Increment i diversificació de l'oferta

L'àmbit de l'educació no formal compta cada dia amb una major quantitat i varietat d'oferta. Aquest fet s'explica per la progressiva *democratització* del sector, que permet augmentar la demanda en segments de població i en territoris més amplis, pel paper clau jugat per determinats agents (p.ex., el percentatge d'AMPAs que ofereixen activitats extraescolars a Catalunya ha augmentat gradualment fins al 81% actual) o per canvis en les pràctiques culturals dominants (p.ex. la pràctica esportiva). De fet, les activitats esportives segueixen essent l'oferta prevalent en nombre de participants, però estan creixent també amb força les activitats instrumentals de tipus acadèmic (p.ex. aprenentatge d'idiomes) i de tipus artístic i cultural (p.ex. música). Sembla ser, en canvi, que les activitats de lleure genèric mantenen una progressió relativament estable².

Ampliació dels temps

Les propostes d'educació no formal abasten marcs temporals cada cop més amplis i diversos. Algunes escoles, per exemple, ofereixen activitats matinals, de migdia i de tarda durant els dies de la setmana, i durant les vacances, casals. O les biblioteques públiques, ateneus i centres cívics, per exemple, que ja ofereixen activitats infantils i juvenils diàries i de cap de setmana. Naturalment, el fet que l'educació no formal conquereixi noves franges horàries i s'expandeixi temporalment, afavoreix l'increment de l'oferta indicat anteriorment.

Diversificació dels agents

L'increment de la demanda d'educació no formal ha afavorit la creació i implicació de nous agents, com ara empreses de serveis socioeducatius, fundacions, associacions culturals, etc.

² Veure Trilla, J i Garcia, I., 2002.

Valors

El desenvolupament creixent de l'àmbit de l'educació no formal se sustenta gràcies a determinats valors substantius i intrínsecs en les seves propostes, dels quals se'n beneficien els infants i joves que hi participen. Òbviament, el principal valor rau en la seva intencionalitat educativa, tal com s'ha indicat anteriorment. A més, aquesta intencionalitat s'acompanya d'altres elements (*valors directes*) que estructurin bona part dels espais educatius no formals:

Espais de socialització

L'educació no formal esdevé un espai de socialització tant transcendent com el l'educació formal, sobretot en el cas dels joves i els adolescents, però també en el dels infants, en la mesura que fonamenta la seva acció en la transmissió de determinades normes, valors i models de comportament, sovint sense l'activació de resistències (a través d'un major grau d'identificació), i afavoreix la construcció i l'expressió de les identitats col·lectives (a través de l'apropiació d'espais específics, de la constitució de grups d'amics, de la participació en activitats (re)creatives, etc.). En el temps de lleure de l'infant i jove, l'educació no formal pot actuar com a contrapunt a l'acció socialitzadora dels mitjans de comunicació, entre d'altres.

Espai de participació projectiva

Són espais en els quals, en menor o major mesura, els infants i joves participen i es converteixen en protagonistes i agents directes de l'acció, en base a un cert grau de compromís i implicació. Sovint el mateix infant i jove participa en la definició, en el disseny, en la gestió, en el control i/o en la valoració de l'activitat. Es tracta de models de participació horitzontals (aprenentatge mutu, treball en equip, etc.), més que en altres institucions socials caracteritzades per una marcada organització jeràrquica (p.ex. l'escola). Això fa que les activitats siguin més properes als interessos dels infants i joves, de tal forma que la seva vinculació afectiva amb el projecte es veu reforçada.

Espai de vinculació al territori

Les propostes educatives, en menor o major mesura, estan situades i arrelades a un territori determinat, sigui en els marcs físic (p.ex. utilització dels equipaments del barri, activitats de descoberta de l'entorn, etc.), relacional (p.ex. relacions afectives amb veïns, participació en el teixit associatiu local, etc.) i substantiu (p.ex. continguts de les activitats relacionats amb l'entorn immediat, etc.) de l'acció. En aquest sentit, doncs, la participació a l'educació no formal proporciona a l'infant i jove una oportunitat per a l'arrelament al context social on viu.

Espai de relacions comunitàries

L'educació no formal, en menor o major mesura, proveeix a l'infant i jove un espai on desenvolupar relacions basades en el compromís mutu, en l'espontaneïtat, en el vincle afectiu, en la valoració interpersonal més enllà de conveniències o utilitats, etc., precisament en un context social on predominen cada cop més les relacions de tipus instrumental (associació per a la consecució de metes o finalitats, relacions estratègiques i contractuals, etc.).

Espai de lleure Són espais educatius caracteritzats, en menor o major mesura, pel seu caràcter lúdic, on l'infant i jove desenvolupa activitats derivades de motivacions no equiparables a obligacions. A priori, es diferencia d'algunes propostes de lleure informal pel distanciament envers a pràctiques i usos consumistes del temps lliure o d'oci.

Espai d'integració social L'educació no formal, a priori, contribueix a reduir les desigualtats d'accés dels infants i joves als recursos educatius, culturals i socials, especialment perquè no parteixen de criteris de rendibilitat econòmica de la seva activitat, a diferència dels espais de consum d'oci infantil i juvenil. Des d'aquest punt de vista, l'àmbit d'educació no formal pot arribar a comprometre la seva actuació en defensa de la igualtat social, o bé assumint com a propis alguns interessos marginals. A més, es conformen com a espais de relació interclassistes, intergeneracionals, interètnics, interculturals, etc., on infants i joves de diferents classes, edats, orígens, etc. participen en projectes socials comuns.

Ara bé, la implantació d'iniciatives d'educació no formal en un determinat territori, no només aporta valor a l'acció directa amb els infants i joves, sinó que genera efectes sobre el conjunt de l'entorn social (*valors indirectes*), revertint en un major desenvolupament local i en una millora del benestar i qualitat de vida dels membres de la comunitat. A tall de síntesi, podríem assenyalar:

Desenvolupament educatiu	- Educació integral dels infants i els joves del territori. - Revalorització de l'escola pública. - Revalorització educativa del temps no lectiu. - Participació social de les famílies a través del suport a les propostes educatives. - Promoció de la cultura educativa entre els infants, els joves i les seves famílies. - Etc.
---------------------------------	--

Desenvolupament social	- Formació de ciutadans compromesos. - Promoció de valors com la solidaritat i la justícia social. - Desenvolupament de polítiques d'igualtat d'oportunitats en l'accés i ús als recursos socioeducatius. - Implicació/participació dels agents en programes d'intervenció social comunitària en el territori. - Suport a la incorporació de la dona al mercat de treball. - Increment de la cohesió i disminució de la conflictivitat social. - Promoció del voluntariat. - Etc.
-------------------------------	---

Desenvolupament cultural	- Dinamització sociocultural del barri. - Creació d'espais d'intercanvi i relació intercultural. - Innovació cultural. - Formació i transmissió de valors i competències culturals i artístics. - Foment de la identitat sociocultural del territori. - Creació de xarxes i sinèrgies en l'àmbit cultural. - Etc.
Desenvolupament polític	- Increment de la participació social. - Difusió de valors democràtics i cívics. - Generació de grups de pressió i de líders locals. - Implicació dels agents en el disseny i implementació de polítiques socials. - Formació d'opinió pública i dinamització de l'activitat política en el territori. - Relacions entre agents i administracions públiques. - Innovació en polítiques socioeducatives. - Etc.
Desenvolupament econòmic	- Creació d'empreses de prestació de serveis socioeducatius. - Creació d'ocupació relacionada amb l'educació i l'atenció a la infància. - Etc.
Desenvolupament infraestructural	- Utilització i rendibilització d'equipaments públics i privats. - Gestió d'equipaments públics per part d'entitats. - Participació dels agents del sector en les polítiques relacionades amb els equipaments. - Etc.

Atesa la dimensió territorial de l'educació no formal, resulta convenient que qualsevol iniciativa compti amb la participació i implicació de la diversitat d'agents del territori, tant en la fase de disseny com en la d'implementació, estiguin o no involucrats directament amb l'acció educativa. Precisament, un dels reptes que ha d'afrontar l'àmbit de l'educació no formal és el de la seva vinculació territorial.

Forces

L'àmbit de l'educació no formal es troba en un procés d'una certa expansió i consolidació, afavorit en part per la concurrència de diversos fenòmens que reforcen i enforteixen la seva posició i rellevància socials. Alguns dels principals factors de desenvolupament (*forces*) s'exposen a continuació:

Participació de la societat civil

Històricament, l'educació no formal s'ha articulat *des de i amb* la participació directa i abnegada de la societat civil. Aquest fet ha permès, per un costat, situar-se en una posició de certa proximitat envers les necessitats socials i, per l'altre, disposar d'un important dinamisme i capacitat d'adaptació als canvis i a les demandes procedents de l'entorn immediat. La seva funcionalitat social, en un procés dinàmic de constant redefinició, esdevé fortaleza i factor de consolidació en èpoques de canvi social.

Autonomia d'acció

Juntament al dinamisme característic de l'àmbit de l'educació no formal, cal destacar el grau d'autonomia que han tingut els agents socials, especialment els del tercer sector (entitats de lleure, AMPAs, etc.), a l'hora de definir les seves propostes educatives. Això ha permès compaginar una forta identificació interna envers els projectes d'actuació i una adequació de l'oferta als interessos dels infants i joves, i també a les necessitats de les famílies.

Pluralitat sociocultural

El teixit social de les nostres ciutats i pobles està experimentant una creixent diversificació sociocultural. Els fluxos immigratoris o l'emergència de noves subcultures infantils i juvenils, entre molts altres fenòmens, conformen realitats socials cada cop més heterogènies i difícils de gestionar. Aquest fet planteja el repte de la integració sociocultural de minories i majories en el nou engranatge social, especialment a través de l'articulació d'espais de relació compartits i de projectes socials comuns. L'educació no formal, com a espai de socialització i participació ciutadana, esdevé un àmbit d'actuació privilegiat.

Lleurecentrisme

El lleure es configura com a espai simbòlic i vivencial estructurador de les subjectivitats i identitats dels infants i els joves d'avui, especialment per les oportunitats expressives, experiencials i relacionals que ofereix. Aquesta revalorització del temps de lleure afavoreix, sense dubte, el desenvolupament de l'educació no formal.

Institucionalització

L'educació no formal representa un espai de lleure institucionalitzat, articulat en torn a principis i models normatius i valòrics reconeguts i compartits socialment, amb la finalitat de ser transmesos als infants i joves als quals va dirigida la seva actuació. Aquest és el seu rol, que compta amb un important reconeixement social (sobretot per part de les famílies, que no en poques ocasions recelen del lleure informal dels seus fills i filles).

Qualitat

Els agents directes assumeixen cada cop amb major convicció el repte de la qualitat de l'oferta. En aquest sentit, s'està prenent consciència en el sector que resulta necessària la problematització dels projectes educatius, la implementació de polítiques d'accessibilitat i acollida, la formació específica i permanent dels educadors, la professionalització de les estructures organitzatives, la

recerca de nous recursos, la vinculació amb el territori, etc.

Per als agents indirectes, com ara les escoles, el desenvolupament de l'educació no formal es converteix en un requeriment de qualitat en la seva voluntat de revalorització (especialment l'escola pública), en el benentès que la realització d'activitats extraescolars s'ha convertit en un important condicionant en l'elecció d'escola per part de les famílies.

Coreponsabilització

La rellevància social de l'educació no formal, així com els reptes que té plantejats per al futur, com el de la qualitat, conformen el substrat necessari per a la coreponsabilització³ dels diversos agents socials (famílies, escoles, entitats, administracions, serveis socials, equipaments, etc.), directes i indirectes, en el desenvolupament del sector.

Riscos

L'àmbit de l'educació no formal està sotmès també a contradiccions, obstacles, amenaces i dificultats que perjudiquen, o ho poden en el futur, el seu desenvolupament, sempre que no s'afrontin o es resolguin a temps. Alguns dels principals *factors de risc* s'exposen a continuació:

Atomització del sector

La creixent diversificació de les activitats i els agents d'educació no formal ha suposat un factor d'enriquiment i dinamisme poc freqüent en altres àmbits educatius, com el formal. No obstant, també ha contribuït a generar una important desestructuració que provoca disfuncions relacionades amb la coordinació, identificació de duplicitats, malbaratament de recursos, etc. De fet, **l'àmbit de l'educació no formal es caracteritza per una amalgama d'entitats i serveis que no disposen dels espais de coordinació i relació que afavoreixin l'optimització de la seva acció.** Cal afegir que aquesta descoordinació és present també entre els agents d'educació formal i no formal, entre els quals generalment no s'estableix ni itineraris per als infants i joves, ni actuacions conjuntes ni intercanvis de coneixement sobre els respectius projectes educatius.

Intervencionisme de l'administració pública

El repte de la coreponsabilitat passa, en part, per **una major implicació de les institucions públiques**, especialment en garantir el suport infraestructural, la qualitat i l'accés de la

³ "La coreponsabilització està relacionada amb la voluntat de realitzar un treball transversal basat en el coneixement mutu, en compartir objectius, informació, percepcions i reflexions, així com coordinar professionals, serveis i accions, tot evitant duplicitats i inhibicions". També es manifesta en una voluntat de proveir serveis, flexibilitzar estructures, rendibilitzar esforços i recursos, generar processos d'implicació individual i comunitària, i afavorir la coordinació i la col·laboració permanents (Alsinet, J. et al., 2003:66).

població amb majors dificultats a l'oferta existent (FAPAC, 2002), que actualment és creixent però encara insuficient. Aquesta intervenció de l'administració pública, però, suposa també un increment de la burocratització, regulació i necessitat d'adaptació a criteris d'actuació aliens a les pròpies entitats. Val a dir que l'àmbit de l'educació no formal s'ha caracteritzat tradicionalment per una forta autoregulació i autogestió des del tercer sector, amb el suport inqüestionable de la societat civil, a diferència de l'educació formal, que compta amb un important control de l'Estat. Per tant, resulta imprescindible acompanyar la major implicació de l'administració pública amb un procés de negociació i reflexió amb la resta d'agents sobre els criteris que han d'estructurar la relació: **com s'estableix la coresponsabilitat sense incrementar la burocratització i les rigideses, sense generar dependències que condicionin l'estabilitat de l'actuació i sense malmetre el grau d'autonomia i dinamisme que caracteritza els agents implicats directament en l'acció educativa.**

Estratificació social L'educació no formal esdevé un recurs valuós per a l'equitat social, tal com s'ha comentat anteriorment. Certament, però, els estudis realitzats manifesten que determinades categories socials s'apropien en major mesura del valor de l'educació no formal: per exemple, els nens i els nois vs. les nenes i les noies⁴; els/les fills/es de famílies amb un nivell d'estudis mitjà i alt vs. els/les fills/es de famílies amb un nivell d'estudis baix; els infants i joves d'origen autòcton vs. els infants i joves d'origen immigrat; els infants menors de 12 anys vs. els infants i joves majors de 12 anys; etc.

Això significa que la participació dels infants i joves a l'educació no formal difereix en funció del sexe, l'edat, l'origen, la classe social, etc., diferències que esdevenen desigualtats quan es pren en consideració el cost de l'activitat per a l'usuari, la tipologia d'activitat, els requisits d'accés, els models educatius, els referents culturals, etc. En certa manera, doncs, l'àmbit de l'educació no formal reproduïx l'estratificació social, ja present en altres àmbits educatius.

La desigualtat no només es fa present en l'accessibilitat dels infants i joves a l'oferta, sinó també quan aquesta es porta a la pràctica. **L'espai de l'educació no formal es caracteritza per l'activació de dinàmiques segregadores i/o discriminatòries**, en tant que es (re)produeixen i s'escenifiquen les estructures relacionals i socials dominants en el desenvolupament de les activitats. Sense anar més lluny, els infants i joves, dins d'un mateix espai educatiu de lleure, constitueixen endo i exogrups a l'entorn de la classe social, el sexe, el grup d'edat, l'adscripció ètnicocultural, o qualsevol combinació d'aquests eixos de diferència/desigualtat social. Per tant, els agents no només han d'afavorir polítiques

⁴ Aquesta diferència s'explica per la prevalença de l'esport, especialment entre els nens i nois, sobre la resta d'ofertes d'educació no formal. Cal precisar, però, que aquestes diferències han disminuït considerablement en l'actualitat.

d'accessibilitat i igualtat d'oportunitats, sinó també estratègies d'educació intercultural⁵.

Subsidarietat

Les disfuncionalitats dels temps laboral i escolar, juntament a la incorporació de la dona al mercat de treball regularitzat, han estat factors d'increment de demanda d'educació no formal. Aquesta realitat, però, està acompanyada sovint entre les famílies per **concepcions de l'educació no formal com a recursos de custòdia i entreteniment, merament assistencials, més que no pas valorats per la seva veritable aportació pedagògica i educativa**. Aquesta dimensió assistencialista, a més, introdueix major complexitat a l'atenció: la diversificació de situacions familiars diversifica alhora les necessitats dels infants que assisteixen al servei, fet que genera problemes d'adequació constants. De fet, és important tenir clar que l'educació no formal no pretén substituir el paper d'una altra institució educativa, en el cas que aquesta falli o no disposi del temps suficient. La funció socialitzadora que desenvolupa l'escola (educació formal) i la família (educació informal) són insubstituïbles per a l'òptim desenvolupament personal i social dels infants, els quals necessiten del seu temps. En altres paraules, **no és positiu saturar i sobreocupar l'infant amb activitats d'educació no formal en detriment de l'actuació d'altres instàncies socialitzadores**, com sovint succeeix.

Per un costat, doncs, cal promoure **accions d'(in)formació envers les famílies sobre la funció educativa dels temps i de les activitats de lleure**, implicant-les si s'escau en el seu desenvolupament (p.ex. a través de les AMPAs). I per un altre, la promoció de l'educació no formal ha d'estar acompanyada d'esforços per a la **conciliació entre l'horari escolar de l'infant i l'horari laboral dels progenitors**.

Instrumentalització del lleure

Les nostres societats es caracteritzen cada cop més per una major competència entre els seus membres per a l'obtenció dels recursos econòmics, socials, culturals, laborals, etc. El lleure també en pateix les conseqüències en forma de procés d'instrumentalització: moltes famílies aprecien l'educació no formal en termes de rendiment present i d'inversió de futur per a l'infant ("què sap fer?"; "això li servirà per..."; etc.), com a bagatge que va acumulant per a la seva promoció social. Això fa que determinades ofertes, com per exemple l'anglès o la informàtica, apreciades en el mercat de treball, estiguin més valorades i demandades que altres propostes basades en "intangibles" (valors, actituds, etc.). De fet, **sovint es confon l'adquisició d'aprenentatges selectius i distintius amb un millor aprofitament educatiu del temps de lleure o amb una proposta educativa de major qualitat**.

⁵ Veure Herrera, D. et al. (2003): *La immigració i el treball intercultural a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*. Secretaria General de la Joventut de la Generalitat de Catalunya i Fundació Jaume Bofill.

Control i heteroregulació socials

L'educació no formal es caracteritza per la institucionalització i formalitat de les seves activitats, fet que suposa també una certa dosi de control i regulació socials de les normes, els espais i els temps en el si dels quals es desenvolupen (encara que en menor mesura -o menys explícits- que en la institució escolar). Aquesta consideració és pertinent per a les activitats de caràcter acadèmic i instructiu (p.ex. acadèmia d'anglès, escola de música, etc.), però també per a les lúdiques o de lleure en sentit ampli (p.ex. ludoteca, esplai, etc.). El control i la regulació de les activitats provoca que molts joves concebin l'educació no formal com a espai en el qual queden limitades les seves oportunitats d'autoregulació, d'expressió i de desplaçament personal. Aquest fet xoca frontalment amb la construcció social del lleure entre els joves, com a espai d'experimentació (fins i tot, de transgressió de normes) i de descoberta i construcció de la pròpia identitat, amb regles de joc establertes segons els propis criteris i interessos. De fet, els agents educatius mostren la seva **dificultat de connexió amb el segment juvenil, per als quals les ofertes –i la demanda– són més minoritàries.**

Aquesta contradicció es fa més evident en espais d'educació no formal que reproduïxen el model educatiu escolar (activitats acadèmiques), i més encara si s'hi afegeix la presència d'un adult com a supervisor o educador. Són models que no atrauen a joves, sovint de classes obreres, que s'han incorporat prematurament al mercat de treball i aspiren a formes d'oci més adultes, en les quals es valora sobretot l'autonomia. Ni tampoc als infants i joves que ja han oposat resistència a l'escola. De fet, l'experiència escolar condiciona la relació de l'infant i jove amb l'educació no formal. Aquests sovint construeixen una concepció del lleure amb lògiques de funcionament oposades als espais de responsabilitat i obligació, com l'escolar i el familiar, i busquen en xarxes de relacions no institucionalitzades, llunyanes als valors i normes de l'escola o la família, formes de realització i expressió personals. En aquest sentit, resulta important articular models d'educació no formal incloents, **on els infants i els joves, en el seu conjunt, puguin trobar espais d'oportunitats per al desenvolupament.**

Mercantilització de l'espai de lleure

Les consideracions anteriors resulten més evidents amb l'emergència i desenvolupament d'un mercat de consum d'oci infantil i juvenil que connecta amb facilitat amb les ganes d'experimentació dels infants i joves, els quals troben nous formats per a l'establiment de relacions socials i una varietat d'instruments i referents simbòlics per a l'expressió i construcció identitària, lluny d'heteroregulacions. D'aquesta manera, **l'àmbit de l'educació no formal "competeix" amb un potent sector privat per a l'atracció dels infants i joves en la seva oferta en temps de lleure.**

Certament, però, **l'àmbit de l'educació no formal també es troba immersa en aquest procés de mercantilització de**

l'espai de lleure. Les oportunitats de negoci en un oci educatiu no formal en desenvolupament atrau a empreses de serveis i professionals, que incrementen els costos de l'activitat i també els riscos, si no es remeïa, d'excloure els infants i joves que no poden assumir-los. Precisament, l'àmbit de l'educació no formal ha estat sensible històricament a les necessitats i interessos socials i culturals més "marginals" i minoritàries, fet que no és possible en un context mercantilitzat on es premien les majories i es promou la uniformització dels gustos per assegurar el negoci, i on la distinció només és possible a canvi d'un preu elevat. No seria bo, tampoc, la conformació d'un espai d'educació no formal dualitzat, mercantilitzat –governat pel mercat- i no mercantilitzat –sostingut per l'administració pública i executat per aquesta o pel tercer sector-, en el qual es reforcin distincions i estigmatitzacions pel fet de participar en un o altre.

Complexitat

Els discursos dominants promouen la professionalització com a garantia per a l'assoliment del repte de la qualitat. I certament, el desenvolupament de l'educació no formal i les exigències de major qualitat de l'oferta han suposat un augment de les responsabilitats dels actors que hi intervenen i la necessitat d'atendre a actuacions educatives i a gestions administratives i legals d'una complexitat creixent, que sense la intervenció de professionals resulta extraordinàriament feixuga i complicada. Si bé la professionalització del sector és una necessitat, cal tenir present que no es una via plausible o observable per a molts agents, sigui per les característiques de la seva activitat, sigui per la capacitat de generar recursos o sigui pel substrat ètic que els defineix i constitueix com a agent. I precisament, aquests agents, completament voluntaristes, troben dificultats importants a l'hora de desenvolupar la seva activitat, immersos en un context de "professionalitzar-se o morir" i de creixent burocratització. Els actors responsables de definir les condicions estructurals de l'educació no formal (recursos econòmics de partida, equipaments i instal·lacions, etc.), especialment l'administració pública a través de les seves polítiques socioeducatives i socioculturals, han de ser sensibles a la diversitat de possibilitats i de models de gestió presents en el sector (p.ex. requeriments burocràtics per demanar subvencions).

L'àmbit de l'educació no formal es construeix quotidianament amb la participació d'una important quantitat de voluntaris. La incorporació de professionals en el si de les entitats requereix per part d'aquestes d'un procés de redefinició de les estructures organitzatives, que permeti integrar el rol del professional i el rol del voluntari, sense interferències i de forma acumulativa. A vegades, succeeix que el professional tendeix a assumir funcions abans desenvolupades per voluntaris, per la qual cosa l'entitat no aprofita el valor afegit de la professionalitat i, a més, ofega o no reforça les aportacions voluntaristes dels seus membres.

Precarietat

La professionalització de l'àmbit de l'educació no formal es produeix en un **marc laboral de forta precarietat**, condicions que no afavoreixen l'òptima gestió dels recursos educatius. Aquesta precarietat es manifesta amb una elevada temporalitat de la contractació, amb retribucions baixes, amb dificultats per accedir a la formació contínua i permanent, etc. Això reforça, entre d'altres, una important **inestabilitat dels equips gestors i formadors**, rotació que també és present entre el personal voluntari, i **notables dèficits formatius** per part d'aquests, fets que malmeten la coherència i la qualitat de la tasca educativa. La precarietat no només és present entre els equips, sinó en l'organització econòmica global de l'activitat i en els locals i infraestructures on aquesta es desenvolupa.

Obstacles a la vinculació

Una de les exigències realitzades envers l'àmbit de l'educació no formal és la intensificació de la vinculació amb el territori. **Els agents, a més de no disposar d'espais de coordinació, des d'on transmetre necessitats i endegar iniciatives de col·laboració, tenen importants barreres**, per exemple, en la utilització dels equipaments públics (escoles, poliesportius, etc.), en la participació en la planificació i avaluació de les polítiques socioeducatives del territori, etc.

Responsabilitats i recursos

La vinculació amb el territori comporta també estar obert a majors requeriments externs i ser sensible a les demandes de l'entorn immediat. De fet, als agents d'educació no formal se'ls exigeix polítiques d'igualtat d'oportunitats, polítiques d'atenció als grups socials més desafavorits, polítiques d'atenció a la diversitat, etc., sense que la qualitat se'n vegi afectada. Evidentment, aquest increment de la responsabilitat exigida socialment i política ha de comptar amb els recursos necessaris, especialment de l'administració pública⁶, per tal que pugui ser executada sense dificultats. I, per ara, aquesta combinació de responsabilitats i recursos no està resolta, i afecta a l'accessibilitat i a la qualitat de la intervenció. D'aquí que es posi l'èmfasi en la coresponsabilització dels agents socials.

Sense els recursos adequats, els agents que assumeixin la seva responsabilitat social poden veure com **la qualitat de la seva oferta es deteriora i que, de retruc, aquesta sigui estigmatitzada per la comunitat local**. Això és el que succeeix ja en determinats territoris, on hi ha serveis que s'han convertit en específics per a infants i joves, per exemple, d'origens immigrants o de situacions socioeconòmiques desafavorides, malgrat que en el seu origen eren genèrics. L'estigmatització, com s'ha comentat anteriorment, dualitza les propostes d'educació no formal i estructura les relacions socials en funció de l'origen, el nivell socioeconòmic, etc.

⁶ Val a dir que existeixen iniciatives innovadores d'educació no formal en les quals, a més de l'administració pública, les empreses locals s'impliquen en programes de beques que promouen la participació d'infants i joves amb dificultats econòmiques.

Algunes dimensions per a la reflexió	
Igualtat	Reproducció de la desigualtat Requeriments de l'oferta Polítiques d'accessibilitat i acollida Relacions interculturals Pluralitat sociocultural Democratització de l'oferta
Autonomia	Desestructuració/estructuració del sector Intervencionisme de l'administració pública Burocratització
Pluralitat sociocultural	Cohesió social Adaptació de l'oferta a les necessitats i demandes Control i regulació social
Mercantilització del temps de lleure	Lleurecentrisme Voluntariat/Professionalització Atractivitat de l'oferta Control i regulació social Diversificació dels agents
Vinculació al territori	Atomització i coordinació del sector Responsabilitats Corresponsabilització Estigmatització del servei Desenvolupament local
Qualitat de l'oferta	Recursos disponibles Professionalització Precarietat Formació dels equips gestors i educadors Vinculació al territori Instrumentalització del temps de lleure Distintivitat de l'oferta
Conciliació de la vida laboral i escolar	Subsidiarietat Assistencialisme Rol socialitzador de la família

Consideracions prèvies sobre el territori d'observació

La Zona Centre de Nou Barris està formada pels barris de Canyelles, Roquetes, Verdum, Trinitat Nova, Prosperitat i Guineueta, ocupant una extensió global de 298,5 km² que limita amb la Zona Nord (nord-est) i Zona Sud (sud-oest) del Districte de Nou Barris, i amb el Districte de Sant Andreu (sud-est) i d'Horta-Guinardó (nord-oest), al peu de la Serra de Collserola (nord).

Actualment, a 1 d'abril del 2004, la població de la Zona Centre se situa en 86.241 habitants, xifra que representa més del 50% de la població del Districte de Nou Barris i quasi el 6% de la població del conjunt de la ciutat de Barcelona.

Com s'observa en la Taula 1, els barris més poblats de la Zona Centre són Prosperitat (31,4% del total), Guineueta (19,7%) i Roquetes (18,5%), essent aquest darrer el que més presència d'infants i joves té en valors relatius (17,0%).

Taula 1: Distribució de la població i taxa de feminització per barris (2004)

Barri	Població Total	%	Taxa de feminització	Població de 0 a 18 anys	%	Població de 0 a 18 anys sobre total
Canyelles	6.505	7,5	51,4	957	7,6	14,7
Guineueta	16.964	19,7	52,2	2.250	17,8	13,3
Prosperitat	27.110	31,4	51,6	3.839	30,3	14,2
Roquetes	15.990	18,5	50,7	2.720	21,5	17,0
Trinitat Nova	8.021	9,3	52,7	1.237	9,8	15,4
Verdum	11.651	13,5	52,2	1.662	13,1	14,3
Zona Centre	86.241	100,0	51,7	12.665	100,0	14,7

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA A PARTIR DE DADES DEL PADRÓ D'HABITANTS (01/04/2004)

La seva configuració demogràfica, econòmica i social es caracteritza per les següents dinàmiques i particularitats:

Densitat de població

La Zona Centre es caracteritza per una important densitat de població (30.004 habitants/km²), molt superior a la mitjana de la ciutat de Barcelona (15.197).

Decreixement de la població

La Zona Centre de Nou Barris ha estat experimentant durant la darrera dècada un procés significatiu de decreixement de la població, a uns ritmes superiors a la mitjana de la ciutat (per exemple, la taxa de creixement 1996-2001 és del -5,32 a la Zona Centre i del -0,23 a Barcelona ciutat). Aquest fet s'ha degut, en part, a la marxa de la població jove en procés d'emancipació a altres localitats on el preu de l'habitatge és més econòmic. No obstant, en el darrer bienni, el fet immigratori ha permès corregir parcialment aquesta tendència decreixent.

Fet immigratori

La Zona Centre de Nou Barris s'ha configurat històricament a partir dels processos immigratoris de la resta de l'Estat espanyol durant el segle XX. D'uns anys ençà, el fet

immigratori és en gran mesura d'origen estranger, principalment llatinoamericà. En l'actualitat, la població d'origen estranger representa un 9,4% del total (8.126 persones), proporció inferior a la mitjana de la ciutat de Barcelona. Els principals orígens representants són l'equatorià (34,5%), el peruà (5,3%), el marroquí (5,3%) i el colombià (5,2%), amb una tendència creixent a la diversificació. Fins al moment present, la resta d'origens se situa en percentatges inferiors al 5%.

Envelliment de la població

La Zona Centre es caracteritza per un progressiu envelliment de la seva població, com a resultat del decremment de la natalitat i de la marxa de la població jove. Aquesta situació és similar a la resta del Districte i de la ciutat de Barcelona. No obstant, destaca que la Zona Centre té una major proporció de joves (15 a 24 anys) que en el conjunt del Districte o de la ciutat, i té una menor proporció d'infants (0 a 14 anys)⁷.

Condicions de vida precàries

La Zona Centre de Nou Barris, així com altres zones de l'Àrea Metropolitana de Barcelona construïdes integrant a partir dels fluxos immigratoris de mitjan segle XX, s'ha caracteritzat per prevalents dificultats i problemàtiques socioeconòmiques entre els seus habitants. Les dades estadístiques evidencien que la capacitat econòmica familiar dels barris de la Zona Centre és substancialment inferior a la mitjana de la ciutat de Barcelona (el 1996, en més de 17 punts percentuals), encara que experimenten una progressiva millora. Es tracta de població quasi integrant formada de classe treballadora, molts dels quals obrers no qualificats amb dosis d'instabilitat i inseguretat en els ingressos. Aquesta precarietat social ha generat situacions de risc social.

La proporció de persones amb nivells educatius mitjans i superiors és inferior que en la resta de la ciutat (el 74,9% de població de més de 16 anys té un nivell d'estudis primaris o inferiors, per un 56,9% a Barcelona, segons dades del 2000), un dels factors de desigualtat més importants per a la promoció social dels seus habitants.

⁷ Dades relatives al Padró d'Habitants del 2000.

Precarietat de l'habitatge

El Districte de Nou Barris emergeix a principis i mitjan de segle XX com a territori d'acollida i assentament de les successives onades migratòries que arribaven a la ciutat. El desenvolupament urbanístic es va caracteritzar per l'escàs ordenament, l'autoconstrucció, els habitatges de protecció oficial, les construccions defectuoses. Actualment, molts habitatges es troben amb problemes estructurals. La superfície mitjana dels habitatges de la Zona Centre és inferior a la de Barcelona ciutat (62,55m² vs. 80m²).

Millora de les condicions estructurals

En els darrers anys, s'ha efectuat la construcció de noves vies de circulació i d'infraestructures (p.ex. metro) que han permès millorar la vertebració urbanística entre els diferents barris, la mobilitat i la comunicació amb l'exterior, fugint de mica en mica de l'històric aïllament al qual ha estat sotmesa la Zona Centre (i bona part del Districte). La manca de serveis, comunicacions i equipaments bàsics es corregeix progressivament, però segueix essent present.

Residencialitat

La Zona Centre, així com el Districte, ha estat històricament una zona funcionalment residencial. Darrerament, s'ha promogut el desenvolupament d'una economia de serveis i comerç, específicament en determinades zones i vies (p.ex. Via Júlia o Passeig de Valldaura), convertint-se en eixos vertebradors del territori, que ha permès dinamitzar socioeconòmicament els barris.

Activisme associatiu

La Zona Centre ha estat el bressol de moviments socials i associatius reivindicatius, que han lluitat amb èxit per la regeneració i renovació urbanística i social dels seus barris. Aquest activisme perdura actualment, especialment en alguns barris com Prosperitat o Les Roquetes, la qual cosa esdevé una font molt important de dinamització sociocultural del territori (amb equipaments centrals com el Casal de barri de Prosperitat o l'Ateneu de Nou Barris). Altres barris, com Canyelles i Guineueta, el teixit associatiu és més feble, fet que accentua al condició de barris residencials.

Malgrat aquestes coincidències generals, existeixen importants diferències entre barris, en relació al dinamisme associatiu, a l'activitat econòmica, a la disponibilitat d'equipaments i serveis públics, a les possibilitats de mobilitat (transport, orografia del terreny, etc.), etc.

2.- METODOLOGIA

Objectiu general

El present treball de recerca es proposa realitzar una primera aproximació a la realitat de l'educació no formal al districte de Nou Barris com a pas previ a l'articulació d'un procés d'optimització de l'oferta que compti amb la participació dels diversos agents socioeducatius del territori.

El diagnòstic se centra en els següents aspectes:

- la comprensió dels agents que intervenen en l'àmbit de l'educació no formal.
- la comprensió quantitativa i qualitativa de l'oferta existent.
- la comprensió quantitativa i qualitativa de la demanda existent.

Objectius operatius

Els objectius operatius són:

- Elaborar un **mapa dels agents** que intervenen en l'àmbit de l'educació no formal, així com les xarxes ja existents (Plans comunitaris, associacions d'entitats, etc.), i descriure la **tipologia d'agent** (directe/indirecte, públic/privat, etc.), el **tipus de relacions** que mantenen entre ells per al desenvolupament de les activitats (econòmiques, infraestructurals, de derivació d'usuaris, etc.) i el **tipus de vinculació** que mantenen amb el territori (organització d'actes, participació en la planificació i avaluació de polítiques educatives, realització de serveis, etc.).
- Copsar qualitativament les **estratègies** desenvolupades pels agents directes en l'àmbit de l'educació no formal a l'hora de desenvolupar la seva oferta segons la **tipologia d'estratègia** (l'accessibilitat, la difusió de l'oferta, la captació d'usuaris, l'obtenció i gestió de recursos, l'organització, l'ús dels espais, les relacions institucionals, la professionalització del servei, el projecte educatiu, etc.).
- Elaborar una radiografia que permeti quantificar l'**oferta** d'activitats d'educació no formal segons el **tipus d'activitat** (segons l'àmbit -esportives, artístiques, lúdiques, etc.-, la dedicació -diàries, puntuals, etc.-, les pràctiques educatives, etc.).
- Elaborar una radiografia que permeti quantificar la **demanda** d'activitats d'educació no formal i aproximar-nos a les seves principals **característiques sociodemogràfiques** (per grups d'edat, sexe, origen, etc.) i els **itineraris dins l'educació no formal** (entrada, "progrés" i sortida).
- Desenvolupar un **inventari descriptiu de cada dispositiu** d'educació no formal al barri (segons agent, oferta, demanda i estratègies).

- Desenvolupar un **mapa de correspondències** (qualitatiu i quantitatiu) entre agent (tipologia d'agent, tipus de relacions i tipus de vinculació), oferta (tipus d'activitat), estratègies (tipologia d'estratègia) i demanda (característiques sociodemogràfiques i itineraris).
- Identificar, si s'escau, **espais/agents alternatius o no estructurats** d'ús del temps "fora escola" dels infants i joves del barri (pavellons, parcs, festes, etc.).
- Implicar els agents en el diagnòstic de la seva pròpia activitat, com a pas previ o inicial al procés participatiu.

Delimitació de l'estudi

El marc analític queda delimitat per les següents característiques:

Activitats	Activitats d'educació no formal en sentit ampli.
Destinataris	Activitats destinades a infants i joves compresos entre els 0 i 18 anys. El diagnòstic dels agents, oferta i demanda d'activitats per a infants de 0 a 3 i per a joves de 16 a 18 serà més descriptiu que analític.
Abast territorial	Barri de la Trinitat Barri de Roquetes Barri del Verdum Barri de la Prosperitat Barri de Canyelles Barri de Guineueta
Agents directes	Entitats d'educació en el lleure, AMPAs i activitats extraescolars als centres educatius, escoles artístiques, entitats esportives, casals infantils i juvenils, casals d'estiu, escoles d'idiomes, associacions especialitzades (corals, excursionistes, etc.), empreses privades de serveis educatius (ludoteques, acadèmies, gimnasos, etc.), etc.
Agents indirectes	Plans comunitaris, centres educatius, consell escolar, Administració pública, etc.

Procés de recollida i anàlisi de la informació

La diagnosi, que recull el present informe, s'ha realitzat segons els següents passos:

1. Identificació dels agents a partir d'entrevistes a informants clau en l'àmbit socioeducatiu al territori

Realització d'entrevistes als tècnics d'educació i joventut del Districte, als tècnics dels Plans comunitaris del territori d'observació i a altres informants clau.

2. Disseny dels instruments de recollida d'informació⁸

- Guió de l'entrevista.
- Fitxa tècnica per a la recollida sistemàtica d'informació descriptiva de l'agent.
- Fitxa tècnica per a la recollida sistemàtica d'informació descriptiva de l'oferta.
- Fitxa tècnica per a la recollida sistemàtica d'informació descriptiva de la demanda.
- Fitxa tècnica per a la recollida sistemàtica d'informació descriptiva de les estratègies.

3. Procés de recollida d'informació

Realització d'entrevistes a responsables dels agents directes i indirectes d'educació no formal del territori d'observació, segons les següents dimensions:

- Caracterització socioeducativa i sociodemogràfica dels usuaris (demanda).
- Caracterització de la proposta educativa (oferta)
- Caracterització de l'agent (estratègies de vinculació al territori, estratègies de gestió, etc.).

4. Anàlisi de la recollida d'informació amb la finalitat de copsar el mapa de l'educació no formal del territori i les seves principals característiques

- Mapa dels agents segons les característiques descrites anteriorment.
- Radiografia de l'oferta segons les característiques descrites anteriorment
- Radiografia de la demanda segons les característiques descrites anteriorment
- Mapa de correspondències segons les característiques descrites anteriorment

5. Confecció de l'inventari dels dispositius d'educació no formal al territori.

⁸ Els instruments de recollida de la informació s'adjunten a l'annex del present informe.

3.- CARACTERITZACIÓ DELS AGENTS EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DE NOU BARRIS

En el context del present treball, entenem per *agent* a aquells grups i organitzacions que generen algun tipus d'efecte en l'àmbit de l'educació no formal, sigui a través del disseny i execució d'activitats específiques per a infants i joves (*agent directe*), o sigui simplement a través d'una tasca de suport extern -logístic, material, tècnic, etc.- (*agent indirecte*).

En aquest apartat, ens proposem descriure les seves característiques principals, així com les relacions que s'estableixen entre ells. Parlarem de *relacions formals* quan aquestes siguin fruit d'una planificació i regulació dels espais, dels temps i dels continguts, mentre que ens referirem a *relacions informals* quan aquestes particularitats no estructurin el vincle.

Precisament, aquestes relacions poden configurar-se en forma de *xarxes*. Aquestes estan formades per actors que estableixen relacions de reciprocitat i interdependència entre ells, que es necessiten els uns als altres per aconseguir els seus objectius. La seva continuïtat en el temps permet generar models de relació més o menys estables, encara que també es caracteritzen per un important dinamisme i flexibilitat, ja que es van definint en cada moment mitjançant l'intercanvi i les aportacions dels agents que la componen. Generalment, el treball en xarxa entre serveis, equipaments i entitats d'un mateix territori permet compartir i optimitzar (maximitzar) recursos humans i materials, així com generar activitats i projectes comuns.

"Es parla de 'capital social' per referir-se a aquest conjunt de lligams, d'entitats, de vincles entre persones i grups que en un territori determinat generen relacions de reciprocitat, de confiança, d'implicació col·lectiva sobre els espais públics i sobre els problemes que genera la convivència. (...) Cada cop més existeix la convicció que per gaudir d'una convivència cívica satisfactòria, no es tracta tant de comptar amb una autoritat forta i sobirana, com que tothom se senti corresponsable del que passa a la comunitat. Cadascú des de les seves disponibilitats i recursos, i sense que això vulgui dir difuminar responsabilitats específiques de cada actor. Interdependència, continuïtat i manca d'autoritat sobirana capaç de decidir per tots en cada moment, són característiques que s'acostuma a fer servir per definir una xarxa" (Alsinet, J. et al., 2003).

Morfologia dels agents en l'àmbit de l'educació no formal

Agents directes

AMPA - Escola Bressol

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 8 Escoles Bressol, 7 de titularitat municipal i 1, autonòmica. Són centres d'educació formal per a infants d'edats compreses entre 0 i 3 anys. Totes les Escoles Bressol tenen AMPAs, encara que es

caracteritzen per la seva **escassa activitat**. Generalment, aquesta es concentra puntualment en la participació activa en actes i festes que organitza el centre. **Malgrat que són agents directes com a potencials dinamitzadors d'activitats d'educació no formal, no existeixen propostes específiques en aquest sentit (a excepció d'alguna AMPA que organitza Casals d'estiu).**

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Existència d'AMPAs en la totalitat de centres. - Estabilitat de l'AMPA, tot i la rotació interna dels seus membres.	- Inexistència d'activitats extraescolars. - Dificil coordinació entre els membres de l'AMPA, especialment degut a l'absència d'alternatives d'atenció als seus fills i filles mentre duren les reunions. - Dimensions reduïdes de l'AMPA, i poc volum d'activitat. - Voluntarisme i manca d'idees i orientació per part de l'AMPA. - Inexistència de projectes educatius estables i a llarg termini per l'elevada rotació de l'AMPA (com a conseqüència a l'estada curta dels infants al centre –un màxim de 3 anys-).
Oferta	- Organització de casals d'estiu en algun cas, amb el suport de la directora.	- Puntualitat de l'oferta, molt relacionada amb el suport i realització de les festes extraordinàries del centre. - Manca de debat intern sobre la conveniència de promoure iniciatives d'educació no formal per part de l'AMPA.
Demanda		- Dispersió residencial dels infants de les escoles bressol. - Cansament de l'infant, després d'hores passades a l'escola bressol. - Desigualtats socioeconòmiques en l'accés a l'Escola Bressol.
Gestió	- Implicació de l'alguna AMPA en accions reivindicatives puntuals de millora del centre. - Professionalització de l'oferta.	- Dependències pròpies de l'edat de l'infant, que incrementa els costos de les activitats d'educació no formal (ratio baixa educador-infant) i requereix professionals especialitzats en l'educació infantil. - Pagament de les quotes de l'EB per part de les famílies, que dificulta la "inversió" en l'educació no formal. - Dependència del voluntarisme dels seus membres, especialment el de les mares. - Desconeixement sobre la gestió d'oferta d'activitats i necessitat d'ajuda i suport per part del/a director/a. - Mala ubicació d'alguns dels centres, que dificulta l'accessibilitat de les famílies.

Vinculació	<i>Família</i> - Experiències de projectes educatius d'algunes escoles bressol basades en la participació de les famílies (p.ex. elaboració de revista de centre per part de l'AMPA). <i>Agents locals</i> - Coordinació entre escoles bressol i, en general, d'aquestes amb la resta dels centres d'educació formal. <i>Escola</i> - Bona relació entre AMPA i Escola Bressol.	<i>Família</i> - Baixa participació de les famílies en l'AMPA, i inexistència de demandes específiques per part de les famílies. - Dificultats de comunicació de les AMPAs i escoles bressol amb les famílies, ja que sovint no són els progenitors qui van a buscar els fills i filles al centre. - Escassetat d'espais familiars on es treballi conjuntament amb progenitors i infants aspectes relatius a la seva educació. - Problemes relatius al funcionament d'algunes experiències d'escoles de pares i mares, degut principalment a la poca implicació de les famílies i a la difícil conciliació de la vida laboral i familiar/educativa d'aquestes. <i>Escola</i> - Aconflictitat entre AMPA i Escola Bressol fonamentada per l'absència mútua de demandes específiques. - Inexistent coordinació entre AMPAs, només present en centres geogràficament molt pròxims. <i>Agents locals i territori</i> - Puntualitat de la relació amb els agents locals. - Escassa relació de les escoles bressol amb les entitats d'educació no formal del territori. - Distribució desigual de les escoles bressol en el territori.

AMPA - CEIP

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 15 CEIPs, que són centres d'educació formal per a infants d'edats compreses entre els 3 i els 12 anys. Quasi tots els CEIPs tenen AMPAs, encara que **no totes desenvolupen activitats extraescolars**. No obstant, juntament a les entitats esportives, representen globalment **els agents amb un major volum d'oferta/demanda d'activitats d'educació no formal**.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Existència d'AMPAs en la majoria dels centres escolars.	- Implicació desigual de les AMPAs en la generació d'ofertes d'educació no formal. - Dependència de l'activitat de l'AMPA en funció de la motivació de les famílies, del suport del centre, etc. - Dimensió reduïda de l'AMPA, fet que provoca cansament entre els seus membres com a resultat de la implicació i esforç diaris necessaris.
Oferta	- Diversitat de possibilitats d'ofertes d'activitats a l'inici del curs, que després es veu reduïda substancialment en funció de la demanda. - Majoritàriament esportiva, i en menor mesura instructiva i artística. En general, les activitats tenen un alt grau d'acceptació social. - Existència d'algunes propostes arriscades (teatre, jazz, etc.). - Alt grau d'organització i planificació de les activitats. - Oferta durant els períodes de vacances (organització dels Casals d'estiu, etc.). - Diversificació horària de les activitats (matí, migdia i tarda) en alguns centres, que permet la conciliació de la vida laboral i familiar de les famílies.	- Oferta influenciada per la inèrcia d'algunes activitats tradicionals, que es consideren atractives (p.ex. futbol). L'oferta poc tradicional, segons diuen els responsables, resulta poc atractiva pels usuaris. - Continuïtat i estabilitat de l'oferta en funció de la demanda i del grau de motivació i temps disponible dels membres de l'AMPA. - Projectes d'educació no formal a curt termini. - Absència d'alternatives d'educació no formal en el centre. L'infant, en funció del seu nivell educatiu, està assignat a una oferta determinada.
Demanda		- Oferta segmentada per raó de gènere. - Inexistència d'obertura de les activitats al barri, sobretot per una qüestió de responsabilitat civil. - Poca presència d'infants d'origen immigrat. - Absència de polítiques d'accessibilitat. - Correlació entre demanda i rendiment escolar. - Usos assistencialistes per part d'algunes famílies.

Gestió	- Disponibilitat de recursos infraestructurals i logístics del centre per dur a terme les activitats. - Pagament de quotes per part de la majoria de les famílies del centre. - Professionalització a través de la subcontractació d'empreses de lleure o treballadors autònoms. - Elevat grau d'implicació de les famílies que formen part de l'AMPA, les quals assumeixen la coordinació i supervisió de les activitats durant l'any. - Suport del/a director/a en alguns centres.	- Variabilitat del cost en funció de la tipologia d'activitat. - Cost elevat de les activitats, com a resultat de la professionalització. Sense professionalització, pràcticament no hi ha oferta. - Precarietat laboral dels professionals de les empreses de serveis subcontractades. - Limitacions horàries com a resultat de l'ús de les infraestructures escolars (conflicte sobre la responsabilitat de l'obertura dels centres). - Voluntarisme dels membres de l'AMPA, especialment per part de les mares. - Dèficits relatius al coneixement sobre la gestió d'activitats (demanda de subvenció, disseny del pressupot, disseny de l'oferta, recursos existents en el territori, coordinació amb d'altres AMPAs, etc.).
Vinculació	<i>Família</i> - Voluntat per part de l'AMPA d'involucració de les famílies en les activitats del centre i de l'AMPA. <i>Escola</i> - Forta vinculació de les AMPAs actives amb el clàustre de professors/es i de la direcció del centre. <i>Agents locals</i> - Participació dels centres en els Plans comunitaris, que fomenten la coordinació entre agents i la realització de projectes no solapats amb les activitats que ja desenvolupen les AMPAs.	<i>Família</i> - Poca implicació de les famílies en general en les activitats que organitza l'AMPA o el centre. <i>Escola</i> - Escàs suport de molts centres en la dinamització de les AMPAs menys actives. <i>Agents locals i territori</i> - Escassetat de relacions amb els agents locals d'educació no formal. - Escassetat de relacions amb la resta d'AMPAs. - Poca participació de les AMPAs en les xarxes locals. - Poca vinculació de les AMPAs amb els esdeveniments que es porten a terme de forma puntual al territori. - Poca relació entre centres d'educació públics i concertats.

AMPA - IES

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 5 IES, que són centres d'educació formal amb infants i joves majors de 12 anys. **La presència d'AMPAs és molt variable en funció del centre, encara que la majoria es caracteritza per l'escassa**

activitat. En ocasions, són els mateixos centres que promouen l'oferta d'educació no formal per als seus alumnes.

	Punts forts	Punts febles
Activitat		- Existència de centres sense AMPAs, o amb AMPAs pràcticament inactives (en període de transició i reconfiguració). - Dimensions molt reduïdes de les AMPAs. - Distanciament de les famílies, sobretot dels alumnes més joves, envers l'activitat del centre. - Paper més secundari de les AMPAs en els centres de secundària. - Poca estabilitat de l'AMPA com a conseqüència de la difícil implicació de les famílies.
Oferta	- Estabilitat de les activitats per la implicació activa d'algun/a professor/a. - Presència d'algunes ofertes atractives per als joves, fet que n'afavoreix la implicació. Precisament, determinades activitats han sorgit de la proposta d'un/a alumne/a interessat/da en dur-la a terme.	- Baix nivell d'activitats extraescolars, a excepció d'algun centre, condicionat en part a la motivació i implicació del/a professor/a responsable de l'educació no formal. - Escassa planificació per part de l'AMPA de les activitats extraescolars. Sovint, el pes de l'organització recau en el professorat. - Continuitat de l'oferta en funció de del nombre d'alumnes inscrits a les activitats. - Dependència de l'oferta en funció del voluntarisme d'algun docent i dels membres de l'AMPA. - Oferta molt restringida a un o dos dies per setmana. Les activitats sovint estan concentrades en un mateix dia, fet que provoca que en certes ocasions se solapin.
Demanda	- Participació de joves d'origen estranger en les activitats organitzades pel propi centre.	- Dificultats per a la motivació dels joves. - Pràcticament, absència d'obertura de l'oferta als infants i joves del barri que no formen part del centre.

Gestió	- Professionalització de l'execució d'activitats a través de treballadors autònoms (majoritàriament). - Disponibilitat d'alguns recursos per part de les AMPAs procedents de les quotes de les famílies. - Disponibilitat dels recursos infraestructurals i logístics del centre. - Suport econòmic i logístic de l'AMPA per a la realització de les activitats organitzades per propi centre.	- Escassetat de recursos econòmics, els quals són invertits majoritàriament en el suport d'activitats pròpiament escolars. - Precarietat laboral dels professionals i efectes sobre el compromís i la qualitat de l'oferta.
Vinculació	<i>Escola</i> - Bona relació del centre escolar amb l'AMPA. En determinats centres s'està treballant per una major implicació i responsabilització de l'AMPA en l'organització d'activitats puntuals i periòdiques futures. <i>Agents locals i territori</i> - En determinats casos, implicació d'alguna família o professor a entitats del barri o al Pla Comunitari, que afavoreix una major interrelació del centre, l'AMPA i el barri. Per una altra banda, dóna més força a l'AMPA i incrementa la voluntat d'implicació i de canvi.	<i>Família</i> - Escassa vinculació de l'AMPA amb les famílies del centre. <i>Agents locals i territori</i> - Poca relació de l'AMPA amb els agents locals. - Dependència de la vinculació amb el territori bàsicament a les relacions del professorat o d'un familiar integrant de l'AMPA.

AMPA – Escola Concertada

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 6 Escoles concertades, que imparteixen educació formal d'infantil, primària i secundària a infants i joves majors de 3 anys. En termes generals, tots els centres tenen AMPAs i mostren, sigui per la intervenció d'aquestes i/o del mateix centre, d'una **major dinamització de l'educació no formal**.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Estabilitat de les AMPAs, que acostumen a mostrar una major implicació de les famílies. - Major implicació del claustre en la dinamització socioeducativa del centre. - Dimensions més grans de l'AMPA respecte els centres públics.	

Oferta	- Oferta més variada respecte la dels centres públics. - En algun centre, relleu del professorat en l'organització d'activitats davant la dissolució de l'AMPA. - Diversificació horària de les activitats, que permet la conciliació de la vida laboral i familiar. - Alt grau d'organització i planificació de les activitats. - Ofertes de casals durant els períodes de vacances. - Ventall ampli d'activitats gràcies a la implicació dels pares i mares de l'AMPA i del voluntariat de moltes famílies en determinades ofertes.	- Propostes educatives poc arriscades, amb una excessiva continuïtat d'activitats que ja es realitzen dins de l'educació reglada.
Demanda	- Major demanda respecte els centres públics.	- Absència d'obertura als infants i joves que no són alumnes del centre. - Diferenciació d'activitats en base a rols de gènere.
Gestió	- Professionalització de l'execució de les activitats a través empreses de lleure i treballadors autònoms. - Disponibilitat de recursos materials (infraestructural, econòmica, etc.), del centre i de l'AMPA (quotes). - Implicació del professorat en la dinamització socioeducativa del centre fora de l'horari lectiu i suport per part de l'equip directiu. - Incorporació de les activitats d'educació no formal en el projecte educatiu de centre. - Elevat grau d'implicació de les famílies que formen part de l'AMPA en el desenvolupament de les activitats, especialment en la coordinació i supervisió d'aquestes. - En general, bona entesa entre centre i AMPA.	- En determinats centres, la realització d'activitats depèn del voluntarisme del professorat. - En determinats centres, existeix una mancança de recursos. A més, no totes les famílies tenen els recursos econòmics suficients com per poder pagar la quota de l'AMPA.

Vinculació	<i>Família</i> - Elevat grau d'implicació de les famílies. <i>Agents locals i territori</i> - Participació d'un integrant de l'AMPA o del claustre en un Pla Comunitari facilita la vinculació del centre al barri i la coordinació amb determinats agents locals.	<i>Família</i> - En algun cas, poca implicació de les famílies, que ha suposat la dissolució de l'AMPA. <i>Agents locals i territori</i> - Polítiques d'accessibilitat i participació en les xarxes locals en funció de la vinculació del claustre al territori, i sobretot del director/a al barri. - Poca relació entre centres d'educació públics i concertats.

Casal infantil

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 2 Casals Infantils: el Casal Infantil de Canyelles (**Punt de dinamització infantil**) i el Casal Infantil de Roquetes (**SOIA**). Són dispositius d'educació no formal de titularitat municipal, que desenvolupen activitats diàries de lleure adreçades a infants entre 6 i 14 anys aproximadament, molts d'ells de famílies amb pocs recursos.

	Punts forts	Punts febles
Activitat		
Oferta	- Activitat diària i de tarda. S'organitzen sortides els divendres. - Activitats obertes als barris. - Estabilitat de l'oferta, com a recurs municipal. - Oferta lúdica atractiva amb activitats i tallers que giren al voltant d'un centre d'interès. Treballen aspectes quotidians amb originalitat. - Organització de Casals d'estiu. - Voluntat de generar oferta juvenil (per a joves majors de 12 anys).	- Poca oferta de Casals Infantils a nivell de Zona Centre.
Demanda	- Elevada i constant demanda. - Presència d'infants nouvinguts (d'origen llatinoamericà especialment). - Presència d'infants amb alguna discapacitat.	- Existència de llistes d'espera. - Més presència de nens/nois que de nenes/noies.

Gestió	- Estructura organitzativa professionalitzada. - Gratuïtat de l'oferta. - Infraestructures adequades. - Seguiment socioeducatiu dels infants que fan ús de l'equipament (fixes personals dels usuaris/es).	- Insuficiència de recursos humans per fer front a la demanda existent. Aquest fet limita les places.
Vinculació	<i>Famílies</i> - Valoració positiva per part de les famílies de la funció educadora del Casal i de les activitats que realitzen. <i>Agents locals i territori</i> - Coordinació entre casals infantils d'altres barris. - Coordinació amb Serveis Socials, entitats i les escoles del barri, etc. Sovint la relació és estable ja que algun/a usuari/a prové per derivació de Serveis Socials o de l'escola del barri. - Bona vinculació amb el territori: utilització d'equipaments públics, participació en activitats organitzades per altres agents del territori, implicació en les xarxes formals locals, etc. - Vinculació amb els Plans Comunitaris i les xarxes locals (p.ex. Coordinadora Cultural). - Coordinació dels Casals Infantils en l'organització i revisió de les activitats.	<i>Famílies</i> - Vinculació puntual de les famílies amb els Casals Infantils. <i>Agents locals i territori</i> - Coordinació escassa amb els centres d'educació formal, a excepció d'alguna escola molt específica. - Inexistència de casals infantils en la majoria de barris.

Casal de Joves

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 3 Casals de Joves: el **Casal de Joves de la Guineueta**, el **Kasal de Joves de Roquetes** i el **Casal de Joves de Prosperitat**. En termes generals, són associacions autogestionades pels propis joves com a espais alternatius d'oci, basats en la participació activa i la dinamització sociocultural. Les activitats que organitzen són periòdiques (p.ex. tallers) o puntuals (p.ex. festes), adreçades a joves generalment entre 16 i 29 anys.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Formació en el seu interior de grups estables i associacions juvenils (grups de rol, grups de música, etc.), que multipliquen el potencial d'acció de l'agent.	

Oferta	- Oferta adaptada a les demandes dels joves. - Organització d'activitats obertes als joves del barri. En les activitats programades s'intenta incorporar aquelles activitats d'interés per als joves nouvinguts. - Oferta diària, amb activitats de tardes, vespres i caps de setmana. - Preocupació per al treball intercultural. - Diversificació creixent de l'oferta de serveis que ofereixen.	- Escassetat de recursos econòmics per a l'organització d'activitats, acompanyat d'un baix poder adquisitiu per part dels joves. - Dependència de les subvencions, que pot generar inestabilitat de l'oferta. - Oferta formativa específica de pagament (p.ex. tallers).
Demanda	- Voluntat d'ampliar l'oferta a joves entre 12 i 16 anys.	- Dificultats per a l'establiment de relacions intergeneracionals entre els mateixos joves. - En termes generals, baix impacte del recurs sobre el conjunt dels joves del territori. - Dificultats relacionades amb l'atracció i difusió de l'oferta a nous joves. Suspensió d'activitats programades per escassa demanda.
Gestió	- Gestió d'equipaments per part d'entitats (juvenils). - Tendència a la professionalització de llocs claus. - Estructures organitzatives horitzontals.	- Escassetat i precarietat d'espais i infraestructures, inadequades per als joves (a excepció del Casal de Joves de la Guineueta). - Inexistència de recursos públics suficients (p.ex. educadors de carrer) per promoure l'accés al casal dels joves en situació de precarietat social. - Dificultats de relleu generacional dels responsables veterans. - Canvis generacionals a les entitats que generen moments de transició i de redefinició dels projectes.

Vinculació	<i>Famílies</i> - Poc contacte amb les famílies degut a l'autonomia dels joves. <i>Agents locals i territori</i> - Elevada referencialitat en el propi barri. - Elevada vinculació amb el territori: participació en xarxes formals locals (plans comunitaris, coordinadores culturals, etc.). - Elevada predisposició a la col·laboració en projectes de dinamització sociocultural. - Foment de la identificació dels joves amb el barri. - Coordinació entre els casals de joves de la Zona Centre. - Capacitat d'adaptació a les mancances del territori. - Recurs que supleix —només parcialment— les mancances existents d'equipaments juvenils municipals al barri.	<i>Agents locals i territori</i> - Baixa coordinació entre casals i IES. - Baixa dinamització sociocultural juvenil en els barris on no existeix Casal de joves. - Dèficits d'equipaments juvenils al territori.

Entitats d'educació en el lleure

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 7 entitats d'educació en el lleure: l'**Esplai Guineueta** (Guineueta), l'**Esplai MIJAC** (Roquetes), l'**Esplai Druïda** (Prosperitat), el **Desvan** (Trinitat Nova), l'**Esplai del Grup Muntanyès** (Verdum), l'**Esplai Cucut-Santa Engràcia** (Prosperitat) i **Racó de Joc** (Prosperitat). Es tracta d'associacions sense ànim de lucre que organitzen activitats per a infants i joves entre 6 i 16 anys aproximadament, encara que es caracteritzen per una notable heterogeneïtat: alguns són esplais diaris, assumint, a més de la funció educativa pròpia d'aquesta tipologia d'entitats, una funció assistencial més característica d'un centre obert o casal infantil públic, amb estructures organitzatives semiprofessionalitzades, mentre que altres desenvolupen la seva activitat durant el cap de setmana de forma voluntària.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Suport institucional del tercer sector (parròquies, plans comunitaris, etc.). - Atenció a col·lectius infantils i juvenils socialment desfavorits, amb una important legitimació social en els barris on desenvolupen la seva activitat. - Gestió de recursos permanents, com ara Punts d'informació Juvenil, Ludoteques, Aula de Noves Tecnologies, etc., amb una tendència a constituir-se com a entitats de serveis (gestió de recursos permanents, formació, etc.). - Capacitat de gestió de projectes (p.ex. obtenció de subvencions econòmiques). - Proactivitat - Realització d'activitats diàries, tallers puntuals, etc. - Obertura de l'entitat i l'oferta al barri.	- Dependència econòmica d'altres organitzacions. - Precarietat de recursos econòmics per al desenvolupament de l'activitat diària. - Insuficiència de recursos per donar resposta a les necessitats socials de l'entorn. - Tipologia de la oferta molt limitada per la manca de recursos econòmics de les entitats i dels seus usuaris. La seva funció sovint és assistencialista i cobreixen i treballen aspectes bàsics i quotidians, com pot ser la higiene i el berenar.
Oferta	- Estabilitat de la majoria d'entitats gràcies a la implicació dels seus voluntaris. - Activitats diàries, que vénen a compensar els dèficits de casals infantils, i de caps de setmana en algun cas.	- Precarietat econòmica i incertesa de les subvencions, que provoca en determinades ocasions situacions d'instabilitat. - El funcionament de les activitats i de les entitats en algun cas depèn del voluntariat i del seu temps personal. - Dificultats de relleu generacional dels educadors en les entitats no professionalitzades. - Escassa oferta d'activitats de lleure en el cap de setmana. - Entitats no sempre consolidades. (esplais de cap de setmana).
Demanda	- Elevada demanda. [esplais diaris] - Elevat nombre d'usuaris de 6 a 12 anys a les entitats, molts d'ells d'origen estranger.	- Dificultats d'accés als joves entre 12 i 16 anys. - Elevat nombre d'usuaris amb unes elevades necessitats socioeconòmiques, que estigmatitza socialment algunes entitats, la qual cosa dissuadeix la demanda.
Gestió	- Tendència a la professionalització, fet que ha permès consolidar la figura dels educadors i generar una major relació amb els diferents agents educatius de l'entorn. [esplais diaris]	- Precarietat de les infraestructures (no tinença d'espais propis, degradació dels locals, etc.), amb alguna excepció.

Vinculació	- Família: Les entitats realitzen un seguiment dels infants amb els quals treballen. - Agents locals: Algunes entitats mantenen relació amb els centres d'educació formal ja que en determinades ocasions l'infant ha arribat a l'entitat per derivació de l'escola, juntament amb Serveis Socials. - Territori: Bona vinculació amb el territori, especialment els espais diaris: participació en xarxes formals locals, etc. Les entitats són àmpliament conegudes al barri on treballen.	- Escassa vinculació amb els centres d'educació formal.
------------	---	---

Ludoteca

La Zona Centre de Nou Barris disposa de 2 ludoteques públiques, la **Ludoteca del Verdu** i la **Ludoteca La Guineu**, gestionades per entitats o empreses de serveis educatius. Funcionen com a equipaments municipals, oberts amb voluntat de servei públic i comunitari, especialitzats en l'educació a través del joc i la joguina com a principals eines d'intervenció. La seva activitat, desenvolupada amb el suport d'un equip de professionals, es dirigeix fonamentalment a persones entre 5 i 12/16 anys.

Val a dir que existeixen altres agents que ofereixen espais de joc o ludoteques com a un dels seus serveis, concretament el Grup Muntanyès, el Casal de Joves La Guineueta o el Casal de Barri de la Prosperitat, encara que tenen un funcionament escàs per la manca de recursos.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Elevat grau de planificació per la necessitat de presentar un projecte de forma anual per a la gestió de l'equipament.. - Nombre elevat d'activitats.	
Oferta	- Funcionament diari. - Oferta variada d'activitats. - Planificació de les activitats en funció de l'edat.	- Oferta d'activitats condicionada al pressupost del Districte. - Inexistència de servei el cap de setmana.

Demanda	- Elevada demanda i constant increment dels usuaris. - Presència important d'infants nouvinguts, especialment d'origen llatinoamericà. - Obertura de les activitats a la població del barri.	- Existència de llistes d'espera. - Poca previsibilitat del nombre d'usuaris/es diaris. - Limitacions d'edat en l'accés dels usuaris/es.
Gestió	- Elevat grau de professionalització, amb intervenció d'empreses externes com a gestores de l'equipament. - Suficiència de recursos econòmics i materials. - Estabilitat de la infraestructura. - Seguiment dels infants que fan ús de l'equipament (fitxes personals dels usuaris/es).	- Dependència del suport econòmic de l'administració. - Infraestructura inadequada en funció del grau de demanda (p.ex. Ludoteca La Guineu). - Renovació anual del material, amb el conseqüent cost.
Vinculació	<i>Família</i> - Coneixement de les famílies dels infants. - Estratègies de participació de les famílies en algunes de les activitats que programa. <i>Agents locals i territori</i> - Origen del servei com a iniciativa de caràcter associatiu, la qual cosa un ampli reconeixement per part de totes les entitats del barri. - Relacions amb algun agent extern (p.ex. escoles).	<i>Agents locals i territori</i> - Baixa coordinació amb els diferents agents del territori, a l'hora d'optimitzar els recursos econòmics, planificar les activitats, etc. - Vinculació condicionada a la voluntat de cada treballador. - Poca oferta de ludoteques a la zona.

Biblioteca

La Zona Centre de Nou Barris disposa de 3 biblioteques municipals, la **Biblioteca de Nou Barris**, la **Biblioteca de Canyelles** i la **Biblioteca de Roquetes**, les quals organitzen activitats puntuals i periòdiques d'educació no formal destinades a infants i joves entre 0 i 14 anys, relacionades principalment amb el joc i el foment de la lectura.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Suport del Consorci de Biblioteques en la realització d'activitats.	

Oferta	- Activitats relacionades amb la lectura, clarament diferenciades de la resta d'activitats del territori. - Gratuïtat de l'oferta, a excepció de les activitats de cap de setmana (Biblioteca Nou Barris).	- Puntualitat de l'oferta.
Demanda	- Apropiació elevada de l'equipament per part dels/es veïns/es del barri on s'ubica. - Utilització del recurs per part de famílies d'origen immigrat. - Obertura de les activitats al barri.	- Baixa participació en algunes activitats, especialment dirigides a joves. - Utilització escassa del recurs per part de joves entre 14 i 18 anys.
Gestió	- Servei professionalitzat.	- Limitacions de recursos humans i materials per a la realització d'activitats d'educació no formal. - Inadequació de l'espai per fer activitats, a excepció de la Biblioteca de Nou Barris.
Vinculació	<i>Família</i> - Existència d'espais en els quals els pares i mares poden acompanyar els seus fills i gaudir també de l'activitat. <i>Agents locals i territori</i> - Bona coordinació entre biblioteques. - Disponibilitat per a la vinculació del recurs al territori: realització d'activitats obertes al barri, recerca de relacions amb escoles i entitats, etc. - Aprofitament del recurs per part dels Casals infantils.	<i>Agents locals i territori</i> - No participació a xarxes formals locals (Pla comunitari, etc.).

Club o associació esportiva

La Zona Centre de Nou Barris disposa de diverses entitats esportives, en diferents modalitats (futbol, bàsquet, atletisme, patinatge, natació, escacs, etc.), que desenvolupen la seva activitat a l'entorn de la pràctica individual i col·lectiva de l'esport infantil i juvenil, sovint de competició. Algunes de les associacions més rellevants amb oferta per a infants i joves són: **Associació Esportiva de Nou Barris, Brafa, Associació de Futbol Babar, Associació Esportiva Prosperitat, Club Baloncesto Social Canyelles, UD Ampurias, AD Trinitat Nova, Escola Patinatge Guineueta, Unió Esportiva Guineueta, Club Esportiu Canyelles, Club Deportivo Olímpic Acys, etc.**

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Diversitat de l'oferta esportiva. - Amplitud i desenvolupament de l'associacionisme esportiu. - Activitat clarament reconeguda. - Nivell d'activitat i grandària de l'agent condicionada al grau d'apropiació d'un determinat equipament esportiu.	- Poca cohesió i interacció entre agents.
Oferta	- Disponibilitat d'oferta esportiva durant totes les tardes dels dies laborables, i també els caps de setmana (competició).	- Limitacions horàries de les infraestructures, que condicionen l'oferta. - Dèficits d'oferta esportiva associativa de caràcter merament lúdic, no competitiu.
Demanda	- Àmbit de l'educació no formal amb major demanda, especialment en la franja d'edat dels 6 als 12 anys. - Elevada presència d'infants i joves d'origen immigrat.	- Cost de l'activitat per part de l'usuari i cost per a la utilització dels equipaments. - Saturació i sobreocupació d'alguns equipaments. - Decreixement significatiu de participació associativa entre els joves. - Poca permeabilitat de l'entitat davant de possibles incorporacions a mitjan curs escolar.
Gestió	- Gestió d'alguns equipaments públics per part d'entitats esportives. - Gestió d'algunes activitats extraescolars per part d'entitats esportives.	- Dèficits de consolidació d'algunes propostes per problemes de disponibilitat d'espais, de demanda i de recursos econòmics. - Dificultats relacionades amb el relleu de monitors/educadors d'esport. - Precarietat d'alguns equipaments esportius del territori.
Vinculació	<i>Agents locals i territori</i> - Utilització dels equipaments públics del territori. - Implicació de les famílies en la gestió de l'entitat. - Relacions amb altres entitats a través de la competició. - Consideració de la promoció de l'esport per part dels projectes educatius dels plans comunitaris.	<i>Agents locals i territori</i> - Escassetat d'equipaments esportius al territori. - Escassa utilització de les instal·lacions dels centres escolars per a la pràctica associativa de l'esport. - Exclusivitat d'algunes instal·lacions privades esportives.

Associació o col·lectiu juvenil sociocultural

La Zona Centre de Nou Barris disposa de diverses associacions socioculturals, moltes d'elles gestionades per i dirigides a joves, que desenvolupen activitats generalment relacionades amb un determinat àmbit d'acció cultural (p.ex. música, correfoc, etc.), entre les quals destaquen: La Madriguera, Radio TNT, els grups estables del Casal de Joves de la Guineueta (Colla de Diablers Guineueta, Colla del Drac de la Guineueta, Grup de percussió, Grup de rol i Equip de futbol), 14 Birras Fanzine, Nou Rock Barris, les associacions juvenils de l'Ateneu (Grup de foc Nou Barris, Diablers de 9 Barris, Grup de Percussió, Bidó Teatre, Colla Infantil de Diablers, etc.), el Grup Muntanyès, Can Masdeu, l'Associació Juvenil de Rol de Roquetes "Cofradía Cruderol", l'Associació de Rol Interprice – Acció Lúdica (Roquetes), etc. **Aquestes entitats representen l'espai principal de participació associativa en temps de lleure per part dels joves.**

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Apropiació de l'activitat per part dels seus membres.	- Estabilitat de l'activitat molt desigual, molt condicionada al suport extern, a la dinamització dels seus responsables, etc.
Oferta	- Generalment, oferta diferenciada i atractiva per als joves, molt relacionada a la creativitat dels joves.	- Dificultats per a la difusió de l'oferta.
Demanda	- Oferta de possibilitats de participació associativa als joves de la zona.	- Dificultats per a la implicació dels joves menors de 18 anys.
Gestió	- Suport extern d'altres agents (p.ex. Casal de joves).	- Voluntarisme. - Precarietat de recursos econòmics, que condicionen el nivell d'activitat.
Vinculació	<i>Agents locals i territori</i> - Utilització dels equipaments públics, especialment els casals cívics com a espais de vinculació i relació amb altres agents locals. - Relacions amb els Casals de joves.	<i>Agents locals i territori</i> - Vinculació desigual, en funció de la disponibilitat dels seus membres.

Empreses de serveis educatius

La Zona Centre de Nou Barris compta amb la participació de diverses empreses de serveis educatius, sobretot subcontractades per AMPAs per a la realització d'activitats extraescolars, siguin de caràcter acadèmic, artístic, lúdic o esportiu, i també per a la gestió a través de concurs públic de determinats recursos (p.ex. Setitria al CEIP Oriol Martorell, El centre català d'educació al CEIP Mercè Rodoreda, Entorn - Ludoteca La Guineu, etc.).

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Varietat de la cartera de serveis. - Desenvolupament de les activitats, majoritàriament als centres escolars. - Recurs educatiu útil per als agents que tenen una capacitat limitada de gestionar una oferta d'educació no formal.	- Condicionament de la cartera de serveis a les ofertes educatives més "comercials" (sovint condicionades a la demanda). - Poca incidència entre els centres de secundària.
Oferta	- Oferta majoritàriament relativa a activitats de menjadors escolars i d'activitats extraescolars.	- Inestabilitat d'algunes ofertes, relacionades amb la gestió dels recursos econòmics i dels recursos humans. - Dependència de l'horari de les activitats extraescolars al temps d'obertura del centre escolar.
Demanda	-	- Demanda condicionada als agents contractants. - Mobilitat del nombre d'usuaris, que afecta la sostenibilitat econòmica del servei per part de l'agent contractant.
Gestió	- Professionalització del personal. - Utilització dels espais i dels recursos materials dels agents contractants. - Planificació i organització de les activitats per part de l'empresa.	- Precarietat laboral dels monitors/educadors, que genera problemes de rotació laboral i d'inestabilitat de l'oferta. En certes ocasions, la precarietat provoca problemes de qualificació dels seus treballadors. - Escassetat de recursos de l'AMPA, que precaritza la subcontractació i la qualitat de l'oferta. - Percepció de manca de transparència en els concursos públics d'adjudicació de serveis. - Percepció que l'adjudicació de serveis en els concursos públics ve determinada, en part, per la proposta econòmica (pressupost més ajustat), i no pas pels continguts presentats.
Vinculació		- Escassa vinculació amb el territori: famílies, centres escolars, agents locals, etc.

Associació d'ensenyament no reglat

La Zona Centre de Nou Barris disposa de 2 associacions relacionades amb una oferta d'ensenyament no reglat, amb una intencionalitat instructiva (pre)professionalitzadora, específicament en l'àmbit artístic circense i musical: l'**Associació de Circ Rogelio Rivel** i l'**Escola de Música La Guineu**.

En canvi, no s'ha desenvolupat, com succeeix en altres barris, una oferta d'establiments privats d'ensenyaments no reglats de caràcter acadèmic (p.ex. escoles o acadèmies d'idiomes, d'informàtica, etc.). Les activitats acadèmiques que s'ofereixen a la zona estan promogudes principalment per les mateixes AMPAs.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Especialització en torn una determinada oferta d'ensenyament no reglat.	- No aprofitament de la seva capacitat de provisió de serveis educatius especialitzats als agents locals.
Oferta	- Diferenciació de l'oferta. - Qualitat de l'oferta. - Activitat eminentment instructiva.	- Distintivitat de l'oferta.
Demanda	- Potencial elevat de creixement. - Activitats obertes a tots els infants i joves del barri i a nivell de ciutat.	- Limitacions de l'impacte entre els infants i joves del barri relatives a raons principalment econòmiques.
Gestió	- Recurs professionalitzat, amb una elevada preparació i qualificació del professorat. - Gestió "empresarial" de l'organització.	- Inexistència d'agents privats del sector. - Elevat cost de l'activitat. - Insuficiència de recursos per a l'oferiment de propostes educatives més integradores (polítiques d'accessibilitat, etc.). - Descontentament amb l'administració pública degut a déficits de reconeixement institucional i de suport econòmic de l'oferta. - Problemes greus d'infraestructures i d'espais, fet que perjudica la qualitat de l'oferta i limita l'aprofitament de les oportunitats de creixement.

Vinculació	Agents locals i territori - Projectió més enllà del Districte: recurs de ciutat. - Organització d'exhibicions públiques i d'activitats obertes al territori, participació en festes locals, etc. - Provisió, en algun cas, d'activitats a centres escolars i a AMPAs del territori.	Famílies - Poder adquisitiu baix de les famílies, que no afavoreix el seu desenvolupament.
		Agents locals i territori - Vinculació desigual amb les xarxes formals locals

Escola o centre de formació d'adults

La Zona Centre de Nou Barris disposa de 3 centres de formació d'adults: el **Centre de Formació d'Adults Canyelles**, el **Centre de Formació d'Adults Freire** i l'**Escola de Formació d'Adults de Prosperitat**. Són centres de titularitat pública, fonamentalment de caràcter instructiu a través d'una oferta de formació bàsica i instrumental i de formació reglada de Graduat en Educació Secundària i de preparació per a les proves d'accés als cicles formatius i a la universitat (per a majors de 25 anys), però també poden desenvolupar activitats d'educació no formal amb programes de lleure i culturals (p.ex. teatre, etc.). Per llei, l'oferta reglada està adreçada a persones més grans de 18 anys, encara que en algun cas, com en la preparació per a les proves d'accés als cicles formatius de grau mitjà, poden inscriure a persones de 16 anys o més. Malgrat aquesta consideració, els centres de formació d'adults analitzats no incideixen sobre el col·lectiu jove objecte del nostre estudi, ni han desenvolupat una oferta consistent d'educació no formal (a excepció del CFA Freire).

D'altra banda, l'Associació de Veïns de Trinitat Nova ha promogut un programa de formació no reglada d'adults, que no incideix sobre els joves del barri.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Estabilitat de l'activitat com a equipament públic. - Provisió d'oferta acadèmica reglada. - Reconeixement com a servei de formació reglada.	
Oferta	- Estabilitat de l'oferta reglada. - Diversificació horària de l'oferta reglada	- Poc desenvolupament de projectes culturals, independentment de l'oferta reglada. - Cost elevat de les activitats d'educació no formal, quan es desenvolupen. - Poca atractivitat de l'oferta no reglada ofertada per als joves.
Demanda	- Escassa demanda d'activitats d'educació no formal per part dels joves.	- Escassa incidència entre el col·lectiu jove entre 16 i 18 anys. - Dificil implicació dels joves en les activitats realitzades pel centre. - Percepció social de centre educatiu per a persones grans, no per a joves majors de 16 anys.

Gestió	- Servei professionalitzat. - Disposició dels recursos materials del centre per al desenvolupament d'activitats d'educació no formal.	
Vinculació	<i>Agents locals i territori</i> - Participació en el Pla Comunitari, en algun cas. - Elevada vinculació al territori quan el centre ha sorgit d'una reivindicació i necessitat veïnal.	<i>Agents locals i territori</i> - Escassa relació amb els centres d'educació formal i no participació al Consell Escolar del Districte - Desigual vinculació al territori.

Casal cívica

La Zona Centre de Nou Barris disposa de diversos equipaments públics, en molts casos gestionats per entitats del territori, els quals són els principals centres de dinamització sociocultural dels barris on s'ubiquen. Entre aquests, hi trobem: el **Casal de Barri Prosperitat**, **La Masia La Guineueta**, el **Centre Cívica Via Favència** i el **Casal Cívica del Verdum**. La seva activitat, doncs, va més enllà de l'àmbit educatiu i de l'àmbit infantil i juvenil, encara que aquests també hi són representats.

	Punts forts	Punts febles
Activitat	- Equipaments de referència en la dinamització sociocultural del territori. - Funcionament basat en la participació del teixit social i associatiu. - Elevat nivell d'activitat, i en constant canvi i adaptació a les necessitats de l'entorn. - Activitats obertes al barri i al districte.	
Oferta	- Oferta variada i adaptada a les necessitats de l'entorn. - Oferta centrada en activitats de tipus artístic i lúdic.	
Demanda	- Espais intergeneracional.	- Escassa incidència entre el col·lectiu jove entre 12 i 16 anys. - Riscos relatius a la conversió espontània d'alguns equipaments (p.ex. Centre Cívica de Via Favència o Casal Cívica del Verdum) en casals de gent gran, fet que dificulta l'entrada d'altres col·lectius.

Gestió	- Professionalització dels equipaments. - Existència de diferents formes de gestió (gestió directe, cogestió, etc.). - Capacitat per a captar recursos (principalment subvencions i convenis). - Planificació i optimització dels recursos existents. - Existència de centres ben equipats, de nova construcció (p.ex. La Masia La Guineueta).	- Insuficiència de recursos per donar resposta a les necessitats socials de l'entorn. - Dependència de subvencions anuals en la seva dinamització quotidiana. - Existència d'equipaments amb dèficits de manteniment (p.ex. Centre Cívic Via Favència).
Vinculació	- Vinculació a les xarxes locals. - Instruments de vinculació per part d'altres agents. - Forta incidència en el districte com a espais culturals i associatius de referència.	

Noves tecnologies

Finalment, la Zona Centre de Nou Barris disposa de diversos espais destinats a l'ús de noves tecnologies (fonamentalment, informàtica), com ara el Punt Òmnia del Verdum, el Punt Òmnia de Trinitat Nova, Projectart i l'Aula de Noves Tecnologies de la Masia La Guineueta (ja comentat). Aquests espais, instruments estratègics per a les polítiques d'igualtat d'accés a les noves tecnologies, són concorreguts diàriament per nombrosos joves i adults que, o bé utilitzen els ordinadors com a activitat no estructurada, o bé participen en l'oferta formativa existent.

Distribució dels agents directes identificats en el territori

Tipologia d'agent	Canyelles	Guineueta	Prosperitat	Roquetes	Tritnitat Nova	Verdum
AMPA - Escola Bressol	2		1	2	2	1
AMPA – CEIP	1	4	4	3	2	1
AMPA – IES	1	1	2		1	
AMPA – Escola concertada		1	2			3
Casal Infantil	1			1		
Casal de Joves		1	1	1		
Entitats d'educació en el lleure		1	2	2	1	1
Biblioteca	1	1		1		
Associació o col·lectiu juvenil sociocultural	1	5	2	8	2	1
Club o associació esportiva	1	3	3	3	2	2
Associació d'ensenyament no reglat				1		1
Escola o centre de formació d'adults	1		1			1
Casal cívic		1	1	1		1
Noves tecnologies		1		1	1	1

Agents indirectes

Equipaments esportius i culturals públics

La Zona Centre de Nou Barris disposa de diversos equipaments esportius i culturals, entre els quals destaquen les 3 biblioteques municipals, el Casal de barri de Prosperitat, l'Ateneu, el Centre Cívic Via Favència, la Masia La Guineueta, l'Hotel d'entitats del Verдум, el Complex esportiu La Guineueta, el Camp de Futbol Nou Barris, les Pistes poliesportives Antoni Gelabert de Via Favència, el Camp de Futbol Canyelles, el Pavelló Municipal Valldaura, l'Escola Municipal de Natació, etc. Com ja s'ha comentat anteriorment, aquests **equipaments, utilitzats pels agents directes, són espais en els quals s'ubica una part important de l'oferta d'educació no formal.**

Punts forts	Punts febles
- Apropiació dels equipaments per part dels veïns del barri on s'ubiquen. - Aprofitament per part de les entitats esportives del barri.	- Escassa presència d'equipaments esportius i culturals públics. - Distribució desigual en el territori. - Degradació d'alguns equipaments i inadequació dels espais per a joves.

Associacions de veïns

La Zona Centre de Nou Barris disposa d'un total de 6 associacions de veïns, corresponents als barris que la configuren, més la Federació d'Associacions de Veïns del Districte que les agrupa. La participació activa i reivindicativa de les AA.VV. s'ha traduït en importants millores de la qualitat de vida de la zona. Actualment, tot i que existeix una variabilitat interna notable en el grau d'activitat regular entre les entitats, convé destacar el **paper clau d'algunes associacions de veïns en la promoció i dinamització dels Plans Comunitaris, els quals, directament o indirecta, s'ocupen de promoure i dinamitzar l'àmbit de l'educació no formal.**

Punts forts	Punts febles
- Elevada vinculació de determinades associacions de veïns al territori i coordinació amb els agents locals per tal de treball conjuntament pel barri. - Organització de festes extraordinàries al barri conjuntament amb altres entitats que hi treballen - Implicació en els Plans Comunitaris, i en ocasions n'exerceix el lideratge sobre la resta dels agents del territori. - Treballen en consonància amb les necessitats socioeconòmiques del barri. - Associació de referència en alguns barris degut a tota les tasques realitzades per millorar la qualitat de vida al barri.	- En determinats barris, l'associació de veïns treballa de manera aïllada respecte les entitats i associacions del territori. En aquests casos, l'associació de veïns sembla allunyar-se de les necessitats quotidianes del barri. - En ocasions, les actuacions es limiten gairebé a l'organització de festes del barri, sense fer propostes suficientment atractives per als joves (i des d'una lògica "consumista"). - Dèficits relatius a la consideració de les necessitats dels infants i dels joves, els quals no estan ben representats en la seva estructura. Les línies de treball exclouen sovint la coordinació amb les entitats infantils i juvenils del barri. - Manca de renovació, que ha provocat que el

al barri. - Associacions amb un passat altament reivindicatiu i liderant les lluites veïnals.	seu funcionament estigui dominat per la inèrcia dels anys i l'acomodació. - Situació d'estancament per part d'alguna associació de veïns provocada per un lideratge autoritari i poc consultiu exercit pel president i la junta. En aquests casos, es produeix una inadaptació als mecanismes locals d'intervenció més participativa (p.ex. a través de xarxes formals locals).
--	--

Punt d'informació juvenil

La Zona Centre disposa d'un Punt d'informació Juvenil, ubicat a l'IES Guineueta. Malgrat la seva funció informativa adreçada als joves, la seva **relació amb l'àmbit de l'educació no formal és inexistent**.

Punts forts	Punts febles
- Realització d'una tasca d'informació cultural (a nivell de ciutat) als joves dels centres de secundària. - Utilització dels alumnes del centre on s'ubica. - Elevada relació i vinculació l'Associació d'Alumnes del centre i amb els altres IES del Districte que disposen del mateix servei.	- Poca vinculació al territori. - Impacte escàs entre els joves que no accedeixen a l'IES de referència. - Limitació horària, fet que no permet una major optimització del recurs. - No promoció de l'àmbit de l'educació no formal.

Plans comunitaris

La Zona Centre de Nou Barris disposa de 3 Plans Comunitaris, concretament a **Roquetes, Verdum i Trinitat Nova**. Aquests pretenen la dinamització econòmica, urbanística, educativa, cultural, social, etc. dels barris a través de la participació directa i el treball en xarxa dels agents locals. En l'àmbit educatiu, **es contempla l'educació no formal com a eix de treball**, encara que no sempre compten amb la participació de tots els agents del sector, com poden ser les AMPAs.

Punts forts	Punts febles
- Agent integrador i aglutinador de totes les associacions, entitats, centres educatius, etc. que desenvolupen la seva activitat al barri, des d'una visió de treball en xarxa, interdependent i coordinat. S'han trencat moltes de les dinàmiques endogàmiques existents entre les entitats. - Estudi i anàlisi prèvia de la realitat socioeconòmica i socioeducativa del territori a partir de la participació dels agents que treballen al barri. En tots tres casos, s'explicita la necessitat de treball en xarxa territorial de barri i de districte entre els diferents serveis educatius. - En algun cas, s'ha aconseguit invertir les dinàmiques de treball aïllat de moltes AMPAs, creant les anomenades Escoles de Pares i Mares i impulsant la interrelació entre l'escola i la família des de la formació i l'intercanvi d'informació. - Promoció del treball coordinat a partir d'eines d'intervenció que actuïn sobre les diverses necessitats socials del territori. - Foment de les dinàmiques de participació ciutadana en general i de la formació de xarxes, que permet promoure la confiança i el coneixement mutu entre els agents. - Recursos de suport i orientació per part de les entitats locals. - Promoció de la corresponsabilització dels agents educatius en tots els projectes. - Creació de nous espais, els quals aglutinen veïns de diferents procedències i realitats socioeconòmiques a partir de experiències quotidianes comunes. - En algun cas, experiències de treball directe en l'àmbit infantil i juvenil, fet que ha provocat el sorgiment d'iniciatives com ara un esplai. - Realització de polítiques integradores que lluitin contra qualsevol desigualtat d'origen, gènere, edat, etc..	- Dificil implicació de tots els agents del barri degut a línies de treball massa diferenciades. - Dificultat d'arribar a consens davant les prioritats en les quals s'ha de treballar. - Poca implicació de tots els segments de població. No hi ha gaires indicis de participació dels ciutadans no organitzats en la definició d'estratègies i recerca de respostes. Les propostes sorgeixen normalment dels professionals. - Baix nivell de confiança establert entre tots els agents implicats i poca sintonia entre els agents d'educació formal amb les propostes de l'equip comunitari i les entitats. - Utilització instrumentalista, per part d'alguns agents, dels fruits obtinguts en el Pla Comunitari. - Voluntat i exigència de resultats a curt termini. - Dependència de les Associacions de veïns/es. - Poca visibilitat dels diferents projectes que s'impulsen des dels Plans. - Mancança de recursos humans en els equips comunitaris, sobretot pel que fa a la figura dels educadors/es de carrer.

Serveis socials i educatius públics

La Zona Centre de Nou Barris disposa de diverses oficines municipals i autonòmiques relacionades amb l'àmbit dels serveis socials (Serveis Socials, Oficines de Benestar Social, EAIA, etc.), que fonamentalment mantenen una relació de **derivació i/o seguiment de casos envers les entitats infantils i juvenils del sector i els centres escolars** (Comissió social de centre). L'EAP i el **Centre de Recursos Pedagògics** (comentat més endavant), en canvi, són serveis específicament educatius, encara que centren la seva activitat en el suport als centres escolars.

Punts forts	Punts febles
- Utilització per part dels centres educatius del territori, amb els quals manté relacions estables i continuades. - Treball en xarxa amb els serveis públics locals (educatius, culturals, etc.). - Suport puntual a entitats, bàsicament a través de cessió de recursos materials per a la realització d'activitats (p.ex. Centre de Recursos Pedagògics).	- Implicació desigual a les xarxes formals locals. - Poca relació amb els agents locals no específicament públics. - Derivació d'usuaris sense garantir els recursos necessaris per a la seva atenció adequada, fet que afecta la qualitat de l'educació no formal.

Centres religiosos

La Zona Centre de Nou Barris compta amb la presència de 6 centres de confessió catòlica i 6 centres de confessió evangèlica. La seva vinculació amb l'educació no formal rau en que alguns d'aquests centres (especialment, la **Parròquia de Santa Engràcia**, la **Parròquia de Santa Maria Magdalena** i la **Parròquia Sant Sebastià**) promouen i/o donen cobertura infraestructural a iniciatives de lleure educatiu adreçades a infants i joves.

Punts forts	Punts febles
- Suport econòmic de casals diaris per als infants del barri amb dificultats socioeconòmiques. - Cessió de les infraestructures als casals per tal de que puguin realitzar les seves activitats diàries i de caps de setmana. - Àmpliament coneguts al barri degut a la doble vinculació que mantenen al territori, social i religiosa. - Contractació d'un responsable i elevat nombre de voluntaris que porten a terme el casal diari.	- Funció assistencialista davant de greus mancances socioeconòmiques de molts infants. - Limitació d'edat de l'oferta, que limita les oportunitats dels joves de tenir espais oberts i de baix cost. - Possibilitats de caure en l'estigmatització de l'espai per part de la resta de les famílies i infants del barri.

Associacions i centres culturals

Finalment, la Zona Centre de Nou Barris disposa d'una sèrie d'entitats, com són Els Propis, el Centre Cultural García Lorca, l'Associació mediambiental GRODEMA, l'Associació d'antics alumnes Ton i Guida, l'Associació Catalana de Solidaritat amb Nicaragua, la Xarxa d'Intercanvis de Coneixement de Nou Barris, etc., les quals contribueixen a la dinamització sociocultural dels barris i s'impliquen en les xarxes formals locals, encara que els seus objectius constituents i les seves actuacions s'allunyen de l'àmbit de l'educació no formal.

Morfologia de les relacions entre agents en l'àmbit educatiu

Relacions formals

Les relacions formals existents entre els agents descrits en l'apartat anterior responen principalment a les següents tipologies:

Relacions econòmiques

Les relacions de caràcter econòmic que mantenen els agents d'educació no formal es produeixen fonamentalment amb les administracions públiques, sobretot per a la recepció d'ajudes econòmiques vehiculades a través de subvencions anuals genèriques de suport al teixit associatiu, subvencions puntuals per a la realització de projectes específics o subvencions per a la gestió de recursos públics. Val a dir que una part important dels agents reben recursos públics per al finançament de la seva activitat, principalment del Districte de Nou Barris (Serveis Personals), i en menor proporció de la Secretaria General de Joventut, del Departament de Benestar Social, de l'Institut de Cultura de Barcelona o del Ministeri d'Educació i Cultura. La resta de fons s'obté generalment a través de les aportacions dels participants o socis (entre el 60 i el 80%). Una excepció significativa a aquesta regularitat són les AMPAs, que no mantenen relacions de caràcter econòmic amb altres agents, a no ser que subcontractin l'activitat a empreses de serveis socioeducatius. D'altra banda, cal destacar que **els agents no han aconseguit establir relacions per al finançament d'activitats amb el sector privat** (p.ex. empreses locals) o pseudoprivat (p.ex. fundacions d'entitats financeres), en base a projectes de coresponsabilitat social.

Alguns dels punts crítics d'aquesta tipologia de relació giren en torn:

- La precarietat dels ingressos directes de l'activitat (estabilitat, seguretat, etc.) i efectes sobre la qualitat de l'oferta i l'estabilitat de l'agent.
- El nivell de suficiència de les subvencions aportades per les administracions públiques al teixit associatiu d'educació no formal i efectes sobre les garanties d'accessibilitat a l'oferta dels infants i joves.
- Les garanties de compromís i de qualitat dels serveis subcontractats.
- La burocratització de les ajudes econòmiques.
- La professionalització dels serveis.
- L'exploració de noves fonts de finançament (recursos indirectes, penetració en el sector privat, etc.).

Relacions infraestructurals

Les relacions de caràcter infraestructural que mantenen els agents d'educació no formal es produeixen amb l'administració pública, bé per a la **gestió d'espais i equipaments culturals i esportius de titularitat pública** (Prosperitat Cultura en Acció – Casal de barri Prosperitat, Bidó de Nou Barris - Ateneu, Entorn - Ludoteca La Guineu, Associació Esportiva Nou Barris - Escola Municipal de Natació, etc.) o bé **per a la utilització d'aquests per part d'entitats**. Els principals equipaments de la zona, generalment gestionats per entitats no lucratives locals, són la seu o els espais d'ús de nombroses entitats del territori. A excepció d'alguns equipaments esportius, la utilització de les instal·lacions és gratuïta. Entre els equipaments, cal destacar l'Ateneu de Nou Barris, el Casal de barri Prosperitat, la Masia de la Guineueta, l'Hotel d'entitats, el Centre Cívic Via Favència, el Complex esportiu La Guineueta, el Camp de futbol Canyelles, etc. La copresència en una mateixa instal·lació obliga sovint a mantenir relacions formals entre agents usufructuaris, i entre aquests i l'agent gestor, especialment per garantir l'òptima coordinació dels espais i temps de les activitats que s'hi produeixen. A més, aquestes relacions infraestructurals generen un cert compromís envers la dinamització sociocultural de l'equipament, sigui a través de la implicació i participació en les activitats organitzades per altres, sigui a través de l'organització d'activitats pròpies. Aquestes sinèrgies, desenvolupades espontàniament des de la formalitat, són l'origen de nombroses relacions projectives.

A banda dels equipaments esportius i culturals públics, existeixen algunes entitats no lucratives que cedeixen els seus espais a agents d'educació no formal. Seria el cas de les relacions infraestructurals entre alguna associació de veïns i associacions o col·lectius juvenils, o entre algunes parròquies i entitats d'educació en el lleure. Finalment, també cal considerar les relacions entre les AMPAs i els centres escolars públics i concertats per a la realització d'activitats extraescolars. En canvi, **són comptats els centres escolars que cedeixen les seves instal·lacions a agents d'educació no formal** externs al centre (p. ex. CEIP Àgora).

Alguns dels punts crítics d'aquesta tipologia de relació giren en torn:

- El nivell de suficiència d'infraestructures en el territori.
- Les condicions de mobilitat del territori i accés a les infraestructures.
- La flexibilitat dels horaris de les infraestructures per a l'activitat.
- L'adequació i manteniment dels equipaments per a les activitats programades.
- Les condicions de la gestió indirecta dels equipaments públics i efectes sobre l'accessibilitat (cost, monopolització de la instal·lació, etc.).
- El nivell de saturació i sobreocupació dels equipaments.
- L'accessibilitat i les condicions d'utilització de les instal·lacions dels centres escolars i d'altres agents del territori.

Relacions projectives

Les relacions de caràcter projectiu que mantenen els agents d'educació no formal es produeixen de forma esporàdica o, en cas contrari, generalment centrades en l'organització i coparticipació en "activitats de territori" (p.ex. festes majors, concerts, etc.), "alienes" a la pròpia activitat quotidiana. En aquest sentit, **rarament apareixen experiències de treball estable per al disseny i implementació d'activitats d'educació no formal compartides**, si més no que tinguin una certa permanència en el temps. Els **dèficits d'espais de coordinació centrats en l'educació no formal** contribueixen a reproduir aquesta situació. Les AMPAs o les entitats d'educació en el lleure, per exemple, pràcticament no interactuen. En canvi, els casals infantils o les biblioteques, en ambdós casos agents públics i professionalitzats, tenen una coordinació bastant més gran. Val a dir que la **participació en xarxes formals locals, com la Coordinadora Cultural de Nou Barris, Nou Barris Acull o els Plans comunitaris, contribueixen notablement a aquesta labor**. De fet, els projectes educatius i de dinamització infantil i juvenil d'algun pla comunitari parteix de relacions projectives entre els agents. I un cop més, l'existència d'equipaments amb copresència d'agents, com el Casal de barri Prosperitat o l'Ateneu, també té efectes positius sobre el treball en comú. Potser l'excepció més gran està en les AMPAs i **els centres d'educació formal, bona part dels quals no s'impliquen en el desenvolupament de l'oferta d'educació no formal** més enllà de les simples relacions infraestructurals abans assenyalades.

Cal tenir present que les relacions projectives permeten actuar conjuntament davant de demandes i necessitats comunes, des de l'optimització dels recursos físics, humans, materials i econòmics. I precisament, **un dels principals problemes de l'educació no formal està relacionat amb l'escassetat i precarietat dels recursos físics, humans, materials i econòmics**.

Alguns dels punts crítics d'aquesta tipologia de relació giren en torn:

- L'existència d'experiències de treball en comú en projectes compartits.
- La implicació dels centres escolars en el desenvolupament de l'oferta dels agents d'educació no formal.
- L'existència d'espais de coordinació entre agents d'educació no formal.
- La recerca d'estratègies d'optimització de recursos.

Relacions de transferència

Les relacions de transferència d'usuaris que mantenen els agents d'educació no formal es produeixen principalment amb Serveis Socials, i consisteixen en la derivació generalment d'infants amb situacions familiars i socioeconòmiques precàries i en el seu seguiment. Aquestes derivacions sovint aporten una major complexitat socioeducativa en la gestió de l'activitat, i és per això que resulta imprescindible assegurar els recursos necessaris que assegurin l'adequació de la intervenció a les necessitats existents, sense que la qualitat de l'oferta se n'hagi de veure afectada.

A més, existeixen relacions de transferència basades en fluxes d'usuaris entre agents, generalment condicionades per una situació de proximitat o copresència en determinats espais i equipaments (p.ex. CEIP Tomàs Moro i Casal infantil Canyelles, que s'ubica al centre). **Més enllà de la proximitat física, els itineraris entre agents són pràcticament inexistents**, sigui entre els mateixos agents d'educació no formal (p.ex. entre casals entitats de lleure infantils i casals i associacions juvenils), sigui entre aquests i els agents d'educació formal.

Alguns dels punts crítics d'aquesta tipologia de relació giren en torn:

- El nivell de coneixement de l'oferta per part dels agents directes i indirectes.
- L'existència d'oferta que cobreixi els diversos trams d'edat i nivell de continuïtat de l'oferta infantil i juvenil.
- La definició d'itineraris entre agents en l'àmbit de l'educació no formal com a mecanisme per a la fidelització de l'usuari.
- La definició d'itineraris entre agents d'educació formal i d'educació no formal com a mecanisme de captació d'usuaris.
- La suficiència de recursos per a l'assumpció de les derivacions de Serveis Socials.

Relacions (in)formatives

Les relacions de caràcter (in)formatiu que mantenen els agents d'educació no formal es produeixen principalment en el si de les xarxes formals locals, que més endavant comentarem, o a través de relacions informals entre els membres que conformen el teixit associatiu del territori. La informalitat ('boca-orella') és efectiva des del punt de vista de la immediatesa i rapidesa de la propagació, però l'estructuració característica d'una relació formal preserva, a priori, la qualitat de la informació transmesa i la seva direccionalitat, imprescindible a l'hora de garantir que aquesta arriba a aquells agents i grups socials més "incomunicats" (generalment, els de major precarietat). Per la seva banda, les xarxes formals només garanteixen les relacions (in)formatives entre aquells agents que hi participen activament.

L'evidència que aquestes relacions (in)formatives informals, o en el si de xarxes formals, són insuficients rau en que existeix un **notables dèficits de coneixement mutu entre agents**, sobretot quan no comparteixen espai en un mateix equipament i quan no ocupen una posició de centralitat en el territori (vinculació, lideratge, participació activa, etc.). Així, doncs, el coneixement mutu ha de basar-se en el foment de la vinculació dels diversos agents al territori, però també en l'articulació d'estratègies (in)formatives ben estructurades que garanteixin la seva òptima difusió, també entre els agents menys vinculats i més "incomunicats".

Aquestes relacions (in)formatives tenen una importància cabdal ja que, per un costat, el teixit d'agents actua com a amplificador de la informació envers el conjunt del territori (infants, joves i

famílies), amb efectes directes sobre la demanda, i per l'altre, promou l'intercanvi d'experiències necessari per a la millora i innovació de les propostes educatives presents.

Alguns dels punts crítics d'aquesta tipologia de relació giren en torn:

- El nivell de coneixement mutu.
- L'existència i utilització de canals formals de difusió de les activitats.
- La direccionalitat de la informació.
- La promoció de la vinculació al territori i la participació en les xarxes formals.

Relacions en xarxes formals

Les anteriors tipologies de relació, si bé es donen també en el si de xarxes formals, poden caracteritzar-se per la bilateralitat. En canvi, les xarxes es caracteritzen irremeiablement per l'adopció de formes més complexes, fractals. La Zona Centre de Nou Barris disposa de **nombroses xarxes formals que incideixen en l'àmbit educatiu i cultural, perfectament reconegudes pels agents que en formen part, ben estructurades** (objectius, funcions, mètodes, etc.), **arrelades, amb dinàmiques estables de funcionament, i que serveixen com a marc de coordinació dels agents locals per a la definició i/o desenvolupament de determinats projectes comuns**. No cal dir que són espais de vinculació estratègics per a l'àmbit de l'educació no formal. No obstant, per al nostre objecte d'estudi, cal destacar les següents característiques:

- **Territorialitat àmplia / especificitat d'agents:** les xarxes que abasten el conjunt dels barris de la Zona Centre sovint estan formades per agents que responen a un sector educatiu o cultural determinat (p.ex. xarxa de centres d'educació no formal, xarxa de biblioteques, etc.), la qual cosa no resulta adequada per al treball transversal que aquí es proposa. A més, no tots els sectors (o tipologies d'agents) disposen de xarxes específiques.
- **Territorialitat restringida / transversalitat d'agents:** en canvi, aquelles xarxes més transversals, que aglutinen bona part dels agents directes i indirectes aquí indicats (p.ex. plans comunitaris), tenen un abast territorial restringit al barri, amb la dificultat afegida que no tots els barris de la Zona Centre disposen de xarxes formals.

A continuació, precisament per la importància estratègica abans indicada, es descriuen les xarxes formals existents a la Zona Centre de Nou Barris:

Xarxa 0-18

Xarxa formada per tots els centres públics d'educació formal, els de preinfantil, infantil, primària i secundària de la Zona Centre de Nou Barris, amb la finalitat de fomentar l'anàlisi dels aspectes que afecten el funcionament dels centres i la qualitat educativa del territori, i de promoure la definició d'estratègies de millora i la coordinació en l'articulació i implementació d'aquestes. La xarxa està liderada pels membres més actius dels centres escolars, i actua mitjançant reunions periòdiques conjuntes i per branques, que compten amb la intervenció de diferents representants consensuats per la resta de centres de cada branca.

Comissió social de centre

Xarxa de centre, que compta amb la participació d'aquest i de determinats serveis socioeducatius de l'entorn, com ara Serveis Socials, EAP i, en algun cas excepcional, el Pla Comunitari i algun servei infantil comunitari (p.ex. Casal infantil), i que té per finalitat l'anàlisi i seguiment de les situacions socials que afecten el desenvolupament del procés d'escolarització dels alumnes i la seva integració social al centre i a l'entorn.

Consell Escolar de Districte

Xarxa formada principalment pels centres escolars públics i concertats del Districte, liderat per aquest, en la qual es tracten aspectes relatius a la coordinació dels centres amb el Districte, com ara la planificació i programació d'actes de territori, el manteniment dels equipaments escolars, etc. Es realitzen reunions semestrals conjuntes, i reunions mensuals de les comissions que l'integren. En els darrers anys ha guanyat un cert dinamisme i activitat, encara que no es reconeix la seva funcionalitat real per part d'alguns dels seus membres i no compta amb la participació del conjunt de la comunitat educativa (p.ex. escoles d'adults).

Projecte Èxit

Xarxa formada per CEIPs i IES, promoguda per l'IMEB a l'entorn d'un projecte que pretén fomentar activitats extraescolars, especialment de reforç d'alumnes de primària amb problemes educatius. Les activitats es realitzen als IES, de tal forma que aquests infants, a més de millorar el seu rendiment escolar, puguin "familiaritzar-se" amb els centres de secundària del territori. D'aquesta manera, es reforça la promoció escolar, es promou la proximitat dels IES envers els infants i les seves famílies i, en darrer terme, s'enforteix els itineraris entre centres públics (amb efectes directes sobre la matrícula). Cal destacar que el projecte no ha comptat amb l'adhesió de tots els IES.

Comissió socioeducativa de Trinitat Nova

Xarxa formada en el si del Pla Comunitari de Trinitat Nova, que fomenta la coordinació periòdica dels agents socioeducatius del territori amb la finalitat de donar suport i oferir una línia de continuïtat a l'educació formal dels infants i joves. Conflueixen representants dels Serveis Socials de la Zona Centre-Alta de 9B, dels serveis educatius (EAP, Educació Compensatòria, CRP 9 Barris, Districte i IMEB) i dels 6 centres escolars del barri.

Plans Comunitaris

Xarxes formades pel conjunt dels agents socials del barri, o bona part d'ells, promoguda per l'A.VV o per plataformes d'entitats, que compta amb el suport de l'Administració pública (Districte, Ajuntament, Generalitat, etc.) i que pretén ser una estructura transversal i dinàmica de participació, coresponsabilització i organització dels mateixos veïns i veïnes en la projecció de futur del barri. La seva activitat gira en torn a diferents comissions de treball i projectes, en funció de les línies d'impuls del barri prèviament identificades (associacionisme, educació, urbanisme, dinamització econòmica, etc.). Val a dir que la dinamització sociocultural i socioeducativa infantil i juvenil se situa en tots ells en el centre d'interès.

Coordinadora Cultural de Nou Barris

Xarxa formada per nombroses entitats infantils i juvenils, associacions culturals, equipaments públics, etc. del Districte, amb seu a l'Ateneu, que permet, entre d'altres, la planificació i coordinació entre agents per a l'organització d'actes de territori, com ara el Carnestoltes, la Castanyada i la *Cultura va de Festa*. És possiblement la principal xarxa de participació per al teixit associatiu de la Zona Centre.

Coordinadora infantil de Nou Barris

Xarxa formada per una àmplia representació d'entitats d'educació en el lleure (p.ex. Esplai Muntanyès), casals infantils (p.ex. SOIA), ludoteques (p.ex. Ludoteca La Guineu) i equipaments culturals (p.ex. Casal de Barri de la Prosperitat o Centre Cívic Les Basses) del Districte, que s'ocupa principalment de promoure i gestionar la iniciativa *Aprèn a jugar i aprèn a viure* i *La cultura va de festa*. Aquesta representa la principal plataforma de coordinació del teixit associatiu que actua en l'àmbit de la infància al Districte, encara que l'heterogeneïtat dels agents provoca, de vegades, no coincidències ni en les demandes, ni en les necessitats, i per tant, dèficits d'eficàcia i operativitat.

Xarxa "Nou Barris Acull"

Xarxa formada per una gran quantitat d'entitats socials i culturals de Nou Barris, gestionada per Prosperitat Cultura en Acció i amb reunions quinzenals al Casal de barri Prosperitat, que té per finalitat donar suport a l'acollida de les persones d'origen immigrant nouvingudes al territori. Aquesta xarxa ha permès endegar accions d'informació i assessorament als nouvinguts (p.ex. Punt d'informació), de formació (p.ex. classes de castellà i català), de reivindicació i denúncia, de reflexió i sensibilització, de coresponsabilització del teixit associatiu del territori, etc. Cal destacar que compta amb la participació d'alguna AMPA.

Coordinadora cultural Ton i Guida

Xarxa formada per les entitats socioculturals de l'antic Centre Cultural Ton i Guida, constituïda principalment per donar suport a la coordinació, gestió i dinamització del centre, actualment en procés de rehabilitació gràcies a les seves accions de pressió. És una xarxa que en l'actualitat es troba poc activa, precisament per la dispersió fruit de la reubicació dels seus membres en el barri.

Comissions de festes

Xarxes constituïdes en alguns barris com a plataforma per a l'organització de les festes majors, que compten amb la participació de diferents entitats socials i culturals del barri.

Comissió del Pla de Formació de Zona (PFZ) del Centre de Recursos Pedagògics (CRP)⁹

Xarxa liderada i promoguda pel Centre de Recursos Pedagògics de Nou Barris, i integrada per l'inspector de zona de la Generalitat de Catalunya, un representant del CRP, un del Districte, un de la Delegació d'Ensenyament, un de l'EAP, un del SEDEC, un de l'ICE i un representant per a cada nivell educatiu i titularitat dels centres del districte. La Comissió del PFZ¹⁰ s'ocupa de concretar els criteris establerts per la Subdirecció General de Formació Permanent i Recursos Pedagògics (SGFPRP)¹¹ i definir els objectius específics i la planificació de les activitats formatives que conté el pla, a partir d'una detecció prèvia de necessitats entre el professorat i els centres docents de la zona¹². A tall il·lustratiu, i per valorar el seu impacte, durant el curs 2002-2003 el CRP va promoure 22 activitats formatives, amb un total de 313 hores realitzades i 592 usuaris (mestres) matriculats. A més del formatiu, la implementació del PFZ té per objectiu l'impuls de la relació entre els centres.

El CRP de Nou Barris, com a líder del pla, també desenvolupa actuacions relacionades amb la gestió de recursos documentals, tecnològics, etc. i amb la dinamització de la

⁹ Els centres de recursos pedagògics són centres de referència per a la formació, la dinamització pedagògica i el suport a la tasca docent del professorat de tots els nivells educatius dels centres d'ensenyament no universitari de la zona d'actuació, així com per al suport de les activitats pedagògiques de la comunitat educativa del territori. Aquests serveis educatius tenen com a objectius principals:

- Coordinar i organitzar l'execució i el seguiment de les activitats de formació permanent.
- Potenciar accions que impliquin dinamització i suport a projectes en el centre i entre centres educatius.
- Canalitzar i coordinar els recursos i l'oferta pedagògica de la ciutat que s'adrecen als centres educatius.
- Oferir recursos d'infraestructura i de serveis als centres docents, al professorat i a la comunitat educativa.

¹⁰ En el marc de la Comissió del Pla de Formació de Zona, el CRP planifica i programa activitats formatives per als docents al propi centre o en d'altres (cursos, seminaris, grups de treball, assessoraments, etc.). Els Plans de Formació de Zona (PFZ) constitueixen la concreció en cada àmbit territorial, de l'oferta d'activitats de formació permanent del Departament d'Ensenyament, adreçada principalment al professorat d'una zona i encaminada a la millora de la pràctica docent i a l'adquisició de nous coneixements. Aquesta oferta formativa dona resposta a necessitats i prioritats de formació que han estat expressades pel professorat i pels centres de la zona i pretén que cada ensenyant rebi una oferta formativa adient a les necessitats del seu centre, àmplia, coherent i institucional.

¹¹ La Subdirecció General de Formació Permanent i Recursos Pedagògics (SGFPRP) estableix anualment els criteris generals per a la programació dels PFZ i determina, també, les pautes organitzatives i d'avaluació necessàries per al desenvolupament del conjunt dels PFZ, havent analitzat i considerat els suggeriments de les memòries anuals dels PFZ d'anys anteriors.

¹² Les necessitats es detecten a partir de: propostes individuals, propostes de centre (el CRP recull activament les demandes), propostes a partir de necessitats detectades pel CRP, propostes suggerides per la normativa vigent, etc. A més de les propostes individuals i de centre, també es té en compte la programació dels diferents serveis i programes del Departament d'Ensenyament, les propostes i les possibilitats formatives dels Instituts de Ciències de l'Educació i les aportacions dels sectors representats a la Comissió.

col·laboració dels centres en projectes comunitaris que impliquin la participació de la comunitat educativa. En aquest sentit, les seves línies prioritàries són l'atenció a la diversitat, per afavorir la igualtat d'oportunitats en l'educació dels infants i joves, i la relació entre l'escola i el territori, per propiciar una escola de qualitat arrelada a l'entorn i que eduqui per a la ciutadania. Aquest eix es fonamenta en tres objectius: col·laborar activament en les xarxes de participació al territori; oferir suport al professorat i organitzar activitats que afavoreixin el coneixement del propi territori i de l'oferta educativa existent; i donar a conèixer i coordinar l'intercanvi d'experiències i bones pràctiques entre els centres educatius del territori.

Per tot això, el CRP, com a agent dinamitzador del conjunt de la comunitat educativa (infants, joves, famílies, entitats i centres), adopta una importància estratègica per a l'àmbit de l'educació no formal.

Consorci de Biblioteques en el Districte

Xarxa formada per les biblioteques del Districte, les quals formen part del Consorci de Biblioteques de Barcelona, que pretén fomentar la seva coordinació per als aspectes que remeten al seu funcionament quotidià. Precisament, un dels elements que comparteixen són les activitats del Consorci destinades als infants i joves (promoció de la lectura, tallers de contes, etc.).

Federació d'Associacions de Veïns de Nou Barris

Xarxa formada per les associacions de veïns del Districte, que s'ocupa de promoure accions dirigides a la millora de la qualitat de vida dels ciutadans del Districte (reivindicació d'equipaments, participació en actes, etc.). Val la pena ser considerada pel lideratge que mantenen algunes associacions de veïns en els barris de la Zona Centre (p.ex. Trinitat Nova).

Xarxa	Especificitat	Territorialitat	Contingut
Xarxa 0-18	Escoles Bressol CEIPs IES	Zona Centre de Nou Barris	Qualitat de l'educació formal
Comissió social de centre	Centre escolar EAP Serveis Socials [Pla Comunitari o servei comunitari, només en algun cas]	Àmbit d'influència del centre escolar	Escolarització dels alumnes. Integració social dels alumnes
Consell Escolar de Districte	Districte Escoles Bressol CEIPs IES Escoles concertades [alguna AMPA i alguna entitat]	Districte	Coordinació Districte-Centres escolars Planificació del curs Manteniment dels centres
Projecte Èxit	CEIPs IES	Zona Centre de Nou Barris	Activitats extraescolars de promoció escolar Itineraris CEIPs-IES
Comissió socioeduc. De Trinitat Nova	Escoles Bressol CEIPs IES	Trinitat Nova	Qualitat de l'educació formal

	EAP Serveis Socials ...		
Pla Comunitari	Centres escolars Entitats d'educació en el lleure Associacions juvenils AA.VV. Casal infantil Casal de joves Equipaments esportius i culturals Serveis socials i educatius públics ...	Roquetes Verdum Trinitat Nova	Dinamització econòmica Dinamització urbanística Dinamització socioeducativa Dinamització sociocultural ...
Coord. Cultural de Nou Barris	Entitats d'educació en el lleure Associacions juvenils AA.VV. Casal infantil Casal de joves Equipaments esportius i culturals ...	Districte	Dinamització sociocultural Organització de festes
Coord. Infantil de Nou Barris	Entitats d'educació en el lleure Casals infantils Equipaments culturals ...	Districte	Dinamització infantil Suport a l'educació no formal
Xarxa Nou Barris Acull	AA.VV. Casals de joves Entitats socials i culturals ...	Districte	Acollida de la població nouvinguda d'origen immigrant
Coord. Cultural Ton i Guida	Entitats culturals del Centre Ton i Guida	Roquetes	Coordinació de l'equipament
Comissió de festes	Entitats socials i culturals	Barri	Organització de festes majors
PFZ del CRP	Centres escolars públics i concertats	Districte	Formació Dinamització de la comunitat educativa Gestió de recursos
Consorti de Biblioteques en el Districte	Biblioteques	Districte	Coordinació Activitats conjuntes
Federació d'AA.VV. de Nou Barris	AA.VV.	Districte	Qualitat de vida dels barris

Relacions segons tipologia d'agent

Tipologia d'agent	AMPA	Centre escolar	Casal Infantil	Casal de Joves	Entitat d'educació en el lleure	Biblioteca	Associació juvenil cultural	Club o associació esportiva	Associació d'ens. no reglat	Escola d'adults	Ludoteca	Casal cívic
AMPA		Relació infraestructural Relació de transferència						[excepcional] Relació infraestructural Relació projectiva				
Centre escolar	Relació infraestructural Relació de transferència	Xarxa 0-18 Consell Escolar de Districte Projecte Èxit Pla comunitari Projecte Multicultural	[excepcional] Relació infraestructural Relació de transferència Pla comunitari	Pla comunitari	Relació infraestructural Pla comunitari	[excepcional] Relació (in)formativa (visites escolars)	Pla comunitari	Pla comunitari Relació infraestructural	[excepcional] Pla comunitari		[excepcional] Relació infraestructural Pla comunitari	Pla comunitari
Casal Infantil		[excepcional] Relació infraestructural Relació de transferència Pla comunitari	Relació projectiva Relació informativa Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	[excepcional] Relació projectiva	Coordinadora cultural Pla comunitari	Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari
Casal de Joves		Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari	Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari Relació infraestructural Relació projectiva
Entitat d'educació en el lleure		Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari Relació projectiva Relació infraestructural	Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari	Pla comunitari

Tipologia d'agent	AMPA	Centre escolar	Casal Infantil	Casal de Joves	Entitat d'educació en el lleure	Biblioteca	Associació juvenil cultural	Club o associació esportiva	Associació d'ens. no reglat	Escola d'adults	Ludoteca	Casal cívic
Biblioteca		[excepcional] Relació (in)formativa (visites escolars)	[excepcional] Relació projectiva			Consorci de Biblioteques Relació informativa			[excepcional] Relació projectiva			
Associació juvenil cultural		Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari Relació projectiva Relació infraestructural		Coordinadora cultural Pla comunitari	Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari Relació infraestructural Relació projectiva
Club o associació esportiva	[excepcional] Relació infraestructural Relació projectiva	Pla comunitari Relació infraestructural	Pla comunitari	Pla comunitari	Pla comunitari		Pla comunitari	Pla comunitari			Pla comunitari	Pla comunitari
Associació d'ens. no reglat		[excepcional] Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari	[excepcional] Relació projectiva	[excepcional] Pla comunitari				[excepcional] Pla comunitari	[excepcional] Relació infraestructural Relació projectiva Relació informativa
Escola d'adults										Relació informativa		
Ludoteca		[excepcional] Relació infraestructural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari	Pla comunitari	[excepcional] Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari Relació informativa	Coordinadora cultural Pla comunitari
Casal cívic		Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari Relació infraestructural Relació projectiva	Coordinadora cultural Pla comunitari		Coordinadora cultural Pla comunitari Relació infraestructural Relació projectiva	Pla comunitari	[excepcional] Relació infraestructural Relació projectiva Relació informativa		Coordinadora cultural Pla comunitari	Coordinadora cultural Pla comunitari

Relacions informals

La important tradició associativa de la Zona Centre de Nou Barris, especialment concentrada en alguns barris com Prosperitat o Roquetes, facilita el coneixement mutu entre actors i, de retruc, l'establiment de relacions informals. Aquestes vénen condicionades fonamentalment pels següents dos factors:

- La **copresència** d'agents en temps i espais pròxims o comuns (p.ex. entitats que comparteixen local o infraestructura), la qual cosa genera coincidències, intercanvis d'informació i necessitats de coordinació, afavorint en definitiva la interacció mútua entre actors en el quefer quotidià de l'activitat.
- I sobretot, la **vinculació** dels membres de l'organització, individualment i col·lectiva, en el teixit associatiu del territori i la implicació en les activitats que s'hi produeixen, la qual cosa promou i alimenta l'articulació de vincles i de xarxes relacionals espontànies i no estructurades, de tipus informal, en un procés progressiu i acumulatiu d'enriquiment del capital social individual, organitzatiu i comunitari.

Les relacions informals depenen, en part, de l'actitud individual de cada membre envers els altres (individus, grups i organitzacions), però es multipliquen col·lectivament i en el si de l'agent quan entre els seus membres comparteixen capitals socials i xarxes informals. Per tant, factors com la grandària de l'organització, la intensitat i la qualitat de les seves relacions, el nivell d'activitat o la freqüència d'interacció condicionen el potencial generador de relacions informals d'un determinat agent.

Les relacions informals tenen un triple valor:

- En primer lloc, **informatiu**, ja que a través d'aquestes circula esporàdicament i ràpida informació actualitzada sobre l'activitat d'un determinat agent (important com a mecanisme de difusió 'boca-orella'), s'intercanvia coneixement sobre determinades pràctiques (important com a font d'aprenentatge mutu) i s'obtenen respostes ràpides a necessitats immediates (important per a determinades preses de decisions o per a la resolució de conflictes generats en la pròpia activitat).
- En segon lloc, **projectiu**, ja que, si bé les relacions i xarxes formals proporcionen oportunitats per a la interacció i el coneixement i per a l'articulació de relacions informals, sovint aquestes també promouen la gènesi d'activitats i de projectes compartits i, en definitiva, de relacions formals.
- I en tercer lloc, **polític**, ja que el capital social aporta poder, acceptació i legitimació social, fet que resulta determinant en la capacitat de lideratge d'un determinat agent en el territori.

L'anàlisi detallada de les relacions informals de la Zona Centre de Nou Barris resulta ser una empresa quasi impossible, precisament per la seva qualitat d'espontaneïtat i de manca de planificació i pels seus condicionaments individuals. Fetes les consideracions prèvies, simplement val la pena destacar que qualsevol procés participatiu ha d'assegurar l'adhesió activa i implicació especialment dels següents espais i agents, precisament pel seu potencial relacional des d'un punt de vista d'amplificació de la informació, de generació d'activitat i de capacitat de lideratge:

- Com a espais de copresència d'agents, el **Casal de Barri de la Prosperitat** i l'**Ateneu de Nou Barris** (i en menor mesura la Masia de la Guineueta, l'Hotel d'entitats del Verdum, el Centre cultural Ton i Guida, etc.), així com els diversos agents que desenvolupen la seva activitat en el seu interior. Aquests són els veritables centres neuràlgics del territori des del punt de vista participatiu.
- Com a espais de vinculació col·lectiva, la **Coordinadora Cultural de Nou Barris**, els **Plans Comunitaris**, **Nou Barris Acull** i altres xarxes formals de relació.
- Com a agents amb una elevada vinculació amb el territori, **Prosperitat Cultura en Acció**, **Bidó de Nou Barris**, el **Grup Muntanyès**, el **Casal de Joves de la Guineueta**, **Associació de Veïns de Trinitat Nova**, etc.

Els 5 factors claus de la morfologia dels agents i les seves relacions

Escassa presència d'agents d'educació no formal

La Zona Centre de Nou Barris es caracteritza per la següent paradoxa: per un costat, disposa d'un teixit associatiu ampli, dinàmic i organitzat, amb una forta tradició, el qual ha estat clau per a la convivència ciutadana en un territori caracteritzat pels importants déficits d'equipaments i serveis, i per un altre costat, existeix un **escàs desenvolupament d'agents d'educació no formal**. La següent taula, que recull les ratios de potencials usuaris per tipologies d'agent, il·lustra aquest déficit.

Taula 3: Ratios d'infants i joves per tipologia d'agent de la Zona Centre de Nou Barris (2004)

Ratios	Canyelles	Guineueta	Prosperitat	Roquetes	Trinitat Nova	Verdum	Total
Persones de 0 a 2 anys per Escola Bressol	76	-	684	254	114	269	312
Persones de 3 a 18 anys per centres d'educació primària i secundària	403	317	394	738	337	348	403
Persones de 3 a 11 anys per Casal Infantil	401	-	-	1.181	-	-	2.831
Persones de 16 a 18 anys per Casal de Joves	-	402	665	463	-	-	740
Persones de 6 a 15 anys per Entitat d'educació en el lleure	-	1.155	925	672	626	846	900
Persones de 3 a 18 anys per Biblioteca	806	1.901	-	2213	-	-	3.493
Persones de 12 a 18 anys per associació juvenil sociocultural	405	172	703	129	235	641	253
Persones de 3 a 18 anys per associació esportiva	806	634	1.052	738	505	697	748
Persones de 6 a 18 anys per associació d'ensenyament no reglat	-	-	-	1.807	-	1.149	4.262
Persones de 16 a 18 anys per Escola d'Adults	188	-	665	-	-	303	740
Persones de 6 a 18 anys per Casal cívic	-	1.557	2.514	1.807	-	1.149	2.131
Persones de 12 a 18 anys per centre de Noves tecnologies	-	862	-	1.032	470	641	1.204

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Padró d'habitants (2004).

Alguns dels factors que ens permeten entendre aquest dèficit són:

- La insuficiència d'equipaments del territori per a l'ús dels agents.
- La mancança històrica de polítiques socioculturals i socioeducatives per part de l'Administració pública que promoguin el desenvolupament de l'àmbit de l'educació no formal.
- L'escassetat de recursos econòmics dels agents, com a resultat d'un baix poder adquisitiu de la població, que no pot sostenir el cost de l'activitat de l'agent, i la poca inversió realitzada des de la mateixa administració pública.
- La baixa implicació de determinats agents claus, com poden ser els centres escolars, en la promoció de l'educació no formal.
- Els dèficits relatius a la demanda de propostes d'educació no formal per part dels infants, dels joves i de les seves famílies del territori, relacionats amb la seva situació socioeconòmica.

Precisament, com a resultat de l'escassetat d'agents i de les limitacions socioeconòmiques de les famílies, existeix una **saturació d'alguns serveis en funció dels recursos humans i materials dels que disposen**. Generalment, són agents que desenvolupen de forma gratuïta activitats d'educació no formal destinades a infants durant els dies laborables. És el cas dels casals infantils i d'algunes entitats d'educació en el lleure.

A més, cal considerar que existeixen **desequilibris en quant a la distribució dels agents d'educació no formal en el territori**. Seguint amb el cas anterior, existeixen barris sense casals infantils o entitats d'educació en el lleure.

Dèficits relacionats amb els equipaments del territori

La Zona Centre de Nou Barris, com s'ha comentat en repetides ocasions, manifesta una insuficiència estructural d'equipaments culturals i esportius destinats específicament o no als infants i joves del territori, amb espais adequats per a les seves activitats. A més, els equipaments disponibles compten sovint amb problemes relacionats amb la seva accessibilitat, fruit d'una distribució desigual d'aquests en el territori (p.ex. Trinitat Nova i Canyelles no disposa pràcticament d'equipaments), juntament als obstacles relatius a la mobilitat de la població (dèficits de transport públic, adversitat del perfil oreogràfic, etc.), i amb el seu manteniment en condicions per a l'ús.

A aquests dèficits, cal afegir-hi un **baix aprofitament de les instal·lacions dels centres escolars**, que precisament tenen una major i millor distribució en el territori, per part dels agents d'educació no formal. Més enllà de les activitats organitzades per les AMPAs, només dues escoles públiques de la Zona Centre cedeixen els seus espais a agents externs al centre. Aquest baix aprofitament s'explica per diversos factors:

- Baixa predisposició de l'equip directiu de centre.
- Problemes relatius a la gestió de les instal·lacions escolars: disponibilitat horària d'obertura, responsabilitat sobre possibles efectes de l'activitat (desperfectes, accidents, etc.), dèficits de control del centre sobre els

continguts i les activitats que es realitzen en el seu espai per part d'agents externs, cost de la cessió dels espais (conserge, llum, etc.), etc.

- Inexistència de demandes específiques rebudes pels centres en aquest sentit, fruit de relacions escasses entre escola i agent d'educació no formal.

Dèficits de coordinació entre agents

La Zona Centre de Nou Barris disposa de diverses xarxes actives que fomenten la coordinació entre els agents, de caràcter territorial (p.ex. Plans comunitaris) o sectorial (p.ex. Coordinadora cultural de Nou Barris). De fet, el barri i la tipologia d'agent són dos elements que estructurin les relacions existents. Això significa que cal promoure i intensificar les relacions entre agents de barris diferents, sobretot si es té en compte els desequilibris territorials relatius a la distribució dels equipaments i recursos, i de sectors d'activitat diferent.

En aquest sentit, un dèficit destacable és que, **si bé, a grans trets, existeix una bona coordinació entre els agents en l'àmbit de l'educació formal, i també en el de l'educació no formal, aquesta no és present entre ambdós àmbits**. En altres paraules, existeix una clara separació entre les entitats de lleure i socioculturals en relació a les escoles, malgrat que els seus usuaris siguin majoritàriament els mateixos. Alguns dels factors explicatius són:

- Desajustos en relació a les línies de treball dels centres amb les de les entitats del barri.
- Absència de xarxes formals i espais de coordinació, i dependència de les relacions a la sensibilitat del claustre de professors, i especialment de la direcció. No existeixen pràcticament projectes actius en el territori que convidin a la relació, i la coordinació no pot dependre del voluntarisme individual d'uns i altres.
- Poca implicació dels equips docents i directius dels centres en la promoció de l'àmbit de l'educació no formal, sigui per la presència d'actituds "funcionaries", sigui per una sobresaturació de feina, sigui per una manca de reconeixement per part de l'Administració (no incentius, no suports, etc.)
- Voluntarisme de moltes entitats socioculturals i d'educació en el lleure, i desajustos temporals per a la coordinació: les entitats funcionen quan les escoles ho deixen de fer, i a la inversa. Sovint, els temps de coordinació sovint se supediten als temps laborals dels professionals que hi intervenen, fet que resulta un inconvenient per als responsables voluntaris de les entitats que tenen les seves obligacions laborals i/o educatives més enllà de la seva activitat en l'entitat.
- Desconeixement mutu.

Malgrat tot, existeix una conscienciació creixent entre els agents d'educació formal i no formal que cal treballar des de la coresponsabilitat per donar un servei integral a la comunitat del territori, també en el temps no lectiu. Per això, escola i comunitat local són cada cop més concebuts pels mateixos agents com a àmbits d'interdependència i d'influència recíproca. Algunes tendències visibles, encara que **no generalitzables al conjunt d'agents**, són:

- Voluntat creixent per part dels centres escolars de potenciar les AMPAs com a principal element aglutinador i dinamitzador de les famílies i, de retruc, com a generador de propostes d'educació no formal per als seus fills i filles. Així, s'entén la necessitat de construir espais per a la implicació i participació de les famílies en els aspectes importants de la vida dels centres.

- Voluntat creixent per part dels centres de potenciar la seva vinculació al territori, assumint-ne un rol d'informació (p.ex. implicació de l'escola en la difusió de les propostes d'educació no formal a les famílies) i fins i tot un rol de dinamització (p.ex. cessió d'espais). La seva participació en els plans comunitaris n'és un bon exemple.
- Voluntat creixent de fomentar la coordinació i l'intercanvi d'idees entre els centres i els professionals del lleure.
- Voluntat creixent entre entitats i escoles que les activitats d'educació no formal han d'incorporar-se en el projecte educatiu de centre.
- Percepció de la necessitat de fomentar el debat respecte la utilització dels recursos escolars, i culturals en general (equipaments, etc.), del territori.

D'altra banda, cal destacar el cert **aïllament relacional que pateixen les AMPAs**, ja que la coordinació entre elles o amb altres agents és pràcticament inexistent. Alguns dels factors que ho provoquen són:

- Gestió voluntarista de l'AMPA, que provoca problemes relacionats amb la disponibilitat de temps per al foment de relacions externes i amb la formació i orientació dels seus membres. La gestió i supervisió de les activitats extraescolars comporta molta feina, i és difícil mantenir relacions institucionals amb altres entitats del territori.
- Desajustos relatius al capital social de l'AMPA i absència de suport extern.
- Rotació de l'AMPA i inestabilitat de les propostes d'educació no formal.
- **Existència de varies AMPAs inactives.**

Presència de lideratge entre els agents

El teixit associatiu i educatiu de Nou Barris compta amb la presència de diversos agents que actuen com a líders en la dinamització sociocultural i socioeducativa dels barris, element fonamental en un treball de promoció de l'àmbit d'educació no formal. El lideratge s'ha vist consolidat per la confluència d'un o varis dels següents factors, que equivalen a característiques estructurals d'aquests agents:

- La **professionalització** de la seva estructura, fet que fomenta la competència, la responsabilitat i el temps dels seus membres per dur a terme iniciatives.
- La **vinculació al territori**, fet que amplia el capital social de l'agent i aproxima la seva activitat a les demandes i necessitats de l'entorn.
- La **tradició històrica** de l'agent, fet que consolida la seva referència en el territori i legitima socialment el rol de líder.
- La **proactivitat** del treball, fet que reforça el seu dinamisme d'acció i una constant actitud propositiva.
- La **disponibilitat i estabilitat de recursos** humans, econòmics, materials i infraestructurals, fet que aporta permanència i solidesa a les seves propostes i amplia les oportunitats d'actuació.

Entre aquests, hi trobem *Prosperitat Cultura en Acció* (Prosperitat), *Bidó de Nou Barris* (Roquetes), *Grup Muntanyès* (Verdum), etc. En ocasions, el lideratge es du a terme a través de les xarxes formals existents, com és el cas dels *Plans comunitaris* (barris) o la *Xarxa 0-18* (educació formal). No obstant, també cal assenyalar que **existeixen agents que per la seva escassa vinculació en el territori queden fora de la**

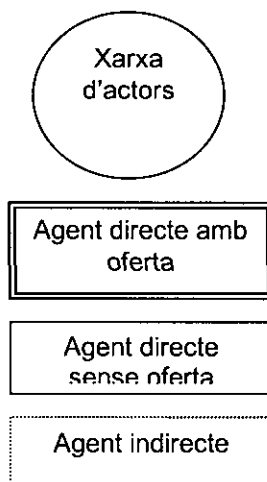
influència dels líders locals, com és el cas de les AMPAs, la qual cosa no els permet inserir-se i aprofitar les sinèrgies de dinamització que els mateixos líders generen.

Inexistència d'itineraris entre agents d'educació formal i no formal

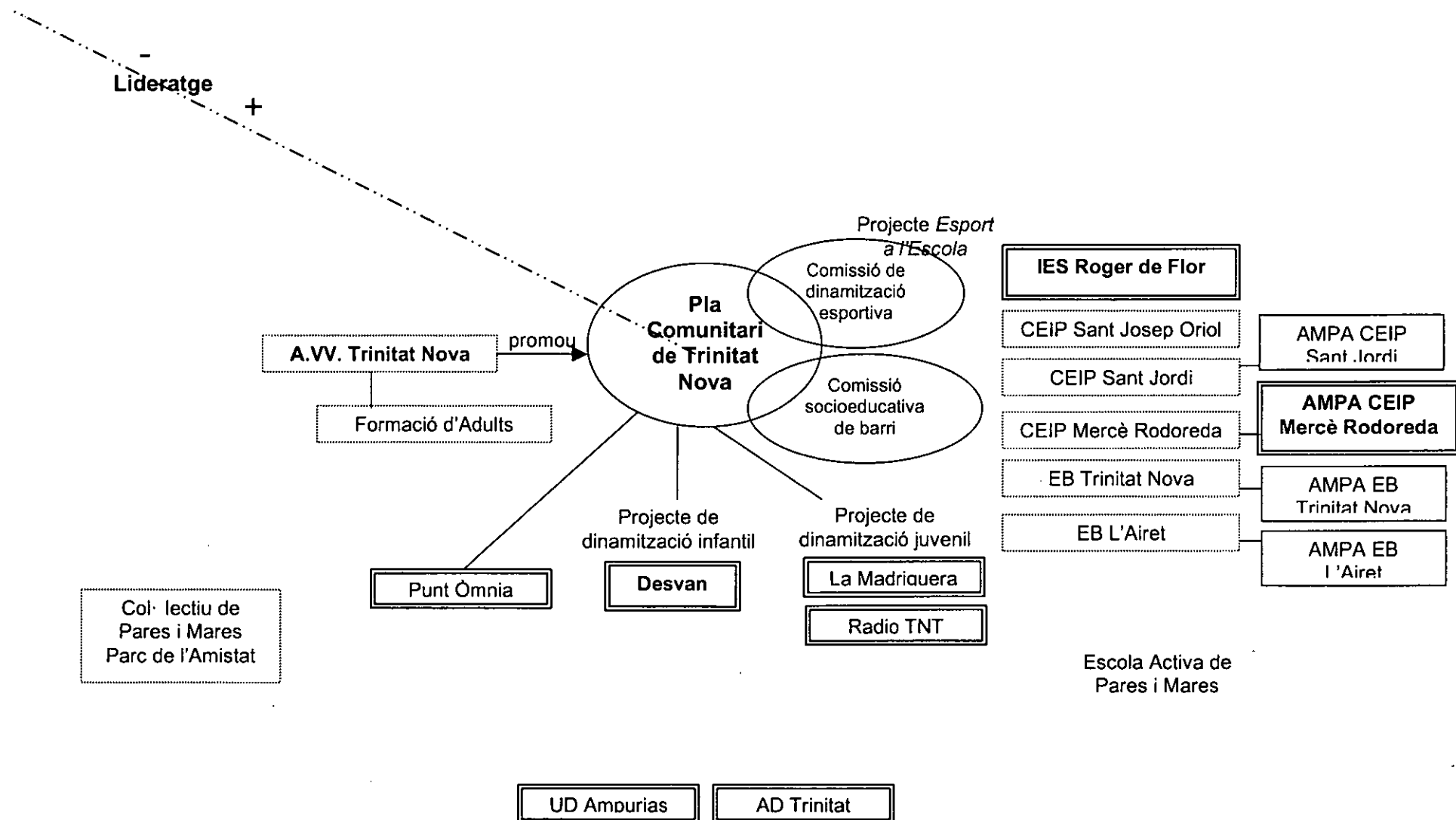
Els diversos agents del territori no estableixen pràcticament relacions de transferència i, com a conseqüència, no s'aconsegueix estimular, estabilitzar i fidelitzar la demanda en l'àmbit de l'educació no formal, de tal forma que algunes propostes arriben a trontollar i a morir per l'escassa presència d'usuaris. Alguns dels factors que dificulten la consolidació d'itineraris són:

- La manca d'un plantejament en aquest sentit entre els agents.
- El desconeixement de les propostes educatives entre agents.
- La baixa implicació de molts centres escolars en la promoció de les activitats que organitzen les AMPAs i altres agents d'educació no formal del territori.
- Les discontinuïtats existents entre les diverses propostes educatives (p.ex. Casal infantil i Casal de joves).
- L'escassetat de propostes d'educació no formal en determinats barris, juntament a dinàmiques participatives molt focalitzades en l'àmbit territorial del barri.

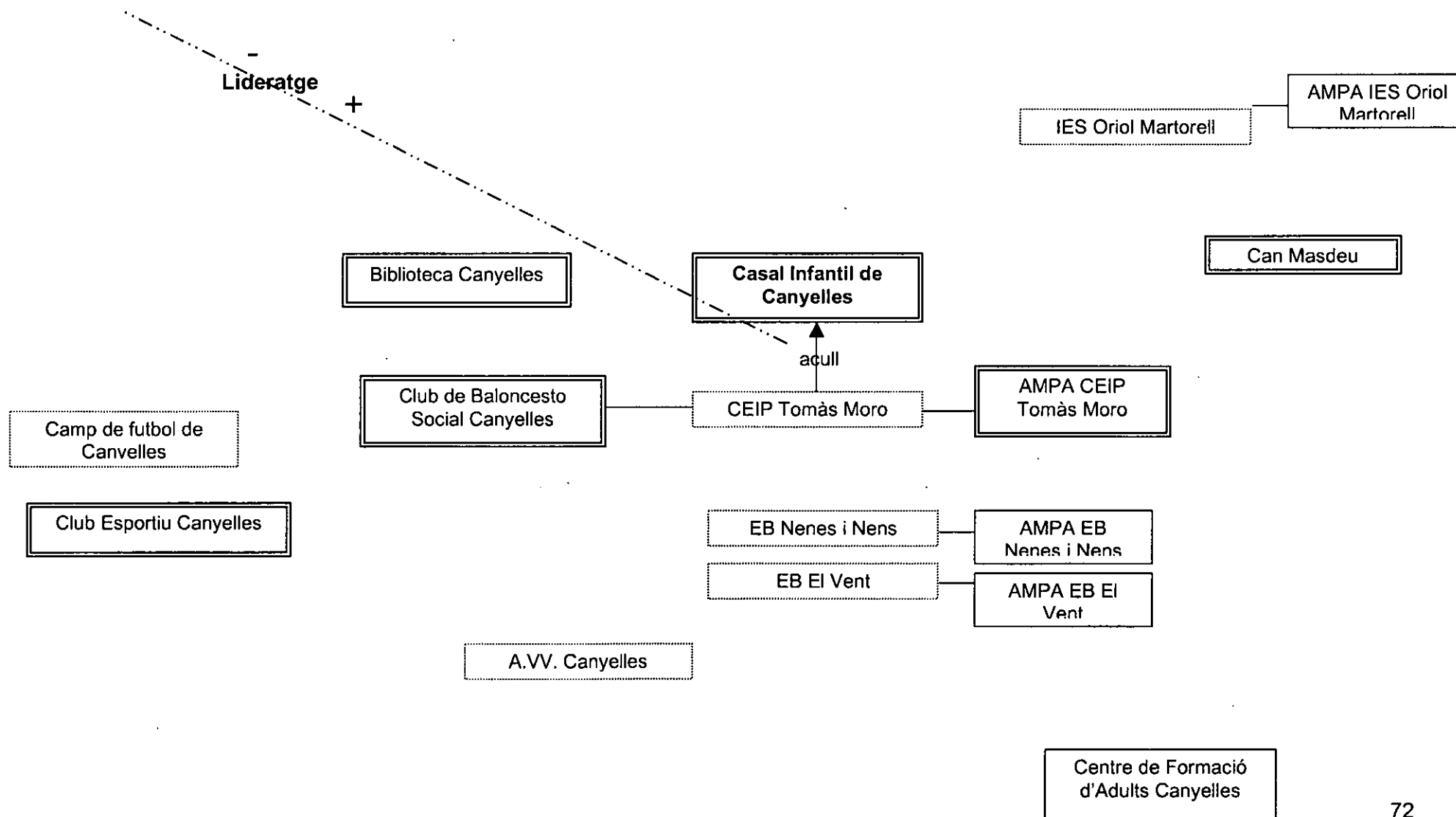
Mapa dels agents educatius per barris

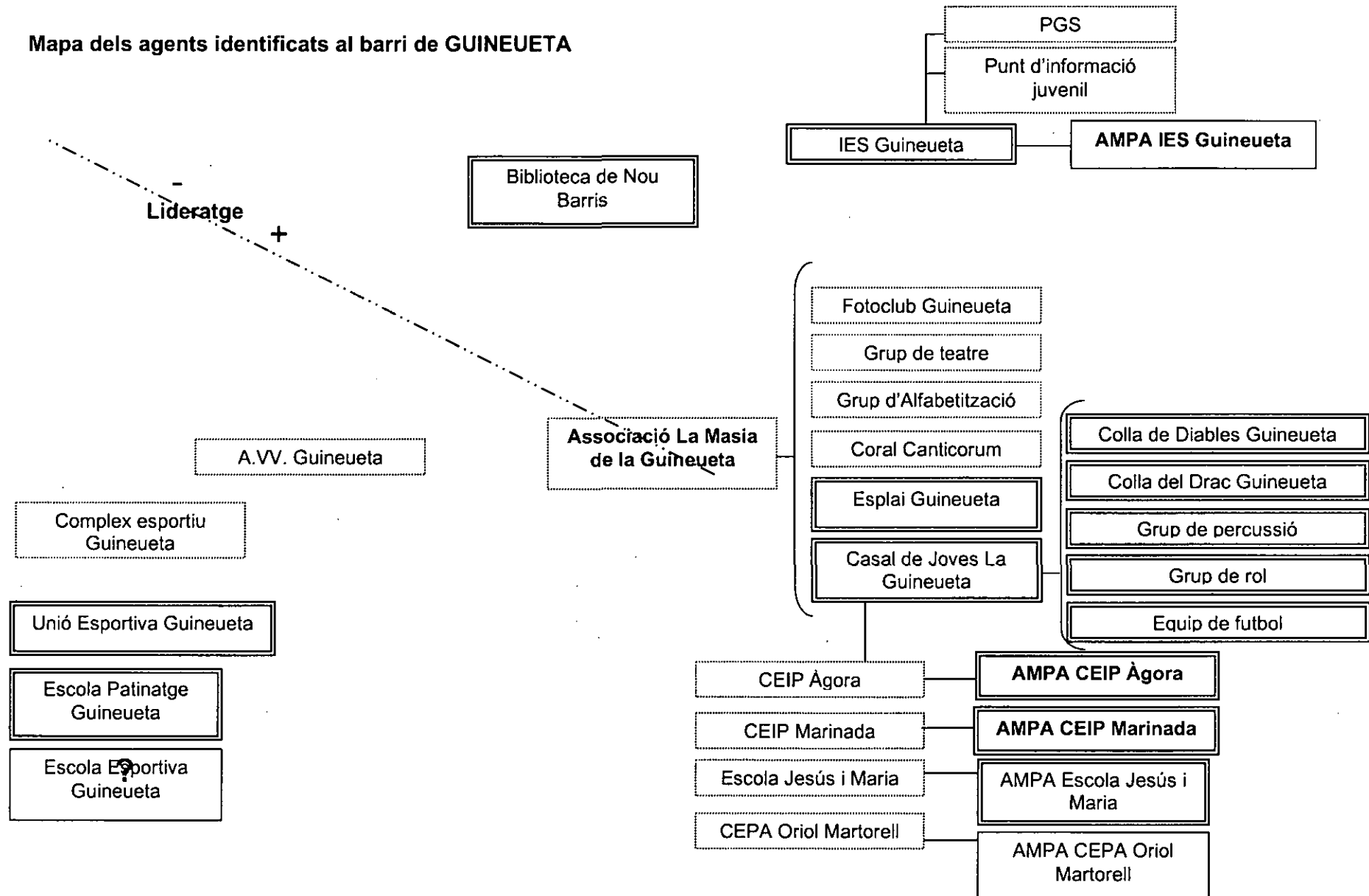
Mapa dels agents identificats al barri de la TRINITAT NOVA

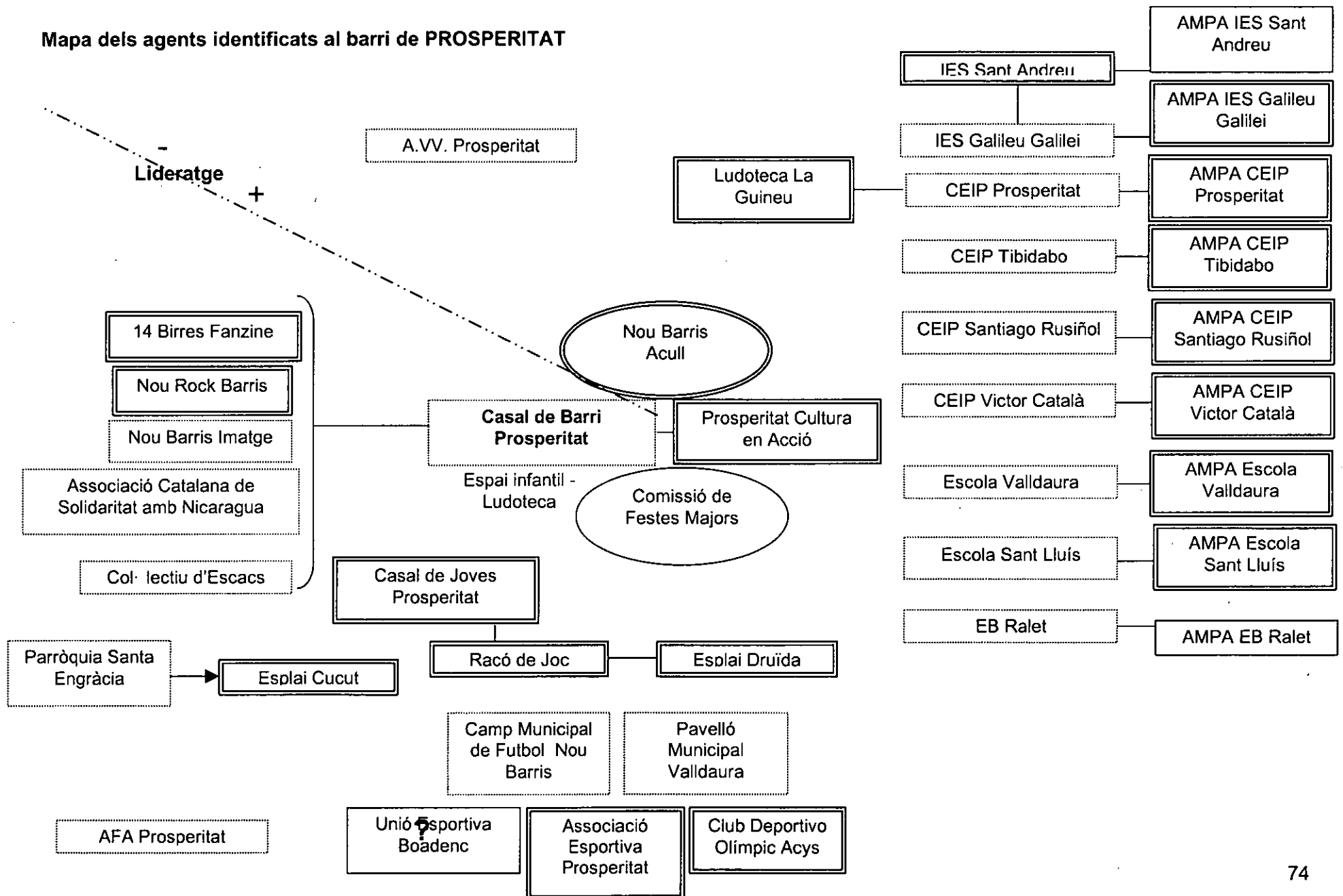
Mapa dels agents identificats al barri de CANYELLES

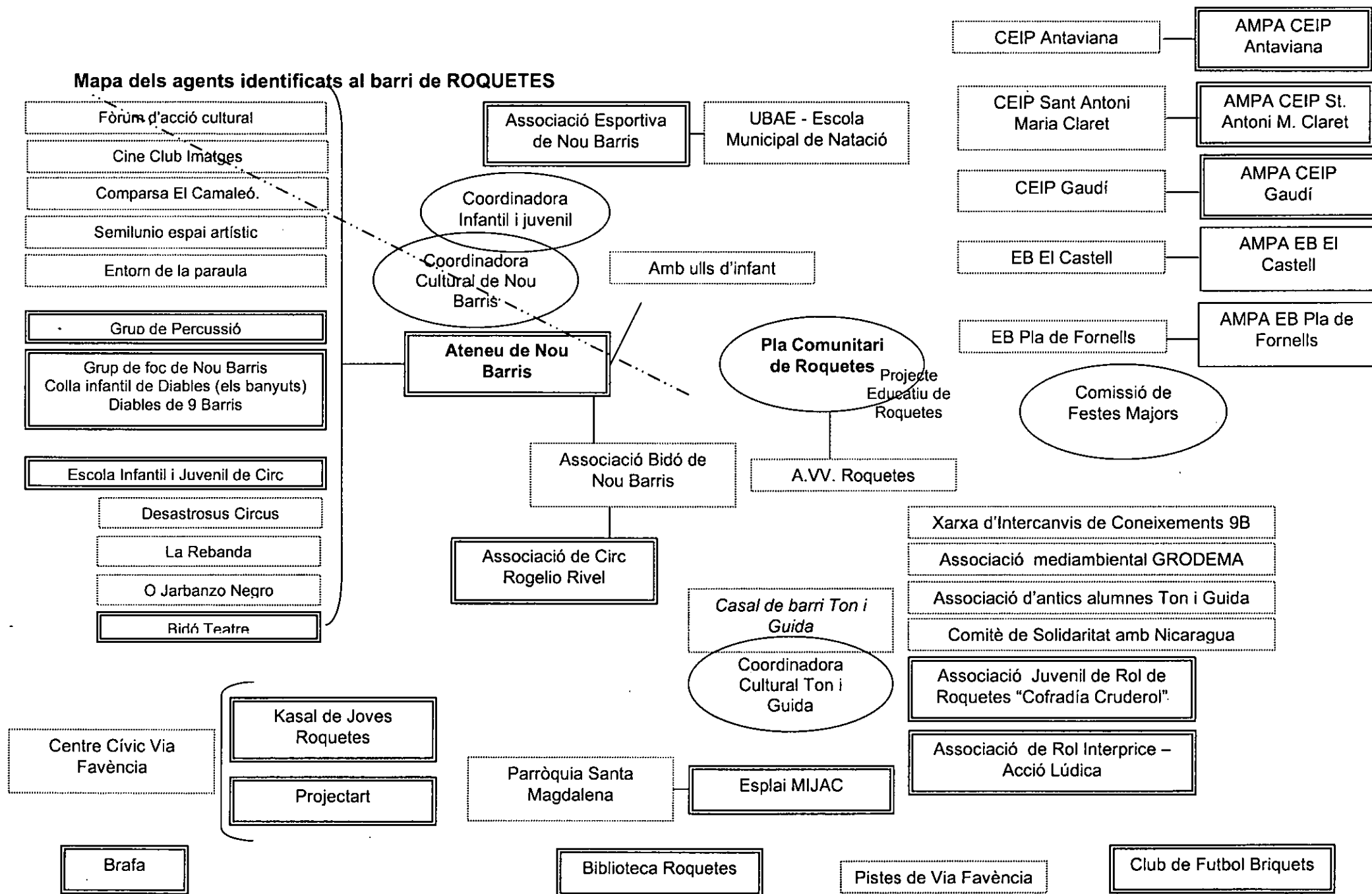
Mapa dels agents identificats al barri de GUINEUETA

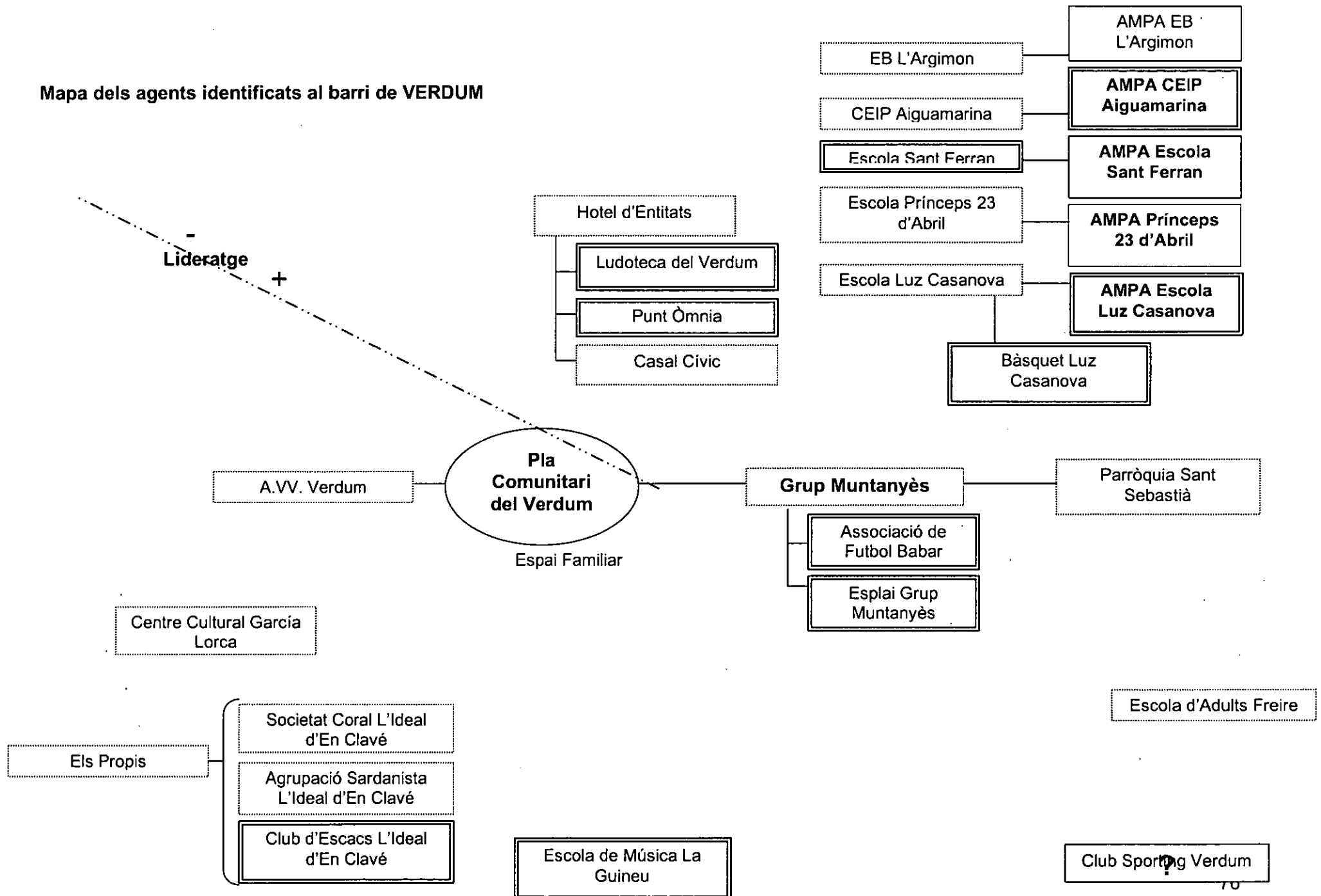
Mapa dels agents identificats al barri de PROSPERITAT

Mapa dels agents identificats al barri de ROQUETES

Mapa dels agents identificats al barri de VERDUM

4.- CARACTERITZACIÓ DE L'OFERTA D'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DEL DISTRICTE DE NOU BARRIS

Morfologia de l'oferta d'educació no formal

Poc desenvolupament de l'oferta

Un dels problemes estructurals de l'àmbit de l'educació no formal a la Zona Centre de Nou Barris rau en el poc desenvolupament de l'oferta. Això significa que existeix, des d'un punt de vista quantitatiu, **poques activitats** i, des d'un punt de vista qualitatiu, **poca diversificació i variabilitat interna** entre aquestes. La confluència de diversos factors ajuden a comprendre la situació relativa a l'oferta:

Escassetat d'agents

En l'apartat anterior hem fet esment a l'escassetat d'agents que participen en l'àmbit de l'educació no formal. Els agents que estrictament actuen en l'àmbit de referència són, per un costat, els centres escolars i les seves corresponents AMPAs, i per l'altre, diverses associacions esportives, 2 casals infantils, 2 ludoteques, 3 casals juvenils i 6 entitats d'educació en el lleure. Des d'un punt de vista quantitatiu, la resta d'agents del territori tenen una incidència poc significativa en termes de generació d'oferta i demanda. Aquesta restringida participació d'agents esdevé clau per entendre l'escassetat global de l'oferta. A més, caldria afegir-hi la incidència de diverses limitacions estructurals (analitzades en altres apartats), com ara: escassetat de recursos econòmics i infraestructurals dels agents, voluntarisme i rotació de les AMPAs, restriccions horàries dels equipaments, coordinació deficient entre agents, escassetat de demanda, etc., factors que dificulten la dinamització de l'oferta i que no propicien la innovació de propostes d'educació no formal i, per tant, la seva diferenciació.

Concentració de l'oferta/demanda segons tipologia d'agent

La majoria de l'oferta analitzada (61,5%) es du a terme en el si dels centres escolars, siguin aquests públics (51,5%) o concertats (10,0%), sigui l'oferta gestionada i promoguda per AMPAs (45,4%) o pels mateixos centres (16,1%). Aquesta oferta concentra el 45,1% de la demanda que participa en les activitats d'educació no formal. "Fora" dels centres, trobem els casals infantils i juvenils (amb un 14,6% de l'oferta i un 5,9% de la demanda) i les associacions esportives (amb un 9,2% i un 31,5%, respectivament).

Internament, aquestes tipologies d'agents (p.ex. AMPAs) comparteixen determinades característiques (p.ex. missió de l'agent) i restriccions (p.ex. recursos econòmics i infraestructurals disponibles, capital relacional amb agents de provisió d'activitats, etc.), les quals reforcen una certa homogenització de l'oferta. Per exemple, algunes AMPAs realitzen les activitats d'educació no formal a partir de la subcontractació d'una o varies empreses de serveis educatius, que tenen una cartera de propostes limitada,

sovint condicionada a la seva acceptació social i comercial (bàsicament esport, informàtica i anglès). Les AMPAs, doncs, tenen unes possibilitats restringides d'oferir activitats diferenciades.

Taula: Distribució de l'oferta i la demanda segons tipologia d'agent (curs 2003-2004)

Tipologia d'agent	% oferta	% demanda
AMPA Escola pública	39,2	30,4
Escola pública	12,3	7,3
AMPA Escola concertada	6,2	5,5
Escola concertada	3,8	1,9
Associació d'ensenyament no reglat	1,5	7,1
Associació esportiva	9,2	31,5
Associació sociocultural	3,8	1,2
Biblioteca	3,1	2,5
Casal infantil i juvenil	14,6	5,9
Entitat d'educació en el lleure	3,1	4,7
Casal cívic	3,1	1,9
Total	100,0	100,0
N	130	3.617

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Nota: la taula recull la major part de l'oferta existent a la Zona Centre de Nou Barris, però no la seva totalitat, ja que alguns agents no han tingut la possibilitat o la voluntat de facilitar les dades relatives a la seva activitat.

Concentració de l'oferta/demanda segons tipologia d'oferta

L'oferta analitzada se centra principalment en la pràctica esportiva (38,5%), la qual concentra la major part de la demanda d'educació no formal (53,9%). També és destacable l'oferta artística (30,0%) i l'oferta acadèmica instructiva (11,5%), encara que aglutinen una proporció de la demanda més reduïda (el 10,3% i el 10,0% respectivament). És a dir, aquelles ofertes que s'allunyen dels *productes tradicionals d'activitats extraescolars* tenen una escassa demanda, fet que dificulta la seva sostenibilitat i, per tant, les seves oportunitats d'implementació i/o permanència en el temps.

Taula: Distribució de l'oferta i la demanda segons tipologia d'oferta (curs 2003-2004)

Tipologia d'oferta	% oferta	% demanda
Acadèmica instructiva	11,5	10,0
Artística	30,0	10,3

Cultural	7,7	5,0
Educació en el lleure	3,8	10,3
Esportiva	38,5	53,9
Recreativa	4,6	5,3
Social - Comunitària	3,8	5,1
Total	100,0	100,0
N	130	3.617

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Nota: la taula recull la major part de l'oferta existent a la Zona Centre de Nou Barris, però no la seva totalitat, ja que alguns agents no han tingut la possibilitat o la voluntat de facilitar les dades relatives a la seva activitat.

Poc desenvolupament de la demanda

La demanda, com ja es comenta més endavant, no tan sols és escassa, sinó que també es caracteritza per la seva poca diferenciació interna: sovint les famílies valoren més l'oferta per la seva funció de custòdia dels seus fills i filles que pels continguts mateixos de les activitats, la qual cosa no estimula la construcció d'expectatives diferenciades sobre l'àmbit de l'educació no formal, ja que l'oferta existent, encara que sigui homogènia, ja resulta funcional.

La confluència d'aquests factors contribueix a configurar un mapa de l'oferta estructurat en base les següents tipologies dominants:

Ofertes esportives

[demanda: 53,9%]

Centrades en la pràctica de l'esport, fonamentalment futbol, bàsquet, piscina, aeròbic, gimnàstica i patinatge. Les AMPAs/centres escolars i les associacions esportives són els principals agents proveïdors i promotors de l'oferta.

Ofertes lúdiques

[demanda: 15,6%]

Centrades en l'ús educatiu del temps de lleure, sovint amb una orientació sociocomunitària (p.ex. esplais diaris) i assistencialista. Els casals infantils, les entitats d'educació en el lleure que desenvolupen activitats diàries i les ludoteques són els principals agents proveïdors i promotors de l'oferta.

Ofertes extraescolars artístiques

[demanda: 10,3%]

Centrades en la pràctica de disciplines artístiques, fonamentalment musicals, escèniques (dansa i teatre) i plàstiques (dibuix i pintura), sense un caràcter instruccional. Les AMPAs/centres escolars són els principals agents proveïdors i promotors de l'oferta.

Ofertes extraescolars acadèmiques

[demanda: 10,0%]

Centrades en la instrucció en torn àmbits concrets de coneixement, fonamentalment anglès i informàtica, orientats a enfortir el (futur) projecte d'inserció laboral de l'infant, o en torn àmbits acadèmics més transversals, de reforç de la seva (present) activitat escolar. Les AMPAs/centres escolars són els

principals agents proveïdors i promotors, encara que existeixen ofertes promogudes per agents d'ensenyaments no reglats, de caràcter acadèmic instruccional (p.ex. música).

El poc desenvolupament de l'oferta d'educació no formal comporta una sèrie de disfuncions, entre les quals cal destacar:

Problemes relacionats amb l'atractivitat de l'oferta

La major part de l'oferta existent respon a una concepció "tradicional" i normativa d'entendre l'ús educatiu del lleure (activitats esportives, activitats acadèmiques, etc.), i la innovació de propostes "diferents", com ja hem comentat abans, no sempre hi és present. Aquest fet desincentiva la demanda, i més en un context de creixent mercantilització del temps lliure, amb l'enorme capacitat d'atracció que els nous espais de *consum* d'oci (centres comercials, parcs infantils, *cyber-cafès*, etc.) estan exercint sobre una part molt important dels seus usuaris potencials. Les ofertes acaben esdevenint a ulls dels infants una alternativa "desfassada" a on ja no és possible connectar amb els continguts i les vibracions que descobreixen en la resta de contextos *vitals*. A més, i especialment, la infantilització de l'oferta (p.ex. ofertes en centres escolars, dominades pel joc, no promotores de l'experimentació i la descoberta, etc.) resulta poc o gens atractiva per als més joves.

Problemes relacionats amb la separació entre educació formal i educació no formal

En nombroses ocasions, l'oferta educativa no formal que promouen les AMPAs i els centres escolars és continuïsta en relació a l'activitat pròpiament escolar. Fins i tot, aquesta continuïtat es tradueix en algun cas amb solapaments que no estimulen la demanda. Per exemple, existeixen AMPAs que promouen **activitats extraescolars d'anglès, informàtica, gimnàstica o natació, quan aquestes ja són activitats que s'inclouen en el curriculum escolar** del centre de referència. A més, el fet que la major part de l'oferta es realitzi als centres escolars (i que en ocasions aquesta sigui acadèmica) **no resulta atractiva i adequada per als infants i joves que manifesten problemes relacionats amb l'escolarització** (absentisme, fracàs escolar, etc.). Les alternatives per a aquest col·lectiu són simplement les ofertes de lleure "assistencialista" o les ofertes esportives, si poden assumir-ne el seu cost, si existeixen al barri i si no estan saturades.

Problemes relacionats amb la possibilitat d'elecció d'alternatives

Precisament, una de les implicacions principals de l'escassetat i de la poca diversificació de l'oferta és que els infants i joves tenen poques alternatives entre les quals poder escollir. En nombroses ocasions, per exemple, les AMPAs tendeixen a oferir una activitat per a infants que cursen un determinat nivell educatiu (p.ex. activitat extraescolar per a infants de P4 i P5), sense que existeixin altres possibilitats d'alternatives en el mateix centre. Com ja hem dit, fora del centre, les alternatives són fonamentalment les ofertes esportives i de lleure "assistencialista", la qual cosa fa que el camp d'oportunitats d'elecció sigui molt restringit. En el cas dels joves, les possibilitats

d'alternatives són pràcticament inexistents. Els centres d'educació secundària disposen de menys quantitat d'ofertes i, més enllà dels centres, els casals juvenils no estan presents a tots els barris i sovint les activitats que organitzen comporten un cost significatiu per part de l'usuari (p.ex. tallers).

Problemes relacionats amb la divisió de l'oferta segons el sexe/gènere

De vegades, les alternatives existents responen simplement a criteris de diferenciació de l'oferta segons el sexe/gènere. En nombroses ocasions, les AMPAs i els centres escolars promouen per a un mateix nivell educatiu una oferta autoconcebuda com a *'més per a nens'* i una altra com a *'més per a nenes'*, com a estratègia per garantir la igualtat d'oportunitats d'accés a l'àmbit de l'educació no formal dels nens i les nenes. Així, **és freqüent que els infants puguin escollir, per exemple, entre fútbol o gimnàstica rítmica, o entre còmic o manualitats, o directament entre fútbol o manualitats.** De fet, sovint les ofertes masculinitzades tendeixen a estar més centrades en el joc, en l'esforç físic i en la competició, a vegades a través d'un ús del temps de lleure infantilitzat, mentre que les ofertes feminitzades fomenten l'expressió artística (molt lligada a la mobilitat fina del cos i de les mans) i la complementarietat amb les activitats escolars (ofertes més normativitzadores), de tal forma que contribueixen a reproduir determinats rols masculins (p.ex. competició i esforç propi del treball productiu) i femenins (p.ex. destresa manual pròpia del treball reproductiu o expressivitat corporal com a recurs per a la seducció). **La predominància de les ofertes esportives sobre la resta, i els requeriments de participació associats a aquestes (p.ex. equip de futbol masculí, on una determinada condició sexual determina les possibilitats de participació) reforcen la diferenciació sexual de l'oferta.**

Cost de l'oferta

Un dels factors que més incideix en la morfologia de l'oferta a la Zona Centre de Nou Barris és el seu cost. Els condicionants que hi intervenen són principalment:

Demanda

Els problemes relacionats amb la demanda es tradueixen, entre d'altres aspectes, en un increment del cost per usuari de l'activitat (quan la demanda és escassa) i, de retruc, en una incertesa sobre la sostenibilitat de l'oferta (sobretot quan la demanda existent no garanteix la seva continuïtat en l'activitat). De fet, el treball de camp ha posat de manifest que hi ha nombroses activitats programades que finalment no es poden dur a terme per la impossibilitat o per la manca de garanties de costejar-les. Cal indicar, a més, que **la relació entre cost i demanda condueix a un cercle viciós amb importants efectes negatius: l'escassetat de la demanda provoca un increment del cost de l'activitat per usuari, el qual desincentiva encara més la demanda i incrementa encara més el cost.**

La següent taula mostra com un 63,1% dels usuaris paguen 10 euros mensuals o més per participar en l'oferta existent.

Naturalment, per a cada família, el cost s'ha de multiplicar pel nombre de fills/es usuaris/es que tinguin, la qual cosa, si no existeixen polítiques de beques, acaba essent inassumible per a moltes economies familiars.

Taula: Distribució de l'oferta i la demanda segons cost mensual de l'activitat (curs 2003-2004)

Cost mensual	Oferta	%	Demanda	%
Gratuïtat	11	8,5	310	8,6
0 a 10 euros/mes	50	38,5	1022	28,3
10 a 20 euros/mes	57	43,8	1690	46,7
20 a 30 euros/mes	8	6,2	215	5,9
Més de 30 euros/mes	4	3,1	380	10,5
Total	130	100,0	3617	100,0
Nombre de beques	-	-	85	-
%	-	-	2,4	-

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Capital econòmic de l'agent

Les polítiques de beques i de reducció del cost per a l'usuari es poden implementar si l'agent disposa de recursos econòmics, més enllà dels que percep directament dels usuaris. Com veurem més endavant, aquesta situació no sempre es produeix per la situació generalitzada de precarietat econòmica dels agents. De fet, les ofertes (quasi)gratuïtes (un 8,5% de les activitats són gratuïtes i un 38,5% són quasigratuïtes) són fonamentalment públiques (p.ex. casals infantils i ludoteques). En canvi, els recursos de les AMPAs, per exemple, depenen fonamentalment de la seva grandària i del volum de quotes familiars que gestionen. Quan l'AMPA és gran, generalment l'oferta se subcontracta a empreses de serveis socioeducatius especialitzades. En canvi, quan l'AMPA és petita, o bé es contracta un monitor per a una activitat específica, o bé la dinamització de l'oferta depèn del voluntarisme d'algun pare o mare, la disponibilitat dels quals no sempre està garantida.

Capital social de l'agent

Una possible estratègia per abartir els costos ve donada per les relacions projectives que s'estableixen entre els agents, les quals permeten compartir recursos humans, infraestructurals i materials o compartir la demanda, factors claus per reduir costos. Com ja hem vist, i especialment en el cas de les AMPAs, les relacions projectives al territori són pràcticament escasses.

Remuneració del personal

Bona part de les aportacions econòmiques dels usuaris està destinada a costejar la participació del personal educador que, en darrer terme, dinamitza l'activitat. Com s'observa en la taula següent, la gran majoria d'ofertes, un 93,1%, compten amb la implicació de personal remunerat. Tal com ja hem dit, la professionalització és necessària per garantir la qualitat i l'estabilitat de l'oferta, però convé tenir present si la demanda i si els agents tenen els recursos econòmics suficients per suportar-la. Finalment, si els recursos són escassos, els professionals es

precaritzen i la qualitat de l'oferta, per tant, també es veu amenaçada.

Taula: Distribució de l'oferta segons participació de personal remunerat (curs 2003-2004)

Participació de personal remunerat	N	%
Sí	121	93,1
No	9	6,9
Total	130	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Desajustos entre oferta i demanda

La major part de l'oferta a la Zona Centre de Nou Barris mostra un important desequilibri en relació a la gestió de la demanda. En aquest sentit, s'observa la configuració de dues tipologies d'ofertes dominants: **ofertes amb dèficit de demanda**, que representa un 70,8% del total, i **ofertes amb saturació**, que representa el 20,8%.

Taula: Distribució de l'oferta segons la capacitat d'assumpció de demanda (curs 2003-2004)

Capacitat d'assumpció de demanda	N	%
Excés de demanda	27	20,8
Ajust oferta-demanda	11	8,5
Dèficit de demanda	92	70,8
Total	130	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Aquestes dues tipologies es caracteritzen per:

Ofertes amb dèficit

- Ofertes de caràcter acadèmic, artístic i esportiu, generalment de pagament, promogudes per AMPAs i centres escolars públics (les activitats dels centres concertats són comparativament menys deficitàries).
- Ofertes esportives, promogudes per associacions esportives.
- Ofertes culturals, promogudes per casals de joves i associacions culturals.

Ofertes amb saturació

- Ofertes de caràcter sociocomunitari, caracteritzades per la seva gratuïtat i, en general, per la seva funció "assistencialista", promogudes fonamentalment per casals infantils i entitats d'educació en el lleure que desenvolupen la seva activitat de forma diària.

És important precisar que les problemàtiques derivables dels desajustos són en un i altre cas oposades i, per tant, la seva resolució exigirà respostes i estratègies diferenciades.

Taula: Distribució de l'oferta segons capacitat d'assumpció de demanda per tipologia d'oferta (curs 2003-2004)

Capacitat d'assumpció de demanda	Acadèmica instructiva	Artística	Cultural	Educació en el lleure	Esportiva	Recreativa	Social - Comunitària	Total
Excés de demanda	20,0	25,6	10,0	20,0	18,0	0,0	60,0	20,8
Ajust oferta-demanda	20,0	5,1	0,0	0,0	10,0	16,7	0,0	8,5
Dèficit de demanda	60,0	69,2	90,0	80,0	72,0	83,3	40,0	70,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	15	39	10	5	50	6	5	130

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Taula: Distribució de l'oferta segons capacitat d'assumpció de demanda per tipologia d'agent (curs 2003-2004)

Capacitat d'assumpció de demanda	AMPA Escola pública	Escola pública	AMPA Escola concertada	Escola concertada	Associació d'ensenyament no reglat	Associació esportiva	Associació sociocultural	Biblioteca	Casal infantil i juvenil	Entitat d'educació en el lleure	Casal cívic	Total
Excés de demanda	25,5	0,0	0,0	0,0	50,0	8,3	0,0	25,0	36,8	50,0	50,0	20,8
Ajust oferta-demanda	0,0	0,0	62,5	80,0	50,0	0,0	20,0	25,0	0,0	0,0	0,0	8,5
Dèficit de demanda	74,5	100,0	37,5	20,0	0,0	91,7	80,0	50,0	63,2	50,0	50,0	70,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	51	16	8	5	2	12	5	4	19	4	4	130

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

5.- ESTRATÈGIES DESENVOLUPADES EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL

Estratègies d'accessibilitat

Els barris de la Zona Centre de Nou Barris es caracteritzen per una estructura social poblada fonamentalment de famílies de classe treballadora, amb un capital econòmic limitat, que en ocasions pot arribar a ser insuficient per garantir la subsistència material bàsica dels seus membres. En aquest context social, doncs, no cal dir que **qualsevol iniciativa en l'àmbit de l'educació no formal ha d'estar suportada per estratègies d'accessibilitat als recursos socioeducatius, que minimitzin l'impacte de les desigualtats socioeconòmiques.**

Evidentment, en relació a les desigualtats socioeconòmiques, el cost de l'activitat esdevé un condicionant clau per a l'accés. Des d'una perspectiva global, l'àmbit de l'educació no formal es caracteritza per l'**activació i reproducció d'una certa estratificació de la composició social de la demanda**, la qual dualitza al mateix temps l'oferta. En aquest sentit, s'observa les següents tipologies:

Ofertes d'accessibilitat elevada

- Activitats dirigides fonamentalment a infants.
- Propostes socioeducatives basades ideològicament en intervencions de caràcter eminentment comunitari.
- Accessibilitat fomentada a través de la gratuïtat d'accés o en pagaments de quotes simbòliques. En aquest cas, existeixen polítiques de beques.
- Implementació per part d'agents generalment públics, i també del sector no lucratiu. És el cas dels casals infantils, les ludoteques o les entitats d'educació en el lleure amb una oferta diària.
- Important presència d'infants amb dificultats socioeconòmiques.

Ofertes d'accessibilitat baixa

- Activitats dirigides a infants i joves.
- Propostes socioeducatives de caràcter fonamentalment instructiu, encara que no sempre.
- Accessibilitat no garantida, per l'existència d'un cost d'accés considerable, sense el suport en general de polítiques de beques. En algun cas excepcional de dificultat, s'opta pel no cobrament de les quotes.
- Implementació per part d'agents del sector públic (serveis accessoris a les obligacions legalment assignades), privat i no lucratiu. És el cas de les ofertes d'activitats extraescolars de moltes AMPAs, d'ensenyaments no reglats, de tallers juvenils dels casals de joves i cívics o de 'guarderia' matinal dels centres escolars -CEIPs i escoles concertades-.
- Escassa presència d'infants i joves amb dificultats socioeconòmiques.

Aquesta dualització porta implícita diversos riscos:

- La situació socioeconòmica familiar representa un important condicionant en l'ús del temps de lleure dels infants i joves. Les oportunitats que tenen els infants i joves en una situació de precarietat socioeconòmica són, o bé la no participació (exclusió total), o bé la participació en una oferta molt determinada (exclusió selectiva en relació a determinats continguts, temps i espais).
- Les dinàmiques en la composició social de les propostes socioeducatives existents tendeixen a la distinció de determinats serveis específics, sense accessibilitat garantida, i a l'estigmatització de determinats serveis universals, accessibles. A més, l'estigmatització es pot veure agreujada per la saturació que experimenten aquests darrers, i els dèficits de recursos que no sempre garanteixen la qualitat de l'atenció.
- Les desigualtats d'accés no sempre configuren l'àmbit de l'educació no formal com un espai de convivència intercultural en sentit ampli (classe, origen, etc.).

Si bé la prioritat de l'accessibilitat no sempre es té clara per part dels agents, especialment en algunes AMPAs, els dèficits presents no acostumen a fonamentar-se en l'existència de posicionaments ideològics excloents (exclusió per acció) o en la inexistència de propostes integradores basades en l'absència d'una adequada problematització (exclusió per omissió). En altres paraules, **els agents són conscients de la necessitat de promoure estratègies d'accessibilitat, però no sempre es disposen dels recursos necessaris** per compatibilitzar sostenibilitat i accessibilitat de l'oferta. De fet, es critica la manca de suport institucional i també de polítiques que evitin la dualització de l'oferta -basades en aportació de recursos per minimitzar l'estigmatització dels serveis universals i maximitzar l'accessibilitat dels serveis específics-.

A més dels socioeconòmics, existeixen altres obstacles relacionats amb l'accessibilitat, que fan referència a desigualtats per raons de sexe/gènere, edat i adscripció ètnicocultural. En el primer cas, resulta pertinent comentar que existeixen varis agents, generalment promotors d'ofertes esportives, que desenvolupen activitats dirigides, o bé a nens, o bé a nenes, essent **una determinada condició sexual un requisit per a l'accés**. La feminització o masculinització de determinats usos d'educació no formal implica restringir les oportunitats de lleure per a uns i altres, alhora que institucionalitzen estructures i diferències socials que (re)produeixen en aquest i en altres àmbits vitals dinàmiques de desigualtat. Precisament, **les estratègies d'accessibilitat han de preservar el lleure com un àmbit eminentment coeducatiu**.

En relació a l'edat, cal destacar que les propostes existents d'educació no formal estan dirigides fonamentalment a infants d'edats compreses entre els 4 i els 12 anys, i en canvi, sovint oblida la resta de grups socials. A l'escassetat de propostes per als joves, s'ha d'afegir que l'oferta existent és sovint d'accessibilitat baixa, tal com ha estat caracteritzada anteriorment (p.ex. tallers juvenils dels casals de joves), amb l'excepció d'aquelles activitats autopromogudes i autogestionades pels mateixos joves (p.ex. associacions juvenils de rol). Aquesta capacitat d'autogeneració d'activitats es pot pressuposar en edats juvenils més avançades (16-18 en endavant), però no sempre queda garantida entre els *joves petits*.

I finalment, en relació a l'adscripció ètnicocultural, convé assenyalar que les propostes socioeducatives existents sovint s'alimenten de referents culturals apropiats pels models socials majoritaris, els quals no sempre són atractius i adequats per a determinats grups minoritaris, com poden ser els infants i joves d'origen immigrant estranger que creixentment poblen els barris de la zona. L'accessibilitat suposa,

doncs, aproximar l'educació no formal als diversos grups etnicoculturals, sigui quin sigui l'origen, tot evitant propostes etnocèntriques que reforcin l'activació de dinàmiques segregadores i/o discriminatòries emmascarades sota formes d'inadaptació o manca d'interès i motivació per part de l'infant. En aquest sentit, cal comentar que la Zona Centre de Nou Barris disposa d'una xarxa d'agents, *Nou Barris Acull*, que pretén preservar el procés d'acollida de la població estrangera nouvinguda. I precisament, l'educació no formal ha de ser considerada un àmbit d'interès estratègic per a l'acollida dels infants i joves al territori, sigui per la qualitat de les relacions que s'hi produeixen com pel seu valor simbòlic, constitutiu de les subjectivitats i identitats infantils i juvenils en els temps actuals.

Més endavant s'evidencia com aquests obstacles d'accessibilitat condicionen extraordinàriament la composició social de la demanda d'activitats. Per tant, les estratègies d'accessibilitat han de ser preses en consideració, ja que, en cas contrari, tendim a construir un àmbit educatiu on les diferències socials (classe social, el sexe, el grup d'edat, l'adscripció etnicocultural, o qualsevol combinació d'aquests eixos) esdevenen desigualtats socials.

Estratègies de vinculació dels agents al territori

La relació entre els agents d'educació no formal i el territori es fa evident des del moment en que resulta inevitable la **influència recíproca** entre ambdós àmbits: per un costat, tots els agents proporcionen oportunitats socioeducatives als infants i joves del territori i incideixen positivament sobre la seva qualitat de vida, i per l'altre, aquest expressa determinades demandes i aporta recursos per al desenvolupament de les seves activitats (subvencions, equipaments, etc.). Cal tenir present, doncs, que la relació es produeix en les dues direccions, no tan sols dels agents cap el territori. La intensitat i la qualitat d'aquesta vinculació condicionarà tant la consolidació de l'àmbit de l'educació no formal com el desenvolupament local. En certa manera, la vinculació es produeix en base a una sèrie de **relacions de dependència**, atès que, actuant conjuntament i coordinada, tant un com l'altre assoleixen respectivament nivells de desenvolupament més grans que si ho fessin de forma separada. Per posar un exemple, el territori depèn dels agents en tant que troba en aquests la resposta a determinades necessitats socials, mentre que els agents depenen del territori en tant que proporciona i optimitza recursos i és font de legitimació social.

Per tant, les institucions locals i els agents socioeducatius han de prendre consciència que la implementació d'estratègies de vinculació potencien i reforcen el paper d'uns i dels altres. Aquesta presa de consciència és especialment pertinent perquè les vinculacions "no emergeixen soles", sinó que requereixen de voluntats i de plantejaments analítics i estratègics específics.

Algunes de les estratègies més significatives són:

Organització d'activitats obertes al territori	Les característiques de l'agent i de l'oferta condicionen les possibilitats d'articular estratègies relatives a aquest eix de vinculació. Els casals cívics, els casals de joves, etc., per la seva concepció de servei comunitari, organitzen activitats puntuals obertes i dirigides a la participació de la societat civil, de tal forma que contribueixen enormement a la dinamització sociocultural del territori. Les activitats extraescolars, en canvi, són concebudes com a activitats de centre, precisament perquè la demanda està limitada als seus alumnes. Les dinàmiques organitzatives
---	--

endogàmiques, la manca de sensibilitat per part dels pares i mares que conformen l'AMPA, les polítiques de centre receloses, els dèficits de relacions externes amb altres agents o els dubtes sobre l'assumpció de responsabilitats davant de possibles problemes derivats de l'activitat són alguns dels factors que expliquen l'absència d'obertura.

Relacions entre agents i participació en xarxes formals locals

En l'anterior apartat, ja hem analitzat sobradament la morfologia de les relacions a la Zona Centre de Nou Barris i hem constatat, entre d'altres, els dèficits de vinculació entre els agents d'educació no formal i els centres escolars del territori, més enllà dels plans comunitaris d'alguns barris. Els centres, en ocasions, es perceben a si mateixos com a microsocietats massa complexes com per poder-se obrir a un treball transversal en xarxa que els pugui aportar algun benefici. Aquesta absència de projectes comuns està acompanyada d'una escassa implicació dels centres en la difusió de les activitats que ofereixen els diferents agents del territori. Sovint, aquest fet es deu a dèficits de coneixement mutu, que són generalitzables al conjunt del sector i que no generen relacions de confiança necessàries per a una major vinculació. En general, es troben a faltar espais de treball que comptin amb la confluència dels agents d'educació no formal, dels centres escolars i de l'administració, que siguin reals i no simbòlics i que estiguin basats en projectes comuns concrets.

Participació en l'organització de festes i actes del territori

Els agents d'educació no formal, en termes generals, participen activament en l'organització d'actes festius de barri i de districte. Precisament, un dels objectius de la Coordinadora Cultural de Nou Barris, que compta amb la participació d'entitats infantils i juvenils, d'associacions culturals, d'equipaments, etc. és l'organització del Carnestoltes, la Castanyada i la *Cultura va de Festa*. Els centres escolars, per la seva banda, cedeixen les infraestructures davant de demandes puntuals relacionades amb els grans actes de territori. La implicació dels centres de secundària és més activa en la fase d'organització, sobretot si l'equip directiu manté una coordinació estable amb l'associació de veïns o amb altres agents claus. De fet, la relació del centre educatiu amb els agents socials i culturals claus de l'entorn esdevé fonamental per entendre la seva obertura al territori. En canvi, els centres de primària tenen majors dificultats de participació ja que l'edat dels alumnes requereix majors graus de responsabilitat i control per part dels seus responsables. En aquestes ocasions, les festes extraordinàries es realitzen dins del centre amb la col·laboració de les famílies i de l'AMPA.

Intervenció en la planificació i avaluació de polítiques culturals, socials i educatives

La implicació dels agents d'educació no formal i dels centres educatius en els plans comunitaris són l'estratègia principal de participació activa en la planificació i avaluació de les polítiques socials i educatives de la zona. Aquesta incidència disminueix substancialment entre els agents que s'excloen o es veuen exclosos de les xarxes formals locals (Consell Escolar de Districte, Xarxa 0-18, etc.). I aquesta **exclusió es fa evident sobretot en el cas de les AMPAs, que precisament són els principals promotors d'ofertes d'educació no formal del territori**. Aquest fet restringeix el seu poder d'influència i la seva

capacitat d'adequar les polítiques socioeducatives a les seves necessitats quotidianes. En tot cas, existeix una percepció generalitzada entre els agents d'una certa omisió per part de l'administració (suport institucional, etc.) en relació a la seva coresponsabilitat. L'augment de les responsabilitats per part dels agents educatius produeix un efecte de saturació de les necessitats i de les demandes, que no poden ser resoltes en els terminis desitjables per la burocratització dels canals de comunicació existents amb l'administració. Les necessitats socials de l'entorn requereixen de projectes educatius sensibles a aquesta realitat social, però també de la col·laboració amb les institucions locals que optimitzin la seva capacitat d'actuació.

Adequació de l'oferta a les necessitats del territori

L'oferta d'educació no formal no sempre s'adequa a les necessitats del territori, precisament pels problemes d'accessibilitat exposats en l'apartat anterior. Els dèficits de recursos provoquen la saturació de determinats serveis i la reproducció de determinades desigualtats socioeconòmiques, les quals incideixen negativament sobre la qualitat de les propostes socioeducatives i sobre l'ús de l'oferta per part d'aquells que en tenen una necessitat específica.

Ús dels equipaments i serveis públics

Els agents d'educació no formal són usuaris d'alguns dels equipaments esportius i culturals que disposa el territori, fins al punt d'assumir-ne en ocasions la seva gestió. L'Ateneu de Nou Barris, el Casal de Barri de Prosperitat, l'Escola Municipal de Natació, etc. són recursos força utilitzats tant per agents directes -p.ex. les AMPAs- com per indirectes -p.ex. centres escolars-, i que són autogestionats pels mateixos agents -p.ex. Escola Municipal de Natació - Associació Esportiva de Nou Barris-. No obstant, existeixen algunes barreres relacionades amb l'ús dels equipaments que convé assenyalar: la ubicació geogràfica de l'agent respecte l'equipament, juntament a les dificultats de mobilitat inherents al territori, el seu cost d'utilització o la seva sobreocupació, són factors que no n'afavoreixen un ús regular i normalitzat. Cal emfasitzar, d'altra banda, els dèficits infraestructurals existents a la Zona Centre i l'escassetat d'estratègies entre alguns equipaments a l'hora de fomentar-ne el seu ús per part dels agents d'educació no formal. En ocasions, però, com succeix per exemple amb la Biblioteca de Nou Barris i les visites escolars, les estratègies d'aproximació topen amb una minsa predisposició per part de la resta d'agents.

Ús dels recursos infraestructurals propis per part d'agents externs

Els agents d'educació no formal, o bé disposen de recursos infraestructurals precaris, o bé no en disposen la propietat, sinó que estan cedits per l'administració pública o per altres agents que els donen suport (p.ex. parròquies). Això fa que les oportunitats d'utilització i el poder de decisió sobre l'ús extern siguin limitades. Les instal·lacions privades, en qualsevol cas, són poc utilitzades per agents externs (p.ex. Brafa). En aquest punt, convé fer menció a l'ús dels equipaments escolars per part dels agents d'educació no formal externs als centres. La majoria dels centres educatius manifesta estar oberta a la cessió de les seves instal·lacions. Alguns d'ells concreten aquesta predisposició amb la cessió dels patis o pistes a entitats esportives (p.ex. el Club de

Futbol Babar o el Club de Bàsquet Canyelles) durant algunes tardes a la setmana, i també a agents externs en l'organització de casals d'estiu. A més, existeix alguna experiència, com el Projecte Èxit, basada en la filosofia de compartir les instal·lacions escolars amb infants i joves que no en formen part, des de la convicció que aquesta obertura contribueix a dinamitzar i a valoritzar el centre, alhora que consolida la seva funció de servei públic arrelat al territori. Val a dir, no obstant, que l'aprofitament dels espais escolars és desigual entre els diferents centres. La seva relació amb agents externs, especialment per part del claustre de professors, la voluntat i predisposició de l'equip directiu, l'existència de demandes específiques externes i les limitacions horàries o la responsabilitat sobre el cost d'obertura del centre són factors que condicionen la seva permeabilitat i la recerca de solucions pràctiques a les necessitats existents. És relativament senzill que d'aquesta reflexió se'n desprengui un discurs que tendeixi a traslladar tota la responsabilitat al centre. Així, només tendiríem a incrementar les seves competències funcionals, sense la certesa que aquestes puguin ser realment assumides. De fet, i sobretot, l'obertura del centre més enllà de l'horari lectiu (p.ex. caps de setmana) exigeix una major inversió en recursos econòmics i humans per part de l'administració, per tal que uns en puguin fer ús i els altres puguin garantir el manteniment dels espais i la cura de les persones que l'utilitzen. D'altra banda, convé afegir que la cessió de les infraestructures entre els centres educatius concertats i els centres públics és nul·la. Sembla que la titularitat ha creat una barrera que obstaculitza el treball en conjunt. La distància s'ha accentuat amb la creació de la xarxa 0-18 i amb l'augment dels infants i joves nouvinguts.

En definitiva, les polítiques que pretenguin optimitzar i enfortir l'àmbit de l'educació no formal han de proposar-se, entre d'altres coses, la intensificació de les estratègies de vinculació, especialment en aquells aspectes que s'han destacat com a deficitaris. Es fa difícil elaborar tipologies genèriques d'agents en funció del nivell de vinculació, més enllà de les coincidències anteriorment assenyalades, sobretot perquè: per un costat, la vinculació suposa sobretot un plantejament col·lectiu, i l'(auto)exclusió d'un sol agent afecta les oportunitats de vinculació de la resta; i per l'altre, els nivells de vinculació dels diversos agents de la Zona Centre de Nou Barris depenen d'aspectes estructurals, com pot ser la disponibilitat de recursos econòmics, temporals i infraestructurals, la ubicació geogràfica, el capital social o la complexitat socioeducativa de l'oferta i de la demanda (que genera necessitats de vinculació), o d'aspectes actitudinals, com pot ser la predisposició a la vinculació dels responsables de l'agent (receptivitat, etc.). Per tant, seria agosarat i fals afirmar que, per exemple, els centres escolars en general tenen dèficits de vinculació i que els casals cívics, nivells elevats. El posicionament de cada agent no depèn de les tipologies de les quals formen part, sinó de factors no particularitzables a aquestes.

Estratègies de difusió de l'oferta

Les estratègies de difusió de l'oferta articulades pels agents d'educació no formal es limiten fonamentalment a l'elaboració de fulletons informatius, amb punts de distribució en el propi local o en determinats llocs de trobada del teixit associatiu (centres cívics, casals de barri, etc.), sempre que els responsables de l'agent tinguin els recursos econòmics, materials i temporals per a realitzar-los. Més enllà d'aquesta estratègia, es confia en les relacions informatives formals (intercanvis en el si de les xarxes formals locals) i informals ("boca-orella") que mantenen els promotors de les propostes educatives, tal com ja hem apuntat en apartats anteriors.

També hem comentat que existeix un **notable desconeixement entre els agents, i també entre els potencials usuaris, de l'oferta existent en el territori**, fet que constata que les estratègies de difusió adoptades no resulten suficientment adequades i refinades. I no ho resulten especialment entre **els infants, els joves i les famílies que estan poc vinculades al teixit associatiu del territori, que tenen dinàmiques menys participatives i que estan mancats de proactivitat en la recerca d'informació** (fet altament improvable quan es desconeix no només la localització i programació de les activitats d'educació no formal, sinó l'existència en general d'oportunitats educatives per als infants i joves en el seu temps lliure). No tothom accedeix als mitjans institucionalitzats de divulgació de la informació presents, i la informació, com a capital social, acostuma a ser més escassa en aquells grups menys "integrats", més "dissociats".

Precisament, la informació té una importància de caràcter estratègic per vàries raons, entre les quals destaquen dues:

- La difusió fomenta el coneixement sobre l'activitat de l'agent i estimula la demanda per part dels potencials usuaris.
- La difusió promou la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'oferta, des del precís moment que existeixen desigualtats estructurals en l'accés a la informació.

I en aquest sentit, **no existeix un sistema de difusió en l'àmbit de l'educació no formal** que es caracteritzi per:

- **La involucració i coordinació dels diversos agents del territori**, des d'un compromís global de promoció del sector més enllà de les aliances ja existents.
- **La planificació estratègica**, que diversifiqui els mitjans, els continguts i les intensitats en funció tant de les necessitats d'informació com de les oportunitats d'accés a aquesta per part dels diferents grups socials i agents implicats (infants, joves famílies, serveis educatius, escoles, entitats, etc.), que informi no només massivament en un moment determinat (com ja succeeix en l'actualitat per a publicitar les festes majors), sinó de forma continuada i selectiva, que sigui proactiu, sense esperar a demandes explícites, etc.

I per això, **és fonamental la implicació dels centres escolars i del Districte, que actualment és insuficient**. La seva importància rau en que:

- en el primer cas, en tant que agents amb accés directe a una part important dels infants i les famílies del territori, les quals reconeixen i legitimen la

competència educativa de la institució escolar. Aquest fet representa una oportunitat per estimular la receptivitat i l'interès de les famílies envers les propostes d'educació no formal existents, alhora que permet combatre possibles resistències i valoritzar socialment el sector.

- I en el segon cas, en tant que agent amb els recursos humans, materials i econòmics per dissenyar i implementar un sistema d'aquestes característiques.

En relació als joves, que mostren una major dispersió (molts abandonen els centres escolars superada l'educació obligatòria, o simplement estudien a instituts fora del barri), la Zona Centre disposa de dos recursos informatius fonamentals des del punt de vista estratègic:

- Per un costat, l'existència del **Punt d'Informació Juvenil**, a l'hora de donar a conèixer els recursos educatius i culturals del territori, a més d'altres informacions d'interès per als joves. No obstant, aquest és un servei poc conegut i poc freqüentat per tots aquells que no són al·lums de l'IES Guineueta, on s'ubica.
- I per l'altre, l'existència d'**educadors de carrer** en algun barri, a l'hora de promoure l'oferta entre els joves que passen bona part del seu temps lliure al carrer. En aquest cas, però, el seu impacte es veu limitat per l'escassetat de recursos humans destinats i la reduïda i insuficient dedicació horària en els barris on actuen.

Estratègies de conciliació de la vida laboral i familiar

Les estratègies de conciliació de la vida laboral i familiar estan dirigides a fer compatibles les obligacions relatives al treball productiu i les obligacions de cura i socialització familiar. Erròniament, l'àmbit de l'educació no formal és concebut sovint com a recurs de les famílies per a la conciliació laboral i familiar, atès que assumeix l'atenció de l'infant quan els pares i/o mares no poden assumir-la. Convé assenyalar, però, que precisament per aquest motiu no resulta ser conciliador: no promou la compatibilitat entre la vida laboral i familiar, sinó que en qualsevol cas pretén minimitzar l'impacte d'una incompatibilitat que s'està convertint en els temps actuals en estructural. Com ja s'ha dit, a més, aquests discursos fomenten concepcions i usos assistencialistes i subsidiaristes de l'educació no formal, entesa en ocasions com a substitutiva de l'acció socialitzadora de la família, quan aquesta mai pot ser substituïda, ni per intensitat ni per qualitat de la identificació afectiva de l'infant amb l'agent socialitzador.

Potser seria més convenient parlar de conciliació entre els temps laborals dels progenitors i els temps educatius dels infants, encara que això pot comportar un risc: fomentar l'adaptació dels temps educatius als temps laborals, tot obligant l'infant a consumir extensivament activitats "extraescolars", i no a la inversa. En qualsevol dels casos, si entenem l'educació no formal com a recurs per a l'atenció de l'infant durant els temps laborals dels progenitors, hauríem d'articular **estratègies de valorització educativa de l'oferta, que minimitzessin l'impacte de les concepcions merament assistencialista per part de les famílies.**

De fet, la concepció assistencialista subjacent, arrelada en l'imaginari de moltes famílies, provoca efectes perversos sobre l'ús de l'educació no formal. Per exemple, la

creixent flexibilització dels temps laborals i la temporalitat de la contractació, especialment prevalent entre el col·lectiu de dones que es (re)incorpora al mercat de treball, afebleix els vincles entre l'infant i l'oferta. Així, l'infant accedeix a l'àmbit de l'educació no formal quan el/s progenitor/s que assumeix/en el rol de cura familiar treballa/en –generalment la mare en models patriarcals o segmentats-, mentre que en surt quan aquest/s exhaureix/en el seu contracte laboral. Aquestes entrades i sortides generen dificultats i desajustos en la gestió de l'oferta per part dels seus responsables (p.ex. la mobilitat dels usuaris no garanteix l'estabilitat econòmica de l'oferta, especialment quan aquesta té poca demanda). **La submissió dels temps de lleure educatiu de l'infant envers la lògica dels temps laborals dels seus progenitors, juntament als déficits de polítiques d'accessibilitat, no afavoreixen la permanència i l'arrelament de l'infant a l'oferta.**

La discontinuïtat dels temps laborals i familiars (i dels temps laborals i escolars) obliga les famílies a adoptar estratègies que minimitzin el seu impacte, com ara:

- Algunes famílies deleguen la responsabilitat de la cura de l'infant a altres familiars, generalment avis o germans grans, com a alternativa més econòmica als problemes de conciliació. En canvi, a criteri dels entrevistats, no sovintegen les estratègies de cooperació entre famílies.
- Algunes famílies tendeixen a compensar la discontinuïtat amb l'ús intensiu i extensiu de l'educació no formal. Aquest fet produeix en alguns infants una certa saturació en el seu temps de lleure d'activitats educatives, sovint caracteritzades pel caràcter instructiu i per la continuïtat envers l'activitat escolar, la qual cosa genera, segons els entrevistats, un efecte de cansament i de sobrecàrrega de responsabilitat (p.ex. necessitat de rendir en les activitats extraescolars de caràcter instructiu). De fet, l'imaginari de les famílies sovint no contempla pròpiament un àmbit d'educació no formal, sinó simplement l'escola com a institució educativa de referència. Això reforça que l'escola sigui concebuda més enllà de la seva funció social de transmissió de valors, normes i coneixements a través de l'escolarització, sinó com a institució d'atenció integral de l'infant. Moltes famílies entenen que l'assistencialisme per part de l'escola és la forma més senzilla i més garantida per a la bona atenció dels seus fills i filles, mentre els progenitors treballen. Des d'aquesta concepció, hi ha molts infants que comencen l'activitat "escolar" a primera hora del matí i acaben a mitja tarda (activitat extraescolar matinal - activitat escolar matinal - activitat extraescolar de migdia - menjador - activitat escolar de tarda - activitat extraescolar de tarda).
- Algunes famílies, davant la discontinuïtat, no desenvolupen estratègies específiques de compensació, generalment per impossibilitat de recursos econòmics, per desconeixement o mancança d'alternatives, per absència de problematització, etc. Aquest fet provoca que **nombrosos infants i joves de la Zona Centre de Nou Barris estiguin sols moltes hores, de vegades al carrer, sense la cura i atenció adequades d'un adult.** Els déficits relatius a la presència d'educadors de carrer, de polítiques d'accessibilitat, d'ofertes d'activitats, etc. representen un obstacle a l'hora de canalitzar aquests infants i joves cap a l'àmbit de l'educació no formal.

De fet, els problemes de conciliació condicionen extraordinàriament la qualitat de l'àmbit de l'educació no formal, sigui perquè fomenta determinats mals usos (p.ex. saturació de l'infant), sigui perquè obliga a incorporar noves necessitats, noves demandes i noves responsabilitats socials, com si fossin pròpies (p.ex. atenció dels infants "desatesos").

En relació a la distribució dels temps d'educació no formal, l'oferta segueix les següents regularitats:

- En termes relatius, escassa oferta durant el temps periescolar -matins i migdies-. Els centres escolars apunten que el motiu principal rau en l'absència de demanda per part de les famílies.
- Concentració de l'oferta durant el temps "extraescolar", immediatament després del temps lectiu.
- Escassa oferta durant els divendres i caps de setmana.

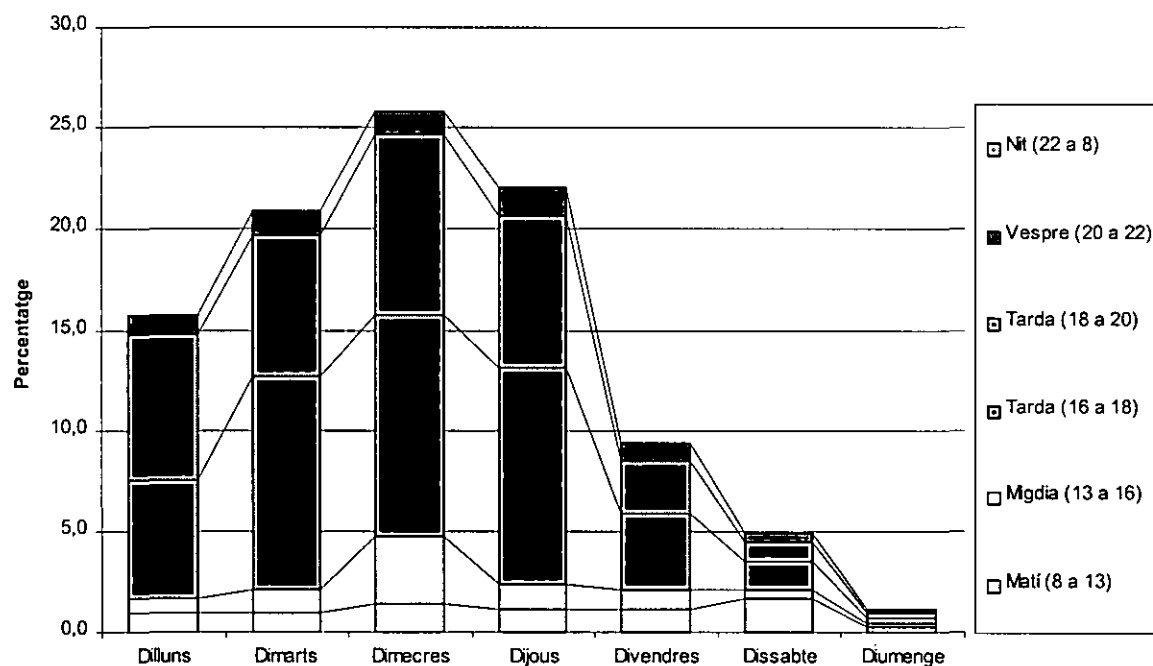
Taula: Percentatge de concentració de l'oferta segons franja horària i dia de la setmana (Gener-Març del 2004)

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Matí (8 h. a 13 h.)	0,9	0,9	1,4	1,2	1,2	1,6	0,2
Migdia (13 h. a 16 h.)	0,7	1,2	3,3	1,2	0,9	0,5	0,2
Tarda (16 h. a 18 h.)	5,9	10,6	11,0	10,8	3,8	1,4	0,2
Tarda (18 h. a 20 h.)	7,3	7,0	8,9	7,5	2,6	0,9	0,2
Vespre (20 h. a 22 h.)	0,9	1,2	1,2	1,4	0,9	0,5	0,2
Nit (22 h. a 8 h.)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal.

La distribució de l'oferta durant els dies laborables, tal com s'observa en la gràfica següent, es mostra especialment descompensada en el cas dels divendres. Seria convenient explorar si aquest desequilibri comporta desajustos relatius a l'atenció de l'infant.

Gràfica: Percentatge de concentració de l'oferta segons franja horària i dia de la setmana (Gener-Març del 2004)

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal.

Estratègies de relació i foment de la participació de les famílies

Els diversos agents d'educació no formal manifesten les **importantes dificultats existents d'implicació de les famílies** en la promoció de l'oferta d'educació no formal, tant des d'un punt de vista de participació activa en l'execució d'activitats com de valoració de les propostes educatives en el temps no lectiu.

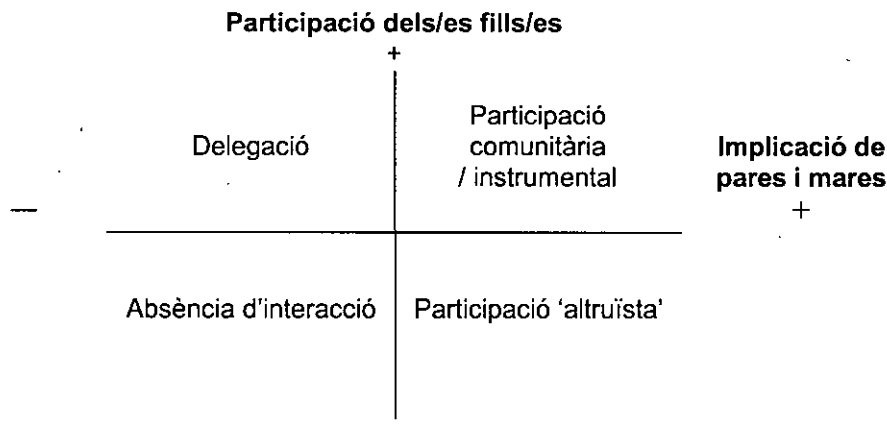
Participació directa en la promoció de l'oferta

Aquest és un aspecte que esdevé especialment crític per a les AMPAs, les quals sostenen la seva activitat a partir de la intervenció directa de les famílies. **Aquesta inhibició és quasi absoluta en alguns centres de la Zona Centre, amb AMPAs dissoltes, inactives o amb dinàmiques de treball discontinües**, fet que representa un obstacle estructural per a la participació de les famílies i per a la generació d'oferta. En ocasions, és el mateix centre, per iniciativa d'algun professor o del conjunt del claustre, qui s'encarrega de manera temporal de reactivar l'oferta i d'acompanyar la gestió i organització de l'activitat de l'AMPA.

La comprensió dels estils i les pràctiques de participació de les famílies en l'àmbit de l'educació no formal és realment complexa, precisament per la multiplicitat de condicionants presents. Aquesta complexitat explica els déficits d'estratègies de foment de la seva implicació entre els agents del territori. La següent tipologia ens pot ajudar a entendre una mica més algunes de les característiques que intervenen en la relació de les famílies amb l'àmbit de l'educació no formal. Els estils participatius més consistirien en:

- *Participació instrumental*: implicació activa dels pares i mares en el desenvolupament d'ofertes d'educació no formal que representin oportunitats d'ocupació productiva i educativa del temps lliure dels fills i filles. La seva implicació pot estar condicionada sovint per la necessitat de generar espais de lleure distingits, en oposició als usos dominants generalment no institucionalitzats (p.ex. jocs al carrer). Es posa l'èmfasi en la qualitat i en el poder regulador de l'oferta. Aquesta seria la tipologia dominant en el cas de les famílies implicades en les AMPAs de la Zona Centre de Nou Barris.
- *Participació comunitària*: implicació activa dels pares i mares en el desenvolupament de l'oferta no formal (p.ex. participació en AMPAs, suport a entitats de lleure, etc.), per un costat, perquè el seu fill o filla hi assisteixi, i per l'altre, perquè es concep com a recurs fonamental per a la convivència social i la qualitat socioeducativa del centre escolar i del barri. Es posa l'èmfasi en les polítiques d'igualtat d'oportunitats, encara que poden emfasitzar també la qualitat. Les AMPAs més actives de la Zona Centre de Nou Barris responen sovint a aquest plantejament.
- *Participació "altruïsta"*: implicació activa de pares i mares en el desenvolupament de l'oferta no formal, encara que els seus fills i filles no hi participin. És un cas excepcional, però present, especialment quan els infants i joves, per qüestions d'edat, d'interès o altres, abandonen l'activitat, sense que els progenitors se'n desvinculin (per convicció, compromís o enriquiment personal i relacional).

Quadre: Pràctiques de relació de la família amb l'àmbit de l'educació no formal¹³

Participació dels fills: desenvolupament d'activitats d'educació no formal per part dels fills i les filles.

Implicació de pares i mares: participació de les famílies en la promoció, organització i/o execució de propostes d'educació no formal.

En canvi, els estils d'inhibició de la relació es caracteritzen per la *delegació* o implicació passiva dels pares i mares, els quals confien l'atenció del seu fill o filla a l'agent d'educació no formal, i per l'*absència d'interacció* o inhibició total, sigui per desconeixement o per la presència d'obstacles a la participació (tant directa com indirecta). En els successius apartats intentarem descriure exactament quins són aquests obstacles. Per ara, simplement val la pena comentar que aquests estils de baixa implicació emergeixen com a conseqüència de la confluència d'un o varis dels següents factors:

- Problemes relatius a la conciliació d'horaris laborals i familiars, la qual cosa no afavoreix la disponibilitat de temps lliure per destinar a la dinamització de l'educació no formal. En l'actualitat, fenòmens tals com l'increment de famílies monoparentals agreugen aquesta problemàtica.
- Assumpció de la cura dels fills i filles per part de familiars com avis o germans grans després del temps lectiu, que esdevé un obstacle per a la relació i l'accessibilitat dels centres escolars i dels agents d'educació no formal amb els respectius pares i mares.
- Precarietat de la gestió de l'activitat de l'AMPA, que no convida a la implicació, i excessiu voluntarisme, no sempre assumible de forma regular i compromesa per part dels pares i mares.
- Mancança de suport institucional de l'AMPA per part dels centres escolars, o problemes de sintonia amb l'equip directiu, fet que no aporta legitimitació i valoració a l'àmbit de l'educació no formal i dilueix la possible implicació de les famílies.
- Dèficits formatius relatius a les habilitats i aptituds necessàries per a la gestió i organització de l'oferta de l'educació no formal.
- Precarietat de la situació socioeconòmica de les famílies, que situa en un segon ordre la preocupació per l'educació 'distintiva' dels seus fills i filles en el

¹³ Elabració pròpia inspirada en: Merino, R.; Garcia, M.; Sala, G.; *et al.* (2004): Dossier de professors 2004. Classes de Sociologia de l'educació. UAB. (material no publicat).

temps no escolar, entès socialment com a no pròpiament educatiu. A més, les dificultats socioeconòmiques, que sovint són un inconvenient per a l'assumpció del cost directe de l'activitat, generen un efecte de distanciament de les famílies envers l'àmbit de l'educació no formal. D'aquí que els pares i mares, fins i tot quan tenen temps, no participin i s'impliquin en la dinamització de l'AMPA.

- Escassa apropiació simbòlica i expressiva del centre escolar per part d'algunes famílies, fruit de la indiferència envers la institució escolar (com a activitat que fan els seus fills, sense fer-ne un seguiment específic) i/o d'una identificació merament instrumental d'aquesta (valoració de la seva utilitat social, sense generar implicacions en el seu funcionament). En part, aquesta escassa apropiació pot deure's a un desconeixement sobre el funcionament de l'escola.

Efectivament, la relació que manté la família amb l'escola, i la valoració que en fa, esdevé fonamental per comprendre la seva implicació o inhibició en la dinamització socioeducativa del centre. La inhibició sovint s'explica per una delegació de la funció educativa a la institució escolar, basada en la confiança de la família respecte el funcionament de l'escola, essent aquest responsabilitat de l'administració (escola pública) o dels professionals que hi treballen (escola pública i escola concertada), i no del conjunt de la comunitat educativa. La participació, en canvi, s'explica sovint per una concepció comunitària de la institució escolar, amb coresponsabilitat dels diversos actors que hi intervenen, els quals estan compromesos amb els valors educatius que representa i amb una recerca activa d'optimització de la seva funció educativa.

Per tant, més enllà de promoure polítiques de conciliació laboral i familiar, polítiques de dignificació de l'activitat de l'AMPA (formació, recursos, suport institucional, etc.) i polítiques de correcció de les desigualtats socioeconòmiques en l'accés a l'oferta, que són absolutament necessàries, qualsevol estratègia que pretengui dinamitzar les famílies també ha de focalitzar-se en la relació entre aquestes i l'escola.

Val a dir que alguns centres, directament o en col·laboració amb l'AMPA, realitzen actuacions dirigides a aproximar l'escola a les famílies, amb programes que donen resposta a determinades necessitats socials (per exemple, CEIPs que realitzen classes de català per a adults; o Escoles Bressol que organitzen xerrades sobre el treball educatiu en la primera infància). Encara que no sempre funcionin, degut un cop més a la baixa participació, molts centres reconeixen la necessitat de crear aquests espais d'interacció i suport, que generen confiança i coneixement mutu.

Finalment, cal constatar la notable **feminització de la participació familiar**, amb la presència de moltes mares amb treball a temps parcial o 'mestresses de casa' que compaginen el seu treball productiu i/o reproductiu amb les tasques pròpies de l'AMPA. La inhibició quasi total dels pares en la relació família-escola-educació no formal, vinculada a models familiars clarament patriarcals o segmentats, poc igualitaris, afebleixen les oportunitats relacionals de la família, ja que la mare no sempre pot assumir el pes d'una doble i triple jornada laboral (treball productiu-treball reproductiu-treball a l'AMPA).

Concepció de l'educació no formal com a condicionant de la participació

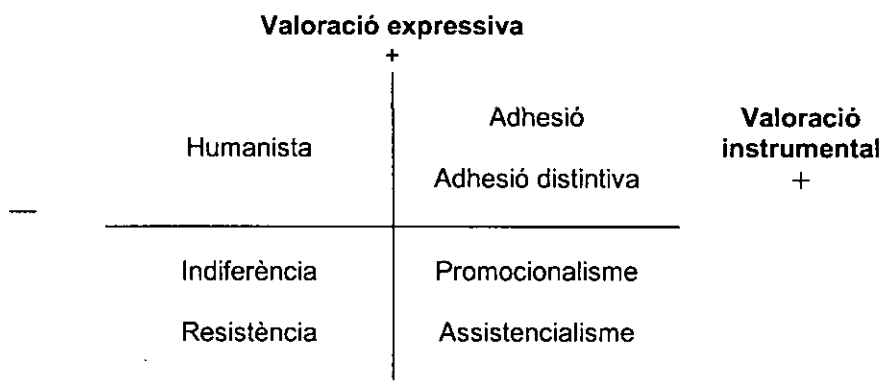
La participació depèn també de la valoració que en les famílies fan de l'educació no formal, la qual esdevé crítica no només per a les AMPAs sinó també per a la resta d'agents, ja que condiciona també la qualitat i la quantitat de la demanda d'activitats existent. Més endavant, en l'apartat destinat a l'anàlisi de la demanda, ampliarem

aquesta exposició. No obstant, val la pena assenyalar aquí la presència d'algunes valoracions que no estimulen la implicació familiar:

- Desconeixement de l'àmbit de l'educació no formal, per la qual cosa que no es genera cap tipus de valoració i, de retruc, cap tipus de participació (*distanciament total*).
- *Valoració assistencialista* de l'educació no formal, com a espai que desenvolupa una funció merament subsidària davant les dificultats de les famílies d'ocupar-se de la cura dels seus fills i filles en el seu temps no lectiu. Aquesta concepció genera una relació entre família i agent basada en la delegació de la funció d'atenció a l'infant (com a dret adquirit a través del pagament de quotes, o simplement com a usuari d'un servei públic), i no en la participació activa en el seu desenvolupament (com a deure).
- *Valoració caracteritzada per la indiferència* envers l'educació no formal, fruit del desconeixement del seu valor educatiu, de la inexistència de necessitats socials en relació a la cura del seu fill o filla (per disponibilitat de temps d'algun dels seus progenitors) o de l'existència d'alternatives més valorades o més sostenibles (com l'atenció per part dels avis o germans grans); o *valoració caracteritzada per la resistència*, fruit d'una desconfiança en torn el valor expressiu i instrumental que aporta aquest àmbit en l'ocupació del temps del seu fill o filla (p.ex. en estils de socialització familiar proteccionistes).

Aquestes són concepcions força arrelades en nombroses famílies del territori, encara que les pràctiques de les famílies envers l'educació no formal no sempre convergeixen amb els discursos. Precisament, la presència de desigualtats socioeconòmiques i socioculturals o l'existència de dificultats estructurals (recursos de l'AMPA, accés a l'oferta, etc.) pot provocar, per exemple, que famílies resistents consumeixin oferta per problemes de conciliació o que famílies disposades a la participació no ho puguin fer per dificultats econòmiques.

Quadre: Concepció familiar de l'educació no formal¹⁴

Valoració expressiva: èmfasi en el sentit educatiu de l'oferta d'educació no formal i, per tant, en l'aportació d'aquesta en el desenvolupament personal i social de l'infant.

¹⁴ Elabració pròpia inspirada en: Merino, R.; Garcia, M.; Sala, G.; *et al.* (2004): Dossier de professors 2004. Classes de Sociologia de l'educació. UAB. (material no publicat).

Valoració instrumental: èmfasi en la utilitat social de l'educació no formal per a les famílies, i també per als infants –com a mecanisme de mobilitat i promoció social-.

Existeixen algunes estratègies, en el si dels Plans Comunitaris i encara en fase experimental, que pretenen incidir precisament en la concepció de l'educació per part de les famílies. Són l'**Escola activa de Pares i Mares de Trinitat Nova** i l'**Espai familiar del Verdum**.

Estratègies en la gestió de recursos

Les estratègies de gestió estan encaminades a optimitzar els recursos humans, econòmics i infraestructurals de l'agent en el procés d'implementació de les propostes educatives no formals. La complexitat d'aquest procés, i la complexitat de les demandes i necessitats que han de cobrir, sovint requereix dels agents convertir-se en veritables instruments de gestió i provisió de serveis. Quan no es té la capacitat requerida, i els recursos són precaris, es recorre a la relació i subcontractació d'altres agents especialitzats, la qual cosa sovint introdueix noves formes de complexitat que també cal saber gestionar (sistemes de control, models de gestió mixtes, etc.). **La precarietat de la gestió, naturalment, condiciona la qualitat i la quantitat de les propostes educatives.**

A continuació, es repassen els principals problemes identificats entre els agents de la Zona Centre de Nou Barris relacionats amb la gestió dels recursos.

Gestió dels recursos humans

- **Elevada inestabilitat i absència de relleu del personal educador, especialment voluntari.** La discontinuïtat generacional (amb un buit d'oferta en la franja de 14-18 anys) i l'absència d'itineraris entre les ofertes infantils i les ofertes juvenils de la zona genera problemes relacionats amb assegurar l'estabilitat dels recursos humans i, finalment també, l'estabilitat de l'oferta. Efectivament, els problemes de relleu de personal han portat algunes ofertes a desaparèixer o a no poder absorbir tota la demanda existent. I altres, opten per l'assumpció de la demanda sense el nombre adequat d'educadors (amb efectes negatius sobre la qualitat de l'actuació). Per als agents més inestables, generalment entitats d'educació en el lleure i entitats esportives, el recurs de la professionalització no sempre és possible per l'escassetat de recursos.
- **Precarietat laboral del personal professionalitzat,** que genera dinàmiques de rotació laboral que no afavoreixen la consolidació dels projectes educatius. Aquesta inestabilitat és més present entre les empreses proveïdores de serveis educatius, sovint subcontractades per a la realització d'activitats extraescolars anuals per part de les AMPAs, la qual cosa genera desajustos que afecten la qualitat de l'oferta. L'escassetat de recursos econòmics que disposa l'AMPA provoca, precisament, una elevada precarització de la subcontractació.

- **Problemes relacionats amb la formació del personal educador**, sigui voluntari o professional, especialment conflictiva quan ha de gestionar una demanda socioeducativament complexa (infants i joves amb certes problemàtiques socials, desmotivació dels infants i joves en el seguiment d'activitats, etc.). Els dèficits de qualificació no sempre garanteixen, a parer d'alguns agents, la qualitat de l'oferta.
- **Dèficits de reconeixement de la tasca educativa desenvolupada pel personal educador**, la qual cosa alimenta certes relacions de desconfiança entre les propostes socioeducatives i les famílies o agents externs (centres escolars, etc.), i no afavoreix el suport institucional necessari en l'execució de la seva activitat.
- **Voluntarisme del personal responsable de la gestió i execució de les activitats**, la qual cosa genera problemes relacionats amb la disponibilitat de temps, amb la capacitat d'optimització dels recursos, etc. Aquest voluntarisme és especialment conflictiu en el cas de les AMPAs, perquè no sempre s'acompanya d'un adequat suport institucional per part dels centres escolars i d'un adequat suport social per part de les famílies del centre. Les dimensions de l'estructura organitzativa dels agents més voluntaristes i la divisió del treball existent condiciona la sostenibilitat de la gestió (a més personal voluntari i a major distribució de tasques, més assumible es fa el voluntarisme), condicions que no es produeixen, per exemple, en les AMPAs.
- **Absència de la figura del coordinador**, que s'ocupi no tant de l'execució de l'oferta com de la seva gestió (relacions externes, captació de recursos econòmics, etc.). En termes generals, els agents que compten amb una estructura organitzativa (semi)professionalitzada compta amb una major qualitat de la gestió global de l'oferta (més activitat, més optimització dels recursos, més vinculació en el territori, etc.). Precisament, la participació dels agents d'educació no formal en projectes educatius territorials requereix de figures d'aquest tipus.

Gestió dels recursos econòmics

- **Escassetat de recursos econòmics** per donar respostes adequades a les demandes. Aquest fet provoca la saturació de determinades propostes, la precarietat laboral dels professionals que hi intervenen, l'absència de polítiques de beques, l'elevat cost de les activitats, etc. El problema és i serà que les activitats que es realitzin només atraguin els infants que poden pagar-les, com sovint succeeix amb les activitats extraescolars dels centres.
- **Dèficits relatius al compromís dels pares i mares en el seguiment de les activitats d'educació no formal per part dels seus fills i filles**, que genera problemes de seguretat i continuïtat de l'oferta quan aquesta depèn de les quotes dels seus participants. En ocasions, les baixes a mig curs provoquen desajustos relacionats amb la previsió econòmica i amb la sostenibilitat final de l'oferta. Les empreses de serveis

socioeducatius que realitzen les activitats extraescolars, per la seva banda, volen assegurar la facturació i l'AMPA no sempre està en disposició de garantir-la.

- **Dependència econòmica dels agents envers les subvencions de l'administració pública**, especialment els del tercer sector, que en ocasions desemboca en servilismes, obliga a la mercantilització de l'oferta (ofertes "comercials", ofertes consumistes, etc.) i no fomenta l'establiment de projectes educatius a mitjà i llarg termini. En general, i a excepció de les AMPAs, els agents d'educació no formal reben subvencions generalistes simbòliques i ajudes puntuals per a projectes concrets, insuficients per garantir l'estabilitat de l'oferta. A més, les **gestions burocràtiques** per a l'obtenció de fons de subvenció públics no sempre són assumibles pels agents més 'voluntaristes'. Aquesta dependència s'acompanya per un **desconeixement sobre fons de finançament privats, sobre les convocatòries de subvencions públiques existents** i sobre la generació d'ingressos atípics.
- **Absència d'estratègies d'optimització dels recursos econòmics**. L'absència de projectes comuns duplica sovint els esforços econòmics necessaris per a l'execució de les activitats. Aquesta apreciació és especialment pertinent en el cas de les AMPAs, que promouen ofertes la concurrència de les quals no sempre és suficient per garantir la seva sostenibilitat econòmica. Si existís coordinació entre AMPAs, per exemple, es podrien organitzar activitats extraescolars conjuntes entre centres que minimitzessin els costos de contractació de personal, etc.
- **Indefinició de les responsabilitats relatives a l'impuls, programació i finançament de les activitats**. Per exemple, que les AMPAs siguin responsables de construir una oferta d'activitats extraescolars no significa necessàriament que hagi d'assumir la seva gestió directa, la contractació del personal, etc.
- **Indefinició de les responsabilitats en l'ús dels equipaments i instal·lacions del territori**, especialment pel que fa referència a l'obertura específica per a la realització d'activitats extraescolars i a l'assumpció del seu cost (conserges, etc.). En ocasions, l'ús d'infraestructures públiques suposa el pagament d'una quota, la qual genera un efecte dissuasori entre els agents i bloqueja les possibilitats d'optimitzar-ne i fomentar-ne l'ús.
- **Escassetat de recursos infraestructurals al territori**, que genera problemes de saturació i sobreocupació, i també de deteriorament per l'ús intensiu dels mateixos, i inadequació de les condicions d'alguns locals d'entitats per a la realització d'activitats per a infants i joves.
- **Problemes relatius a la coordinació temporal de les diverses activitats desenvolupades en alguns equipaments** utilitzats per diversos agents.
- **Desconeixement de les possibilitats d'ús de les**

**Gestió dels
recursos
infraestructurals**

infraestructures del territori, especialment entre els agents menys vinculats, fruit d'una insuficient coordinació global entre agents i determinats equipaments.

- **Problemes relatius a la cogestió d'equipaments públics per part d'entitats**, les condicions de la qual exigeix en ocasions la necessitat de treure'n un rendiment econòmic per garantir la sostenibilitat de la gestió. Això suposa el pagament de quotes d'ús per part dels usuaris i els agents, sense tenir en compte les estratègies d'accessibilitat.

6.- CARACTERITZACIÓ DE LA DEMANDA D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DE NOU BARRIS

Morfologia de la demanda d'activitats d'educació no formal

Escassetat de demanda

Un dels dèficits estructurals de l'àmbit de l'educació no formal fa referència a l'escassetat de la demanda present a la Zona Centre de Nou Barris. La valoració en termes relatius de la presència d'infants i joves en l'àmbit de l'educació no formal es podria realitzar a partir de la comparació de la demanda real (obtinguda a partir de les dades d'usuaris facilitades pels agents) amb la demanda potencial (obtinguda a partir del volum de població entre 0 i 18 anys resident a la Zona Centre de Nou Barris segons dades del Padró d'habitants). En aquest sentit, observariem com la taxa d'incidència (demanda real / demanda potencial x 100) és del **28,6%** (3.617 usuaris per 12.665 infants i joves menors de 18 anys residents a la zona de referència). No obstant, **aquest percentatge amaga diversos biaixos que sobredimensionen la demanda real**, entre els quals convé destacar:

- Les dades de demanda real no són nominals, a diferència del Padró, de tal forma que no distingeixen aquells infants i joves que són usuaris de diverses activitats dels que només ho són d'una. De fet, el treball de camp ha constatat que una part significativa de la demanda està conformada per infants i joves que són usuaris intensius de l'àmbit d'educació no formal, sigui per una adhesió merament instrumental (p.ex. necessitat de custòdia dels fills i filles de progenitors que no poden atendre'ls per motius laborals) i/o per una identificació expressiva (p.ex. valoració educativa de l'oferta per part dels progenitors i apropiació intensiva dels recursos socioeducatius com a forma d'arrelament al territori). Això vindria a demostrar que la incidència de l'oferta sobre els usuaris potencials és menor al percentatge anteriorment indicat.
- Les dades de demanda real incorporen els usuaris de qualsevol tipus d'activitat d'educació no formal, sense tenir present l'heterogeneïtat morfològica. Per exemple, si prenem en consideració la dimensió temporal de l'oferta, observem que un 7,3% dels usuaris participen en activitats que tenen una periodicitat superior a la setmanal (p.ex. tallers de contes de les biblioteques municipals de periodicitat mensual o trimestral), i un 8,1% dels usuaris ho fan en activitats que tenen una durada inferior al curs escolar (p.ex. tallers trimestrals dels casals juvenils). Així, el percentatge d'incidència és substancialment inferior si comptem únicament la demanda continuada (com a mínim un cop per setmana), "no esporàdica".

La quantificació relativa dels usuaris també pot ser obtinguda a través de la comparació de la demanda real i potencial de les propostes d'educació no formal que s'organitzen en els centres escolars públics (els quals acullen el 37,7% de la demanda real total). En aquest cas, s'observa que la taxa d'incidència és del **25,0%**, encara que existeixen importants diferències internes segons tipologia de centre i els biaixos de sobredimensionament assenyalats no es corregeixen en la seva totalitat (p.ex. s'inclouen activitats periescolars, com de 'guarderia' matinal o de menjador, que són

qualitativament diferents a les activitats extraescolars, i sovint, aquells que participen en les activitats periescolars també ho fan en les extraescolars).

Taula: Demanda d'educació formal i demanda d'educació no formal segons tipologia de centre escolar públic

Tipologia de centre escolar públic	Demanda potencial (alumnes d'educació formal)	Demanda real (usuaris d'educació no formal)	Taxa d'incidència
Escola Bressol	392	0	0,0
CEIP	3.002	1.124	37,4
IES	2.063	240	11,6
Total	5.457	1.364	25,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels centres escolars públics i els agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Nota: la taula no conté les dades dels següents centres:

- Escola Bressol Pla de Fornells i Escola Bressol Ralet.
- CEPA Oriol Martorell i CEIP Santiago Rusiñol.
- IES Oriol Martorell.

Aquestes absències es deuen a la manca de disponibilitat de temps o de voluntat per participar en la present recerca.

Aquesta escassetat de demanda no és atribuïble necessàriament als déficits existents d'oferta, ja que, com hem exposat en apartats anteriors, un 70,8% de les activitats manifesten la capacitat d'assumpció d'un major nombre d'usuaris. En tot cas, els factors que més condicionen la quantitat de la demanda estan relacionats amb:

Factors culturals La identificació expressiva de la família envers la cultura de l'escola condiona l'actitud dels seus fills i filles en l'àmbit de l'educació formal i no formal, especialment quan es desenvolupa en el context escolar. Precisament, la Sociologia de l'Educació s'ha ocupat d'explicar com, si bé totes les classes socials valoren l'educació, el capital cultural esdevé un factor clau per comprendre l'orientació i adhesió de la família i dels seus fills i filles envers l'activitat que es desenvolupa a l'escola. En aquest sentit, les teories de la reproducció apunten que l'escola actua com a mecanisme de reproducció cultural dels grups socials dominants, a través de la transmissió de valors, actituds i normes propis i congruents amb els referents culturals de les classes mitjanes. Així, **les famílies de classe obrera, predominants a la Zona Centre de Nou Barris, es caracteritzarien per un cert distanciament cultural envers la institució escolar.** Fernández Enguita explica que, en ocasions, aquest distanciament entre escola i classe obrera es tradueix en *resistència*, és a dir, en absència d'identificació expressiva amb els valors que transmet l'escola i d'identificació instrumental amb les seves exigències i promeses de mobilitat social, resistència que sovint està acompanyada per la contraposició amb valors alternatius (cultures "antiescolars") reforçades entre els grups d'iguals. En d'altres ocasions, sobretot quan existeixen aspiracions de promoció social, es produeix una *acomodació* o acceptació de l'escola com a mecanisme de mobilitat social, no obstant, sense

identificació expressiva amb la seva cultura. Sense dubte, aquest distanciament, present en un i altre cas, condiciona negativament la participació dels infants i joves en les activitats d'educació no formal organitzades a la mateixa escola i, fins i tot, a fora d'ella, especialment quan es basen en models educatius que reproduïxen el context escolar (p.ex. activitats acadèmiques, activitats en espais tancats, etc.). Això explicaria com l'ús dominant de l'educació no formal tendeix a desenvolupar, segons les famílies, una funció de custòdia dels fills i filles quan els progenitors no poden atendre'ls. De fet, **la concepció assistencialista de l'educació no formal per part de les famílies no estimula la demanda, sobretot quan la necessitat d'assistència no és present.**

La identificació expressiva i instrumental envers l'escola condiciona també el rendiment escolar de l'infant. Precisament, el treball de camp ha constatat que els usuaris d'activitats "extraescolars" acostumen a tenir trajectòries escolars normalitzades o exitoses. Així, **el fracàs escolar (i les cultures "antiescolars" associades) esdevé un factor que obstaculitza la participació** dels infants i joves [que fracassen] en l'àmbit de l'educació no formal.

Factors econòmics

Com ja s'ha comentat, quasi totes les activitats d'educació no formal són de pagament (només el 8,6% de la demanda es concentra en ofertes gratuïtes), i no és freqüent l'existència de polítiques d'accessibilitat que minimitzin l'impacte de les desigualtats socioeconòmiques (p.ex. política de beques). En ocasions, es té la percepció des de les escoles que els infants poden pagar les activitats, precisament perquè les famílies que no poden assumir-ne el cost no expliciten la seva intenció a participar-hi. De fet, **la saturació de les ofertes gratuïtes vindria a demostrar que el capital econòmic esdevé clau per comprendre l'escassetat de la demanda**, especialment d'aquelles activitats que són de pagament. Cal tenir present que la Zona Centre de Nou Barris es caracteritza per ser un territori poblat per famílies eminentment de capital econòmic escàs, la qual cosa es constata amb la percepció que tenen els agents sobre el nivell socioeconòmic dels usuaris. Com a indicador, convé assenyalar que el 85% dels agents perceben que la seva demanda es caracteritza majoritàriament per un nivell socioeconòmic baix (veure taula següent).

Taula: Percepció del nivell socioeconòmic (en percentatge) de la demanda per part dels agents

Quants?	Nivell socioeconòmic alt	Nivell socioeconòmic mitjà	Nivell socioeconòmic baix
Cap	98	51	0
Alguns	2	42	5
Bastants	0	7	10
Molts	0	0	85
Total	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Factors estructurals

I finalment, la quantitat de la demanda també es veu condicionada per diversos dèficits relacionats amb les condicions estructurals del sector, entre els quals destaquen:

- La saturació d'algunes ofertes específiques, amb llistes d'espera.
- Les deficiències relatives als recursos infraestructurals, materials, humans i econòmics dels agents directes.
- La baixa activitat femenina i la distribució no igualitària dels rols familiars.
- El suport limitat de l'escola en la valorització de les activitats extraescolars de les AMPAs.
- La poca informació que disposen les famílies sobre les ofertes existents.
- Les restriccions d'accés, com ara la necessitat de formar part del centre escolar per participar en les activitats organitzades en el mateix centre.
- La poca implicació de les famílies.
- La distribució desigual dels recursos d'educació no formal en el territori, juntament a dinàmiques de participació focalitzades en el propi barri. Per exemple, el 95% dels agents perceben que la majoria dels usuaris resideixen al barri, mentre que un 86% dels agents consideren que no tenen cap usuari resident fora del Districte (veure taula següent).
- Etc.

Taula: Percepció del lloc de residència (en percentatge) de la demanda per part dels agents

Quants?	Residència al barri	Residència al Districte	Residència fora del Districte
Cap	0	30	86
Alguns	1	58	12
Bastants	4	11	2
Molts	95	1	0
Total	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

A més, la quantitat de **la demanda pateix un cert estancament**. Encara que algunes ofertes manifesten un increment dels usuaris en relació al curs anterior (17,7%), una majoria comenta que la demanda es manté estable (63,1%) o decreixent (15,4%).

Taula: Evolució de la demanda en relació al curs anterior

Evolució de la demanda	Oferta	%
Creixent	23	17,7
Igual	82	63,1
Decreixent	20	15,4
NS/NC	5	3,8
Total	130	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Diferències/desigualtats socials en l'ús de l'àmbit de l'educació no formal

La morfologia de la demanda també es veu influenciada per la incidència de diverses diferències socials, les quals condicionen l'accés i l'ús dels infants i joves als recursos d'educació no formal, tot convertint-se les diferències en desigualtats socials. **Més enllà dels condicionants de classe social, ja comentats anteriorment, els eixos de sexe, edat, adscripció ètnica, salut, etc. esdevenen fonamentals per comprendre la configuració de la demanda.** Com a exemples clarificadors de les desigualtats d'accés a l'oferta, convé assenyalar que, mentre la taxa d'incidència per als infants i joves en general gira en torn el 25%, per als infants i joves d'ètnia gitana és del 7,9% i per als infants i joves amb disminucions físiques, psíquiques, motrius o sensorials se situa en el 4,1%¹⁵. A continuació, s'analitzen en major profunditat els eixos de desigualtat d'edat, sexe i origen.

Diferències/Desigualtats d'edat

Mentre la demanda d'activitats d'educació no formal es concentra sobretot en la franja d'edat entre 6 i 11 anys (amb una taxa d'incidència del 47,6%), els usuaris entre 3 i 5 anys i els de 12 i 15 anys estan proporcionalment subrepresentats, amb una taxa d'incidència significativament menor (al voltant del 34%). No obstant, els grups menys representats estan formats pels infants entre 0 i 2 anys i els joves entre 16 i 18 anys, amb una taxa d'incidència força inferior a la mitjana (1,8% i 10,6% respectivament). És a dir, **la representació dels diferents grups d'edat s'afebleix a mesura que ens situem en els extrems (infants més petits o joves més grans).**

Taula: Demanda i població resident de 0 a 18 anys segons grup d'edat (2004)

Edat	Població resident	Distribució per grups d'edat	Demanda	Distribució per grups d'edat	Taxa d'incidència
De 0 a 2 anys	2.187	17,3	40	1,1	1,8
De 3 a 5 anys	1.955	15,4	679	18,8	34,7
De 6 a 11 anys	3.707	29,3	1.764	48,8	47,6
De 12 a 15 anys	2.596	20,5	899	24,9	34,6
De 16 a 18 anys	2.220	17,5	235	6,5	10,6
Total	12.665	100,0	3.617	100,0	28,6

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Padró d'habitants i dels agents d'educació no formal (2004)

Els factors que permeten explicar la subrepresentació dels grups d'edat extrems són:

Factors estructurals	Grup de 0 a 2 anys	Grup de 16 a 18 anys
	- Necessitat d'educadors especialitzats en l'atenció a la	- Escassetat d'ofertes per a joves, especialment perquè els IES

¹⁵ Les taxes d'incidència han estat calculades a partir dels infants i joves d'aquestes característiques comptabilitzats, d'una banda, pels centres escolars públics, i de l'altra, pels agents d'educació no formal. Per exemple, en el cas de la població amb disminucions físiques, psíquiques, sensorials i motrius, existeixen 6 usuaris d'educació no formal per 147 alumnes als centres escolars públics. Evidentment, si la taxa fos calculada a partir de la població infantil i juvenil total (no només dels centres escolars públics), aquesta seria inferior.

	- primera infància. - Absència d'autonomia de l'infant. - Escassetat d'oferta, especialment perquè les Escoles Bressol no realitzen cap tipus d'activitat extraescolar. - Cansament dels infants després d'estar hores a l'Escola Bressol. - Rotació elevada de l'AMPA a les Escoles Bressol. - Etc.	- desenvolupen poques activitats 'extraescolars'. - Existència d'ofertes de lleure infantilitzat, centrades en el joc, que no resulten atractives per als joves. - Desenvolupament d'una oferta d'oci juvenil que entra en competència amb les propostes d'educació no formal. - Autonomia dels joves, els quals són orientats en menor mesura envers les ofertes d'educació no formal per part dels seus progenitors. - Etc.
Factors econòmics	- Cost de l'activitat com a resultat de les característiques psicosocials de la primera infància: la dependència requereix la intervenció de professionals amb ratios d'infants per educador baixes. - Pagament de les quotes ordinàries de l'Escola Bressol, que són elevades, per part de les famílies dels infants, les quals busquen formes més econòmiques de cura per als seus fills i filles, com ara els avis. - Etc.	- Ofertes destinades als joves que estan subjectes a quotes de participació elevades pel seu poder adquisitiu (p.ex. tallers dels casals juvenils). - Etc.
Factors culturals	- Concepció de la 'fragilitat' de la primera infància, que no facilita la delegació de l'atenció a altres agents que no siguin l'escola o la família. - Etc.	- Recerca de formes d'experimentació i de construcció/expressió identitària per part dels joves, que no sempre és compatible amb el control i la regulació pròpies de les activitats d'educació no formal. - Etc.
Factors socials	- Importància de la socialització familiar, especialment en la primera infància. - Etc.	- Centralitat de l'estudi per part dels joves [que estudien] en els temps juvenils, que comporta la reducció del temps de "lleure" en benefici del temps acadèmic. - Possibilitats d'accés a formes de lleure més adultes i més consumistes per part dels joves que ja treballen, gràcies al poder adquisitiu que tenen (malgrat la precarietat laboral característica d'aquest grup d'edat, la no

emancipació familiar facilita la inversió dels guanys del treball en l'oci).

- Organització de moltes activitats extraescolars per part dels professors dels IES, fet que es percep per part dels joves com una clara continuïtat en relació l'espai i temps escolar.
- Etc.

Si centrem l'anàlisi en la tipologia d'oferta, observem com les activitats relacionades amb la pràctica esportiva són les més freqüentades per tots els grups d'edat, encara que els joves entre 16 i 18 anys hi estan menys presents i, en canvi, es concentren més en les activitats de caràcter artístic (veure taula següent).

Taula: Distribució de la demanda segons tipologia de l'oferta (curs 2003-2004)

Tipologia d'oferta	Total	Distribució total	Distribució Usuaris de 0 a 2 anys	Distribució Usuaris de 3 a 5 anys	Distribució Usuaris de 6 a 11 anys	Distribució Usuaris de 12 a 15 anys	Distribució Usuaris de 16 a 18 anys
Acadèmica instructiva	363	10,0	0,0	9,3	9,5	11,3	12,8
Artística	374	10,3	0,0	12,2	8,8	7,7	28,1
Cultural	181	5,0	0,0	7,0	2,8	7,5	6,7
Educació en el lleure	371	10,3	0,0	2,1	13,1	11,8	8,5
Esportiva	1.950	53,9	100,0	49,0	55,0	57,4	39,2
Recreativa	191	5,3	0,0	12,0	5,1	2,1	0,0
Social - Comunitària	186	5,1	0,0	8,4	5,6	2,1	4,7
Total	3.617	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Diferències/Desigualtats de gènere

La demanda està masculinitzada en les diverses franges d'edat, amb una tendència creixent a mesura que avança l'edat. És a dir, **les nenes i noies estan proporcionalment menys representades que els nens i els nois, i aquesta subrepresentació és major com més grans són els infants i joves en edat** (veure taula següent).

Taula: Demanda i població resident de 0 a 18 anys segons grup d'edat i sexe (2004)

Edat	Població resident	Taxa de feminització	Demanda	Taxa de feminització
De 0 a 2 anys	2.187	47,7	40	47,5

De 3 a 5 anys	1.955	50,0	679	46,5
De 6 a 11 anys	3.707	48,9	1.764	43,7
De 12 a 15 anys	2.596	47,6	899	35,0
De 16 a 18 anys	2.220	50,0	235	30,6
Total	12.665	48,8	3.617	41,3

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Padró d'habitants i dels agents d'educació no formal (2004)

Els factors que poden explicar la **subrepresentació de les nenes i noies** són:

Factors estructurals

- Divisió sexual de l'oferta, especialment l'esportiva (nens: futbol; nenes: gimnàstica, patinatge i aeròbic), amb restriccions formals d'accés segons la condició sexual (oferta esportiva "adreçada" a nens/nois i oferta esportiva "adreçada" a nenes/noies). Quan la demanda de les activitats esportives no és suficient per conformar un equip, no s'executa, i aquest un cas freqüent en el cas de les nenes/noies. A més, existeix la presència de diversos agents que només organitzen activitats per a nens/nois.
- Escassetat d'oferta esportiva estereotípicament femenina.
- Etc.

Factors culturals

- Major control de les formes de lleure de les nenes/noies per part de les famílies (adscripció familiar en el temps de lleure, segons la lògica *autonomia/fortalesa-masculinitat* i *fragilitat-feminitat*), amb usos de lleure familistes (compartits, coneguts, acceptats o estrictament controlats per la família).
- Masculinització de les activitats esportives majoritàries, com ara el futbol o el bàsquet.
- Etc.

Quan analitzem la distribució de la demanda per tipologia d'oferta segons sexe, observem com existeix una notòria subrepresentació del grup de nenes/noies en l'oferta esportiva (35,4%) i en l'oferta de lleure de caràcter sociocomunitari (37,3% a activitats d'educació en el lleure i 37,5% en activitats sociocomunitàries), mentre que aquest grup està sobrerrepresentat en l'oferta de caire artístic, cultural i acadèmic. Mentre els nens/nois fan més activitats d'educació no formal caracteritzades pel joc i la competició, les nenes/noies fan més activitats relacionades amb la instrucció o amb propostes clarament continuïstes o complementàries a l'activitat escolar. Diversos estudis apunten, en aquesta línia, que les nenes/noies construeixen usos del temps de lleure caracteritzats per la dominació i l'obediència de les pautes i referents normatius escolars.

Taula: Distribució de la demanda per tipologia d'oferta segons sexe (curs 2003-2004)

Tipologia d'oferta	Total	Distribució total	% dones	Distribució dones
Acadèmica instructiva	363	10,0	50,5	12,3
Artística	374	10,3	59,5	14,9
Cultural	181	5,0	54,4	6,6
Educació en el lleure	371	10,3	37,3	9,3

Esportiva	1950	53,9	35,4	46,2
Recreativa	191	5,3	43,8	5,6
Social - Comunitària	186	5,1	37,5	4,7
Total	3617	100,0	41,3	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Diferències/Desigualtats d'origen

La Zona Centre de Nou Barris ha experimentat en els darrers anys la incorporació de fluxos immigratoris exteriors, els quals han contribuït a situar en el moment present la **presència percentual d'infants i joves d'origen estranger en la franja d'edat de 0 a 18 anys en un 13,2% del total**. Les seves principals característiques sociodemogràfiques són:

- Població fonamentalment d'origen llatinoamericà, en un 72,0% (entre els quals destaquen les nacionalitats equatoriana -44,4% del total-, hondurenya -5,1%-, colombiana -5,0%- i peruana -4,1%-), encara que amb una tendència creixent a la diversificació d'origens: els infants i joves originaris de l'Europa de l'Est representen el 10,1% (nacionalitat romanesa -3,6%-), els d'Àsia, el 6,2% (nacionalitat xinesa -4,7%-), els del Magrib, el 5,4% (nacionalitat marroquina -4,8%-), i els de la resta d'Àfrica, el 4,4% (nacionalitat guineana -2,3%-).
- Població amb diferències mínimes en relació a la prevalença per grups d'edat, essent el grup més nombrós en termes relatius el de 0 a 2 anys (14,2% de població d'origen estranger sobre el total) i el menys, el de 16 a 18 anys (11,3%).
- Població lleugerament masculinitzada (amb una taxa de feminització del 46,7%), encara que amb diferències significatives segons els grups d'edat: el grup més masculinitzat és el de 12 a 15 anys (42,9%), mentre que el de 16 a 18 anys està lleugerament feminitzat (51,6%).

Taula: Població de 0 a 18 anys d'origen estranger resident a la Zona Centre de Nou Barris segons grup d'edat, sexe i origen (2004)

	De 0 a 2 anys	De 3 a 5 anys	De 6 a 11 anys	De 12 a 15 anys	De 16 a 18 anys	Total	%
Homes	168	117	282	204	121	892	53,3
Dones	143	117	239	153	129	781	46,7
Total	311	234	521	357	250	1.673	100,0
Taxa de feminització	46,0	50,0	45,9	42,9	51,6	46,7	-
% de població d'origen estranger sobre total	14,2	12,0	14,1	13,8	11,3	13,2	-
Unió Europea-15	4	8	8	3	5	28	1,7
Europa Oriental-Resta d'Europa	36	28	43	37	25	169	10,1
Nordamèrica	0	0	4	0	0	4	0,2
Centre i Sudamèrica	191	164	400	269	181	1.205	72,0
Magrib	31	12	20	15	12	90	5,4
Àfrica subsahariana - Resta d'Àfrica	19	11	20	10	14	74	4,4
Àsia i Oceania	30	11	26	23	13	103	6,2
Total	311	234	521	357	250	1.673	100,0

Font: elaboració pròpia a partir del Padró d'habitants (2004)

Si centrem l'anàlisi en els centres escolars públics, principals espais de realització d'activitats d'educació no formal (37,7%), s'observa com la **presència relativa d'infants i joves d'origen estranger s'incrementa fins al 21,1%**, especialment en l'etapa d'escolarització obligatòria (un 24,5% a l'Educació Primària i un 23,7% a l'Educació Secundària Obligatòria).

Taula: Alumnat de nacionalitat estrangera als centres escolars públics segons origen i nivell educatiu -curs 2003-2004- (exclosos cicles formatius)

Origen	Educació Preinfantil	Educació Infantil	Educació Primària	Educació Secundària Obligatòria	Batxillerat	Total	%
Unió Europea-15	0	4	3	4	2	13	1,3
Europa Oriental-Resta d'Europa	1	15	29	19	6	70	7,0
Nordamèrica	0	0	3	1	0	4	0,4
Centre i Sudamèrica	31	154	375	167	34	761	76,6
Magrib	3	10	20	16	2	51	5,1
Àfrica subsahariana-Resta d'Àfrica	2	5	18	9	4	38	3,8
Àsia i Oceania	2	10	24	20	1	57	5,7
Total	39	198	472	236	49	994	100,0
% per nivell educatiu	3,9	19,9	47,5	23,7	4,9	100,0	-
% d'alumnat d'origen estranger sobre total	9,9	18,5	24,5	23,9	14,8	21,1	-

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels centres escolars (curs 2003-2004)

Nota: la taula no conté les dades d'alumnat dels següents centres:

- Escola Bressol Pla de Fornells i Escola Bressol Ralet.
- CEPA Oriol Martorell i CEIP Santiago Rusiñol.
- IES Oriol Martorell.

Aquestes absències es deuen a la manca de disponibilitat de temps o de voluntat per participar en la present recerca.

En canvi, la **demanda analitzada d'educació no formal està configurada en un 7,8% per infants i joves d'origen estranger**, significativament per sota de la presència en el territori o en els centres escolars públics en general i en qualsevol dels grups d'edat i sexe. En termes relatius, la demanda es caracteritza per:

- Diferències en relació a la prevalença d'origens, essent més prevalents els infants i joves d'origen llatinoamericà (77,9%) i menys, els d'origen asiàtic (2,1%), en comparació a la seva presència relativa en el territori (72,0% i 6,2% respectivament).
- Subrepresentació en tots els grups d'edat en termes comparatius a la seva presència en el territori, encara que, com menys prevalent és el grup d'edat d'origen estranger en el territori, més subrepresentat està el col·lectiu en l'àmbit de l'educació no formal (p.ex. grups de 6 a 11 anys -14,1% vs. 9,0%- i de 0 a 2 anys -14,2% vs. 10,0%- versus grups de 16 a 18 anys -11,3% vs. 3,8%- i de 3 a 5 anys -12,0% vs. 6,5%-).
- Diferències en relació a la prevalença per grups de sexe, amb una creixent tendència a la masculinització a mesura que avança l'edat. Mentre el grup de 0 a 2 anys està feminitzat en comparació a la distribució per sexes dels infants i

joves d'origen estranger en el territori (46,0% vs. 50,0%), el grup de 16 a 18 anys està fortament masculinitzat (51,6% vs. 11,1%).

Taula: Demanda d'origen estranger segons grup d'edat, sexe i origen (curs 2003-2004)

	De 0 a 2 anys	De 3 a 5 anys	De 6 a 11 anys	De 12 a 15 anys	De 16 a 18 anys	Total	%
Homes	2	26	92	40	8	168	59,8
Dones	2	18	67	25	1	113	40,2
Total	4	44	159	65	9	281	100,0
Taxa de feminització	50,0	40,9	42,1	38,5	11,1	40,2	-
% de població d'origen estranger sobre total	10,0	6,5	9,0	7,2	3,8	7,8	-
Unió Europea-15	0	2	1	0	0	3	1,1
Europa Oriental-Resta d'Europa	0	4	14	1	1	20	7,1
Nordamèrica	0	0	0	0	0	0	0,0
Centre i Sudamèrica	3	27	119	63	7	219	77,9
Magrib	0	2	13	0	1	16	5,7
Àfrica subsahariana - Rest a d'Àfrica	0	9	7	1	0	17	6,0
Àsia i Oceania	1	0	5	0	0	6	2,1
Total	4	44	159	65	9	281	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

Els factors que poden explicar la **subrepresentació dels infants i joves nouvinguts d'origen immigrat** són:

Factors econòmics	- Precarietat de la situació econòmica de la família d'origen immigrat, juntament a una escassetat de polítiques d'accessibilitat en les ofertes. - Etc.
Factors culturals	- Diferències en la concepció de l'ús del temps de lleure. - Absència de referents en els països d'origen de propostes i serveis d'educació no formal, especialment quan no estan relacionades amb la pràctica esportiva (p.ex. educació en lleure, ludoteques, etc.). - Dificultats de comunicació amb les famílies i amb els infants i joves nouvinguts que no dominen la llengua vehicular utilitzada en les activitats (català i castellà). - Etc.
Factors socials	- Escassa participació de les famílies nouvingudes d'origen immigrat en el teixit associatiu dels barris. - Tendència a la segmentació dels espais educatius que limita el contacte intercomunitari i les relacions interculturals, segmentació que també és present en els centres escolars del territori com a resultat d'una certa 'fugida' de la població autòctona dels centres públics del barri a centres concertats d'altres barris. - Desconeixement de l'oferta existent, com a resultat de processos migratoris recents al territori.

- Etc.

Factors estructurals

- Absència de plantejaments de treball intercultural per part dels agents.
- No integració de les famílies nouvingudes a les AMPAs.
- Etnocentrisme en les propostes d'educació no formal.
- Escassetat d'estratègies d'aproximació als col·lectius nouvinguts.
- Etc.

Per tipologia d'oferta, els infants i joves d'origen estranger estan sobrerrepresentats en les activitats de caràcter sociocomunitari, mentre que estan sobretot subrepresentats en les de caire instructiu i artístic. Alhora, destaca com l'oferta esportiva concentra més de la meitat de la demanda d'origen estranger (veure taula següent).

Taula: Demanda d'origen estranger per tipologia d'oferta (curs 2003-2004)

Tipologia d'oferta	Total	Distribució total	% origen estranger	Distribució origen estranger
Acadèmica instructiva	363	10,0	3,3	4,3
Artística	374	10,3	4,8	6,4
Cultural	181	5,0	10,5	6,8
Educació en el lleure	371	10,3	6,2	8,2
Esportiva	1.950	53,9	8,3	57,3
Recreativa	191	5,3	11,5	7,8
Social - Comunitària	186	5,1	14,0	9,3
Total	3.617	100,0	7,8	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades facilitades pels agents d'educació no formal (curs 2003-2004)

7.- CONSIDERACIONS PRÈVIES PER AL TREBALL EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ NO FORMAL A LA ZONA CENTRE DE NOU BARRIS

El present informe recull les principals oportunitats i dèficits de l'àmbit de l'educació no formal a la Zona Centre de Nou Barris. No cal repetir aquí les observacions ja esmentades anteriorment. En aquest darrer apartat, simplement ens ocuparem de mencionar algunes consideracions que cal tenir en compte a l'hora d'estructurar un projecte d'actuació que pretengui optimitzar des de la participació dels diversos agents l'educació no formal en el territori analitzat.

Algunes premisses pràctiques

Identificació de lideratges

El *treball* només tindrà èxit si parteix dels agents del territori i si compta amb la seva convicció i implicació activa. L'àmbit educatiu de Nou Barris disposa de diversos líders que tenen la capacitat de generar iniciatives i d'aglutinar complicitats en torn a aquestes. Per tant, resulta prioritari aconseguir la seva adhesió, tenint present que no es tracta de fomentar figures d'autoritat formal, sinó d'otorgar al *treball* la legitimitat social i el potencial d'adhesió necessaris perquè fructifiqui.

D'altra banda, no s'ha d'oblidar que els líders tenen un component sectorial i local i que, per tant, la seva identificació ha de ser sensible a l'heterogeneïtat i dispersió d'agents en el territori (centres escolars, associacions culturals, entitats infantils i juvenils, AMPAs, etc.).

Optimització de les xarxes funcionals

El *treball* no ha de comportar la duplicació d'estructures territorials, sinó que ha d'incorporar-se sempre que sigui possible a les xarxes ja existents. De fet, aquest pot ser un projecte més dels que ja es desenvolupen en el si de les xarxes, el qual pot complementar la seva funcionalitat.

D'altra banda, existeixen diversos agents, per exemple les AMPAs, que degut al seu aïllament no compten amb líders i amb xarxes de referència. Cal intentar buscar fórmules que trenquin aquest aïllament (foment de la participació en les xarxes existents, generació de la figura de coordinador que representi els seus interessos, etc.), essent conscients dels condicionants estructurals que dificulten la seva participació (dèficits de recursos, no disponibilitat de temps, etc.).

Adhesió dels agents

El *treball* només és possible si compta, com ja s'ha dit, amb l'adhesió dels diferents agents educatius locals. Resulta necessari superar les relacions de desconfiança i les resistències existents envers la participació en treballs col·lectius (per part d'alguns agents). Per això, el procés d'adhesió ha de partir de:

- El reconeixement compartit de la diversitat d'interessos legítims implicats. Sense tenir present aquesta diversitat, d'antuvi fàcilment es crearà o es reforçarà l'exclusió de determinats agents.
- El reconeixement compartit de l'existència d'una necessitat col·lectiva, la conveniència d'optimitzar l'àmbit de l'educació no formal, sense solucions apriorístiques donades per descomptat.
- El reconeixement compartit de l'existència d'una multiplicitat de necessitats particulars (en l'informe han estat abastament descrites). L'adhesió dependrà, en part, de si el *treball* és capaç d'aportar solucions als déficits i a les necessitats quotidianes que ja tenen plantejades, mai si aquesta adhesió suposa incorporar noves competències, noves responsabilitats i, en definitiva, noves complexitats, sense fer esment a la seva realitat quotidiana. A parer d'alguns agents, existeix una saturació de processos participatius i de treballs en xarxa, els quals no els són realment operatius.

A més, l'adhesió ha de fomentar l'intercanvi d'informació i el coneixement mutu, com a punt de partida per a l'establiment de projectes comuns. Cal, doncs, repensar els sistemes i estructures de transmissió de la informació.

Definició consensuada de les prioritats i de les solucions

El *treball* ha de ser principalment operatiu, per la qual cosa resulta fonamental prioritzar les necessitats, i també les solucions a adoptar per a la seva satisfacció o millora. Aquest procés ha de fomentar-se:

- Des d'una perspectiva integral, que copsi la complexitat de les necessitats i que sigui capaç de donar-ne respostes complexes.
- Des del consens, que compti amb la participació de tots els interessos i amb l'acceptació de les decisions per part del conjunt d'agents, com a premissa per a l'exercici posterior de la seva part de coresponsabilitat acordada.

En aquest procés, resulta necessari definir els objectius, clarificar les responsabilitats i establir els mètodes per a l'execució d'actuacions. Alhora, convé fomentar la gènesi d'aliances i interdependències entre agents, especialment quan tenen la possibilitat de dur a terme projectes comuns que satisfacin necessitats comunes.

Etabliment d'espais de coordinació

El *treball* ha de generar espais de coordinació reals, en els quals es negociïn i es prenguin decisions en base a una sèrie d'objectius, no només llocs de trobada simbòlics. Ja s'ha comentat en repetides ocasions els déficits de coordinació existents a la zona i l'escassetat de projectes compartits que estructurin aquesta coordinació. Aquests espais poden servir per fer el seguiment de les actuacions acordades i per proposar optimitzacions als desajustos identificats.

Aquesta coordinació ha de saber buscar fórmules que permetin compaginar l'operativitat necessària amb la participació directa de la diversitat d'agents en la presa de decisions (funcionament fonamentalment horitzontal, amb vies directes i democràtiques) i amb la descentralització dels àmbits d'actuació i control.

Implicació i protagonisme de la comunitat educativa

El *treball* ha d'aproximar les actuacions al conjunt de la comunitat educativa, no només als educadors i als gestors dels agents (professionals i voluntaris!), sinó també als infants, als joves i a les seves famílies. Precisament, un dels problemes identificats en el present informe ha estat el cert distanciament de la població envers l'àmbit de l'educació no formal. Per tant, cal escoltar les demandes que formulen i adequar les solucions a les seves necessitats reals.

Destinació de recursos

I finalment, el *treball* ha de comptar amb els recursos humans, infraestructurals i sobretot econòmics que permetin la implementació efectiva de les actuacions acordades. Difícilment es pot millorar la realitat actual de l'àmbit de l'educació no formal a la Zona Centre de Nou Barris sense una major dotació de recursos, ja que la majoria de dèficits estan relacionats directament o indirecta amb la seva escassetat i precarietat. La destinació de recursos ha de basar-se en una reducció dels processos burocràtics que, molts cops, endarrereixen les iniciatives i desanimen les propostes creatives, i ha d'estar complementada d'estratègies de maximització dels recursos ja existents (p.ex. compartir recursos entre agents).

AMUNT I CRITS!

8.- REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I DOCUMENTALS

Alsinet, J. Riba, C., Riera, M. i Subirats, J. (coord.) (2003): *Més enllà de l'escola. Transformacions socials i noves dinàmiques educatives i professionals*. Polítiques 37. Ed. Mediterrània: Barcelona.

FAPAC (2002): *Eduquem més enllà de l'horari lectiu. Qualitat, coresponsabilitat i equitat en els menjadors escolars, les vacances i les activitats extraescolars*. FAPAC i Fundació Catalana de l'Esplai: Barcelona.

Herrera, D., Albaigés, B. i Garet, M. (2003): *La immigració i el treball intercultural a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*. Secretaria General de la Joventut de la Generalitat de Catalunya i Fundació Jaume Bofill.

Trilla, J i Garcia, I. (2002): *Infància, temps lliure organitzat i participació social*. A Informe 2002: La infància i les famílies als inicis del segle XXI. Volum 3. CIIMU: Barcelona.